

Årsrapport 2017

TELEMARK
fylkeskommune

Fylkesrådmannens forord	3
Økonomiske nøkkeltall	5
Politisk styring	8
• Fylkestinget	9
• Fylkesutvalget	10
• Hovedutvalg, andre råd og utvalg	10
• Regionreformen	10
• Økonomisk analyse	12
Strategiske hovedutfordringer	13
• Økt befolkningsvekst	13
• Flere arbeidsplasser	14
• Renere klima	15
• Gode levekår	16
Organisasjon	17
• Ansatte	18
• Ledelse	19
• Likelønn	19
• Mangfold	21
• På jobb	21
• Helse, miljø og sikkerhet	22
• Etikk	23
Styring og kontroll	24
• Styringsprosessen	24
• Internkontroll	25
• Informasjonssikkerhet og personvern	25
• Risikostyring	26
• Beredskap	26
• Økonomiforvaltning	27

Administrasjon og fellestjenester	27
• Mål og måloppnåelse	28
• Aktiviteter og resultater	28
• Endringsbehov	30
• Økonomisk analyse	31
Videregående opplæring	33
• Mål og måloppnåelse	36
• Aktiviteter og resultater	34
• Endringsbehov	46
• Økonomisk analyse	47
Tannhelse	50
• Mål og måloppnåelse	51
• Aktiviteter og resultater	54
• Endringsbehov	57
• Økonomisk analyse	58
Regional utvikling	60
• Mål og måloppnåelse	61
• Aktiviteter og resultater	63
• Endringsbehov	66
• Økonomisk analyse	67

Areal og transport	69
• Mål og måloppnåelse	70
• Aktiviteter og resultater	73
• Endringsbehov	83
• Økonomisk analyse	84
Kultur	86
• Mål og måloppnåelse	87
• Aktiviteter og resultater	88
• Endringsbehov	90
• Økonomisk analyse	91
Økonomisk status og utvikling	93
• Driftsregnskap	94
• Investeringsregnskap	97
• Balanseregnskap	100
• Økonomiske fremtidsutsikter	103

Telemark fylkeskommune ble i 2017 kåret til årets frivillighetskommune. Prisen ble delt ut av KS og Frivillighet Norge i Oslo 5. desember.

Fra venstre: Heikki Holmås, styreleder for Frivillighet Norge, Solveig Horne, barne- og likestillingsminister, Eli Ducros, leder for Forum for Frivillighet og Folkehelse, Tone Berge Hansen, leder i hovedutvalg for kultur, idrett og folkehelse, Gunn Marit Helgesen, styreleder i KS

Naviger enkelt i innholdsfortegnelsen og hyperlenket tekst.

[Mer info om PDF?](#)

Fylkesrådmannens forord

Det er en glede å kunne innlede med at 2017 var det året da Telemark fylkeskommune ble kåret til årets frivillighetskommune. Vi fikk honnør for systematisk jobbing og aktiv tilrettelegging for samspillet mellom politikk og frivillighet. Frivilligheten spiller en svært viktig rolle i vår samfunnsutvikling. Vi har etablert samarbeidsrutiner og fått kunnskap som vil gagne våre brukere i arbeidet med å bedre levekårene i Telemark i fremtiden.

Grunnlaget for gode levekår legges både gjennom inntekt og god helse. Selv om levekårsindikatorene, samlet sett, gir et godt bilde av levekårssituasjonen i Telemark, gjenstår fortsatt innsats for forbedring. En positiv økning i andelen som fullfører og består videregående utdanning er et godt bidrag. I 2017 har vi samtidig tatt imot 150 flere deltakere i voksenopplæringen. Voksenopplæringen bidrar til at flere minoritetsspråklige kan få bedret sin kompetanse. Et tettere samarbeid med voksenopplæringen i kommunene og med NAV har hatt en positiv effekt.

I 2017 vedtok fylkestinget gratis skolegrøt til frokost til alle elever som ønsker dette. Et godt og sosialt måltid gir energi, en god start på dagen og grunnlag for et godt læringsmiljø. Arbeidet med regional plan for klima er godt i gang og planprogrammet ble vedtatt av fylkestinget i desember. Vi har også, for første gang, presentert vårt klimaregnskap. Dette gir oss innsikt i og grunnlag for videre innsats, både i egen organisasjon og i samspillet med kommuner og næringsliv.

Som fylkesrådmann er det en stor glede å møte ansatte som kommer tilbake fra felles-samlinger med kolleger i Vestfold; inspirerte, positive og klare til å sammen arbeide videre for å utvikle enda bedre tjenester til befolkningen i vår nye fylkeskommune.

Foto: Dan Riis

Arbeidet med nye digitaliseringsprosjekter, for å bidra til brukervennlighet og effektivisering av egen organisasjon, er fortsatt i positiv utvikling. Innovative anskaffelser og nye digitale løsninger blir etterspurt av andre samarbeidspartnere og vi er fortsatt i en situasjon der våre løsninger blir etterspurt og delt. Smarte løsninger og utviklingsarbeid innen videregående skoler og samferdsel har spesielt utmerket seg positivt dette året.

Økonomiske resultat er også et viktig bilde på solid innsats i egen organisasjon. Vi leverer igjen et positivt driftsresultat der alle avdelinger har bidratt. Her vil jeg peke spesielt på de videregående skolene som har arbeidet seg opp fra et merforbruk til et mindreforbruk i 2017.

Inngangen til regionreformen har preget det siste halvåret i organisasjonen vår, etter at Stortinget i juni vedtok at Vestfold og Telemark skal slås sammen til en ny fylkeskommune. Politisk ledelse har etablert et godt samarbeidsklima og tidlig i 2018 vedtar våre fylkesting sammensetning og mandat for fellesnemnda. De ansatte i de to fylkene har i dag gode samarbeidsrutiner. Som fylkesrådmann er det en stor glede å møte ansatte som kommer tilbake fra fellessamlinger med kolleger i Vestfold; inspirerte, positive og klare til å sammen arbeide videre for å utvikle enda bedre tjenester til befolkningen i vår nye fylkeskommune. Vi kan midt i en krevende omstillingsprosess registrere vår hittil beste nærværspersent

på jobb. Med et nærvær på 94,8 prosent er målet om 95 prosent nærvær nesten nådd.

Organisasjonen vår skal levere best mulig effektive og kvalitetsmessige tjenester til våre brukere også i 2018 og 2019, samt bygge en god organisasjon frem mot 2020 når Vestfold og Telemark blir etablert som en ny fylkeskommune.

Våre verdier; modig, imøtekommende og troverdig harmoner godt med verdiene til Vestfold fylkeskommune; profesjonell, åpen, modig og rettferdig. En stor takk til politisk ledelse, ansatte og tillitsvalgte som sammen legger grunnlaget for å skape en ny og god fylkeskommune for befolkningen i dagens to fylker. Jeg ser frem til et videre aktivt og godt år preget av et konstruktivt samarbeid.

Evy-Anni Evensen
fylkesrådmann

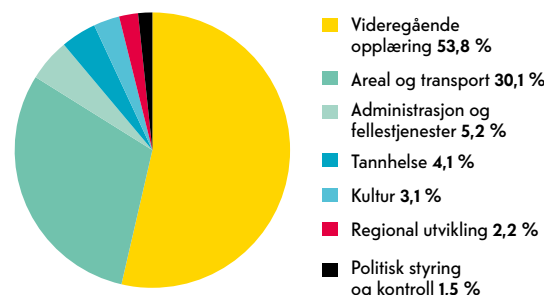

Økonomiske nøkkeltall

Hva gikk pengene til i 2017?

Figuren til høyre viser fordelingen av netto driftsutgifter mellom fylkeskommunens rammeområder. 53,8 prosent av de samlede netto driftsutgiftene i 2017 gikk til videregående opplæring, som er fylkeskommunens største oppgave. Areal og transport, med blant annet kollektivtrafikk og drift og vedlikehold av fylkesveger, stod for 30,1 prosent av utgiftene. Resterende driftsutgifter fordeler seg på områdene administrasjon og fellestjenester, tannhelse, kultur, regional utvikling og politisk styring og kontroll. Pensjons- og lønnsavsetning kommer i tillegg.

Rammeområdene i prosent av samlede netto driftsutgifter

Netto driftsresultat

År	Netto driftsresultat (%)
2016	7,6 %
2017	6,4 %

Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og viser hva fylkeskommunen har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Telemark fylkeskommune hadde i 2017 et netto driftsresultat på 6,4 prosent, noe som er litt lavere enn for året før. Netto driftsresultat blir regnet som hovedindikator for mål på økonomisk balanse i kommunal og fylkeskommunal økonomi anbefaler at fylkeskommunene bør ha et netto driftsresultat på 4 prosent for å sikre økonomisk balanse.

Netto driftsresultat er høyt blant annet som følge av store netto avsetninger til bundne fond. Fylkeskommunen har for eksempel inntektsført 30 millioner kroner i 2017 som gjelder engangstilskudd til regionreformen. Dette er penger som er avsatt på bundne fond, og først vil bli brukt i 2018 og 2019. I tillegg får Telemark belønningsmidler hvor deler avsettes, noe for eksempel Vestfold ikke får. Netto driftsresultat korrigert for bundne fond er på 4,7 prosent.

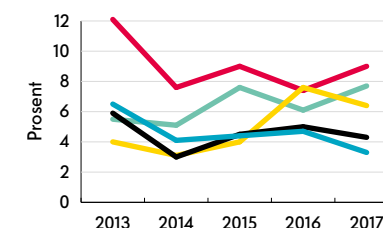
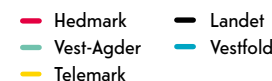
Økonomiske mål

- Netto driftsresultat på minst 4 prosent
- Gjennomsnittlig egenkapitalfinansiering på 44 prosent
- Minst 20 millioner kroner til fri disposisjon på disposisjonsfond
- Avsetning av positivt premieavvik til premieavviksfond
- Avvik fra budsjett på maksimalt 1 prosent

Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Driftsutgifter

2,4 mrd. **2,6 mrd.**

2016 2017

Driftsutgiftene økte med 207 millioner kroner, eller 8,6 prosent, fra 2016 til 2017. Økningen i driftsutgifter skyldes både prisstigning og høyere aktivitet på en del områder. Innenfor samferdsel er det økt ressursbruk både på vedlikehold av fylkesveier og på kollektivtilbudet. Lønn og sosiale utgifter øker med 2 prosent. Det er godt under budsjettet lønnsvekst på 2,7 prosent. Noe av økningen i driftsutgiftene skyldes etterfakturering av utgående merverdiavgift på 63 millioner kroner for perioden 2007–2014 fra Vestviken kollektivtrafikk AS. Telemark fylkeskommune har mottatt merverdiavgiftskompensasjon fra Skatteetaten for det etterfakturerte beløpet.

Renter og avdrag

115,3 mill. **108,0 mill.**

2016 2017

I 2017 ble det betalt 108 millioner kroner i renter og avdrag på fylkeskommunens lånegjeld. Avdragene er 4 millioner kroner lavere enn året før. Fylkeskommunen betalte også 3 millioner kroner mindre i renter sammenlignet med 2016, til tross for noe høyere gjeld. Dette skyldes en endring i låneporteføljen ved at eldre avtaler er refinansiert med bedre vilkår.

Disposisjonsfond

390,3 mill. **452,7 mill.**

2016 2017

Avsetning til fond er viktig for å kunne håndtere økonomiske svingninger og fremtidige forpliktelser. Fylkeskommunens disposisjonsfond er ved årsskiftet på 452,7 millioner kroner. Av dette utgjør avsetning til premieavvik på pensjonsområdet 182,9 millioner kroner. Den delen av fondet som er til fri disposisjon for fylkestinget er på 160,5 millioner kroner, en økning fra 111,3 millioner kroner fra året før.

Gjeldsgrad

75,5 % **79,2 %**

2016 2017

Gjeldsgraden beskriver forholdet mellom langsiktig lånegjeld og de inntektene som skal betjene gjelden. For 2017 er fylkeskommunens gjeldsgrad på 79,2 prosent. Dette nøkkeltallet forventes å øke i årene fremover som følge av store investeringer i nye skolebygg og pågående veiprojekter.

Egenfinansiering

185,5 mill. **269,5 mill.**

2016 2017

Målet for egenfinansiering av investeringer i perioden 2017–2020 er 44 prosent. Med en sterk egenfinansiering ønsker man å unngå at lånegjelden vokser for mye ved bygging av nye skoler og veier. I 2017 var egenfinansieringen på 33 prosent, eller 269,5 millioner kroner. Egenfinansiering er sammensatt av overføring fra drift, bruk av fond, kompensasjon for merverdiavgift og salg av fast eiendom. Bruk av lån utgjorde 31 prosent, eller 253 millioner kroner. Resterende finansiering er blant annet statlige tilskudd og bompenger.

Investering

669,2 mill. **814,3 mill.**

2016 2017

Det ble i 2017 gjort store investeringer i skolebygg. To skoler har blitt utbygd og de nye lokalene ble tatt i bruk ved skolestart 2017. Nye Skien videregående skole på Klosterøya skal være klar til skolestart i 2018. Store veiprosjekter pågår som en del av Bypakke Grenland for å møte fremtidig trafikkavvikling i fylket.

Investeringsgjeld

2,1 mrd. **2,2 mrd.**

2016 2017

Fylkeskommunens investeringsgjeld økte med 5,8 prosent i 2017 sammenlignet med året før. Dette er lite tatt i betraktning årets høye investeringer. Årsaken er høy egenfinansiering, salg av eiendom og lavt opptak av lån.

Avvik fra budsjett

Regnskapsmessig mindreforbruk, altså avvik fra budsjettet, ble i 2017 på 56,3 millioner kroner. Dette utgjør 2,9 prosent av totalbudsjettet. Årets positive budsjettavvik skyldes noe høyere skatteinntekter enn forventet, samt at alle rammeområdene har brukt mindre penger enn budsjettert. Budsjettavvik er omtalt under hvert rammeområde.

Budsjettavvik fordelt på områder (tall i 1000 kroner)

	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk styring og kontroll	28 066	29 176	1 110	3,8
Administrasjon og fellestjenester	146 749	156 302	9 553	6,1
Videregående opplæring	981 690	1 006 385	24 695	2,5
Tannhelse	72 223	76 653	4 430	5,8
Regional utvikling	43 843	46 758	2 915	6,2
Areal og transport	535 705	538 659	2 954	0,5
Kultur	54 424	55 783	1 359	2,4
Sum	1 862 700	1 909 716	47 016	2,5
Pensjon og lønnsavsetning	12 686	12 224	-462	-3,8
Felles inntekter og utgifter	-1 931 718	-1 921 940	9 778	-0,5
Sum	-56 332	-	56 332	2,9

Politisk styring

Foto: Dan Riis

Rammeområdet politisk styring og kontroll omfatter fylkestinget, fylkesutvalget, hovedutvalgene, kontrollutvalget, ulike råd, fylkesordførere, fylkesvaraordførere og tilskudd til politiske parti.

Foto: Dan Riis

Fylkestinget

Telemark fylkeskommunes øverste politiske organ er fylkestinget (figur 1). Fylkestinget består av 41 folkevalgte representanter og ledes av fylkesordfører Sven Tore Løkslid (A) med Hans Edvard Askjer (KrF) som fylkesvaraordfører. Av de 41 representantene er 51,2 prosent menn og 48,8 prosent kvinner.

Fylkestinget hadde 5 møter i 2017 og behandlet 147 saker. I tillegg ble det avholdt et felles fylkesting med Vestfold i forbindelse med regionreformen. Tabell 1 viser antall representanter fordelt på partier i fylkestinget i inneværende periode.

Foto: Stina Glømmi

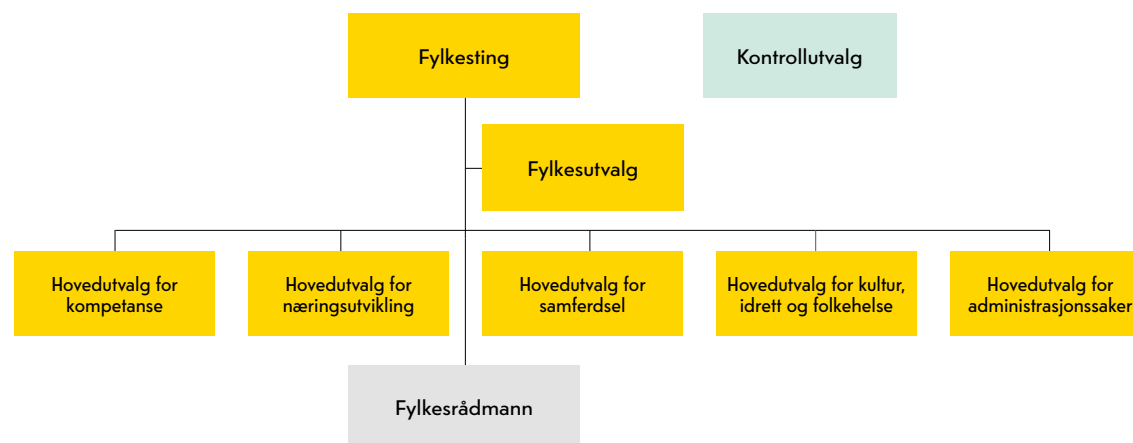

Foto: Dan Riis

Figur 1: Politisk organisering

I desember 2017 vedtok fylkestinget
sammenslåing av Vestfold og Telemark

Fylkesutvalget

Fylkesutvalget består av 15 representanter. Av disse er 60 prosent menn og 40 prosent kvinner. Fylkesutvalget hadde 7 møter i 2017 og behandlet 165 saker. Tabell 2 viser antall representanter fordelt på partier i fylkesutvalget i inneværende periode.

Hovedutvalg, andre råd og utvalg

Det er fem hovedutvalg i inneværende valgperiode. Tabell 3 viser ledere, antall medlemmer, møter og saker i 2017 for de ulike hovedutvalgene. Tabell 4 viser den samme informasjonen for andre råd og utvalg. Figur 2 viser antall behandlede saker i perioden 2013–2017 for alle politiske utvalg.

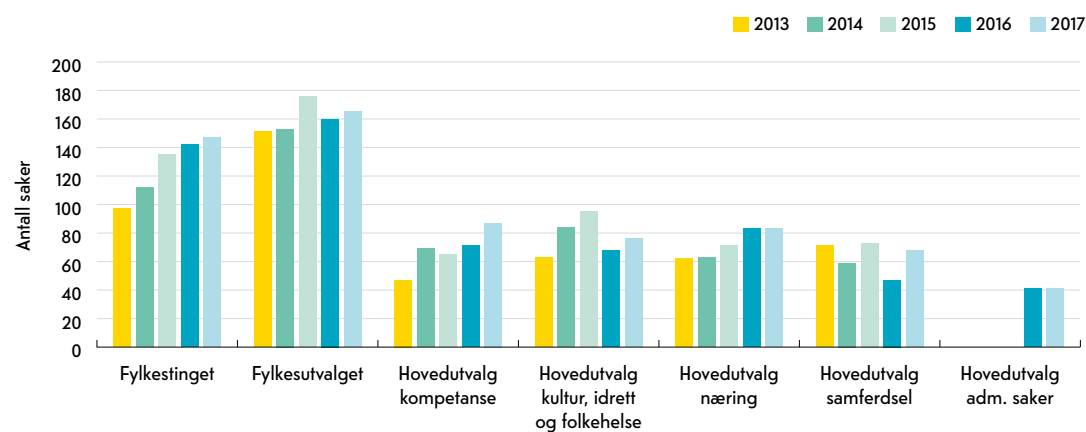
Tabell 1: Antall representanter fordelt på partier i fylkestinget

Arbeiderpartiet	16
Høyre	7
Fremskrittspartiet	5
Senterpartiet	5
Kristelig Folkeparti	3
Miljøpartiet De Grønne	2
Sosialistisk Venstreparti	1
Venstre	1
Rødt	1

Tabell 2: Antall representanter fordelt på partier i fylkesutvalget

Arbeiderpartiet	4
Høyre	2
Fremskrittspartiet	2
Senterpartiet	2
Kristelig Folkeparti	2
Sosialistisk Venstreparti	1
Venstre	1
Rødt	1

Figur 2: Antall behandlede saker

Regionreformen

Stortinget vedtok i juni at Vestfold og Telemark fylkeskommuner skal slås sammen til en ny fylkeskommune fra 1. januar 2020. Det ble gjennomført forhandlinger i løpet av høsten og avholdt et felles fylkesting i tråd med § 25 i inndelingsloven. Fylkestingene i begge fylkeskommuner sluttet seg i desember enstemmig til den framforhandlede avtalen. Det gjensto å utarbeide mandat for fellesnemnda.

Foto: Dan Riis

Tabell 3: Hovedutvalg

Utvalg	Leder	Medlemmer	Møter	Saker
Hovedutvalg for kultur, idrett og folkehelse	Tone Berge Hansen (A)	11	6	76
Hovedutvalg for næringsutvikling	Jørund A. Ruud (A)	11	5	83
Hovedutvalg for kompetanse	Maja Foss Five (A)	11	8	87
Hovedutvalg for samferdsel	Knut Duesund (KrF)	11	5	68
Hovedutvalg for administrasjonssaker	Vidar Stang (A)	7 (inkludert 2 tillitsvalgte)	7	41

Tabell 4: Andre råd og utvalg

Utvalg	Leder	Medlemmer	Møter	Saker
Kontrollutvalget	Per Lykke (H)	5	8	47
Yrkesopplæringsnemnda	Irene Bordier Haukedal	12	8	55
Telemark fylkeskommunale klagenemnd	Björg Kyrkjebø Staaland (A)	5	6	21
Telemark fylkeskommunale klagenemnd for skolesaker	Britt Gursli Tobro	3	1	1
Telemark fylkeskommunale eldreåd	Finn Egil Aure	7	8	24
Fylkeskommunalt råd for personer med nedsatt funksjonsevne	Björg Inger Flatland (KrF)	7	6	26
Fylkets trafikksikkerhetsutvalg	Knut Duesund (KrF)	12	5	18
Telemark ungdomsråd	Malin Måøy	12	6	17

Økonomisk analyse

Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll gikk ned fra 2016 til 2017 (tabell 5).

Budsjettrammen for politisk styring og kontroll ble økt i 2017 i forbindelse med Stortingsvalget. Netto driftsutgifter til området viser et mindreforbruk i 2017 på 1,1 millioner kroner (tabell 6). Mindreforbruket fordeler seg i hovedsak på fylkesutvalget, fylkesordfører og kontrollutvalget.

Tabell 5: Økonomiske nøkkeltall – politisk styring

Kilde: KOSTRA¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter til politisk styring og kontroll per innbygger	178	182	195	182	175

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 6: Netto driftsutgifter til politisk styring 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kroner	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Politisk ledelse og utvalg	18 001	18 747	747	4,0
Tilskudd politiske parti	6 506	6 500	-6	-0,1
Kontrollutvalget inkludert revisjon	3 560	3 929	369	9,4
Sum politisk styring	28 067	29 176	1 109	3,8

Strategiske hovedutfordringer

Samfunnsoppdraget for Telemark fylkeskommune er å utvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer.

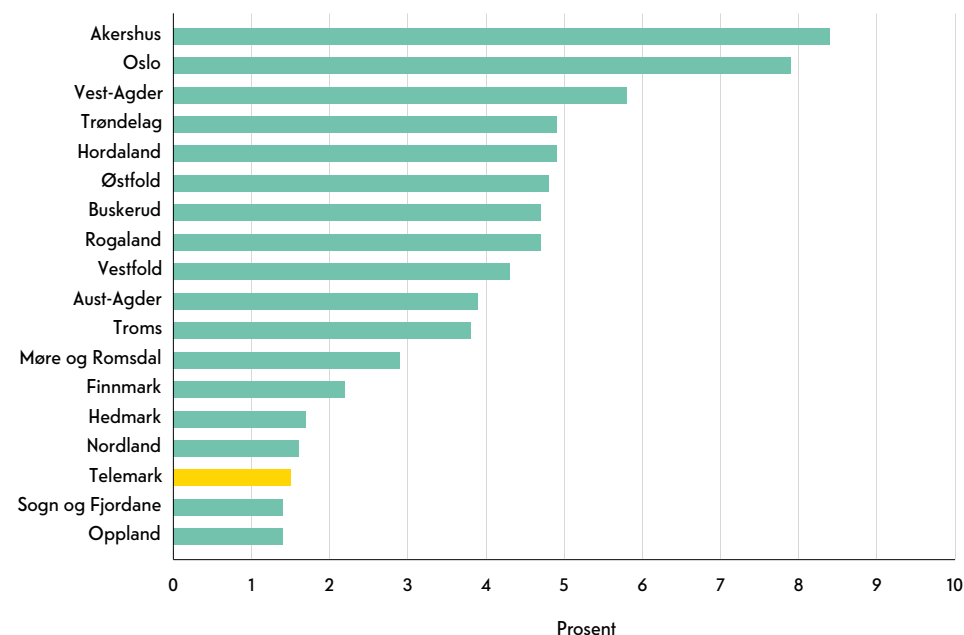
I den regionale planstrategien for 2016–2020 ble et bærekraftig Telemark definert som en overordnet visjon. Det betyr at det skal legges vekt på bærekraftige sosiale forhold, en bærekraftig økonomi og et bærekraftig miljø for å finne framtidsrettede løsninger på Telemarks utfordringer. Utfordringsbildet slik det er beskrevet i langtidsprioriteringene for 2017–2020, viser at fylkeskommunen har fire samfunnsmessige hovedmål: økt befolkningsvekst, flere arbeidsplasser, renere klima og gode levekår.

Økt befolkningsvekst

Folketallet i Telemark var 173 397 per 1. januar 2018. Det var en økning på 84 personer fra året før. Telemark er blant fylkene som har lavest befolkningsvekst. Størst vekst av fylkene hadde Akershus med 1,6 prosent. For landet var økningen på 0,7 prosent.

Figur 3: Befolkningsendring 2013–2018

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For de siste fem årene har Telemark en samlet befolkningsvekst på 1,5 prosent. For landet er veksten i samme periode 4,8 prosent. Størst vekst har det vært i Akershus med 8,4 prosent. To fylker har hatt lavere befolkningsvekst enn Telemark de siste fem årene (figur 3).

Av kommunene i Telemark hadde Bø den største veksten i 2017 med 3,2 prosent, etterfulgt av Sauherad med en befolkningsvekst på 1,3 prosent. Ti kommuner i Telemark hadde nedgang i folketallet i 2017.

Flere arbeidsplasser

Telemark har i perioden 2011–2016 hatt nedgang i antall arbeidsplasser. I 2016 snudde denne utviklingen. Fra fjerde kvartal 2015 til fjerde kvartal 2016 hadde Telemark en økning i antall arbeidsplasser målt i antall sysselsatte etter arbeidssted på 379. Det er en økning på 0,5 prosent. Ni fylker hadde svakere vekst enn Telemark i denne perioden.

Fra fjerde kvartal 2016 til fjerde kvartal 2017 hadde Telemark en økning i antall arbeidsplasser på 498. Det er en økning på 0,7 prosent. Størst økning var det innen bygge- og anleggsvirksomhet og tjenesteytende næringer. Størst nedgang var det innen industri. For hele landet var økningen i antall arbeidsplasser på 1,3 prosent. Størst økning hadde Oslo med 2,4 prosent og Sør-Trøndelag med 2,1 prosent. To fylker hadde svakere vekst enn Telemark i denne perioden. Det var Oppland og Møre og Romsdal.

Foto: Bjørn Harry Schønhaug

Av kommunene i Telemark hadde Kragerø og Bø størst økning i antall sysselsatte etter arbeidssted fra fjerde kvartal 2016 til fjerde kvartal 2017 med henholdsvis 227 og 103. Størst nedgang hadde Vinje med 51 og Notodden med 48. Som de største kommunene i fylket hadde Skien en økning på 48 og Porsgrunn en økning på 80.

I tråd med sysselsettingsutviklingen har tallet på arbeidsledige

I 2017 var det en betydelig nedgang i arbeidsledigheten

gått ned. Ved utgangen av 2017 var det 2080 helt ledige i Telemark. Det tilsvarer 2,4 prosent av arbeidsstyrken og er en nedgang på 14 prosent fra året før. Ved utgangen av 2017 er ledigheten i Telemark som landsgjennomsnittet, og åtte fylker har høyere ledighet enn Telemark.

Renere klima

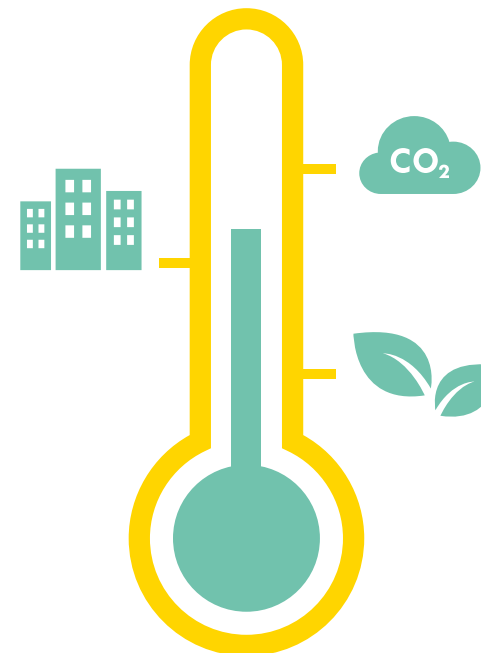
Klima er et sentralt tema i den regionale planstrategien. Temaet berører flere sektorer og omtales derfor også i flere av de regionale planene for fylket, som for eksempel den regionale planen for samordnet areal og transport, den regionale planen for nyskaping og næringsutvikling, den regionale planen for kystsonen i Telemark og regionale vannforvaltningsplaner.

Telemark fylkeskommune er i gang med arbeidet med en regional klimaplan. Planprogrammet ble sendt på høring før sommeren og vedtatt av fylkestinget i desember 2017. Formålet med planarbeidet er å utvikle en regional klimaplan som sikrer et bærekraftig Telemark, og bidrar til å oppfylle nasjonale og regionale klimamål om reduksjon av klimagassutslipp og tilpasning til klimaendringer.

Som en del av kunnskapsgrunnlaget til planarbeidet ble det utarbeidet en rapport med klimaregnskap og tiltaksvurderinger i Telemark. Ifølge 2016-tall var klimafotavtrykket til fylkeskommunens virksomhet drøyt 66 kilotonn CO₂ ekvivalenter. Det er særlig to områder som bidrar til klimafotavtrykket, nemlig reise og transport, spesielt bussdrift, og bygg og infrastruktur.

Klimafotavtrykket per innbygger i Telemark var i 2016 på rundt 8,8 tonn CO₂ ekvivalenter, noe som er omtrent 4 prosent under det nasjonale gjennomsnittet. Dette er det første helhetlige klimaregnskapet som er utarbeidet for fylkeskommunen, og det blir derfor referansegrunnlag for effekten av klimatiltak framover.

Telemark fylkeskommune jobber sammen med Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud og Vestfold om å realisere potensialet for en velfungerende verdikjede for biogass i Oslofjordregionen. Arbeidet er knyttet opp mot Interreg-prosjektet Biogass 2020.

I 2017 ble det utarbeidet klimaregnskap
for Telemark

Gode levekår

Inntekt, utdanning, uføretrygd og sykefravær er valgt som mål på levekår i denne rapporten. Utdanning og inntekt er to av de vanligste måtene å måle levekår på. Den fylkesvise fordelingen av slike levekårsindikatorer publiseres imidlertid ikke før i juni hvert år. For disse indikatorene er derfor tallgrunnlaget fra 2016. For indikatorene uføretrygd og sykefravær har vi oppdaterte tall å vise til. Slik statistikk kan dessuten gi en pekepinn på inntektsnivået og sier noe om muligheten for økonomisk trygghet og sosial deltakelse. Disse fire levekårsindikatorene gir dermed samlet sett et godt bilde av levekårs situasjonen i Telemark.

Personer i lavinntekts husholdninger defineres som personer i husholdninger med inntekt under 60 prosent av nasjonal medianinntekt, beregnet etter EU-skala. For landet sett under ett har det vært en økning i andelen barn som lever i familier med lavinntekt. Dette gjelder også for Telemark. I 2016 bodde 16,1 prosent av barn mellom 0 og 17 år i Telemark i lavinntekts husholdninger. Dette er en økning på 0,8 prosentpoeng fra 2015. Sammen med Østfold og Oslo har Telemark den høyeste andelen barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt. De fleste av disse barna lever i familier med innvandrerbakgrunn.

Å fullføre videregående opplæring er viktig for den enkeltes framtidige levekår. Det har vært en økning i andelen som fullfører og består videregående opplæring i Telemark de siste årene. Av dem som startet videregående opplæring i Telemark

Foto: Kjersti Berg

i 2011, fullførte 57,7 prosent på normert tid i 2016. I dette tallgrunnlaget inngår også de private videregående skolene. Dette utgjør en økning på 4,9 prosent fra 2015. Telemark og Finnmark er de to fylkene som har den største økningen i andelen som fullfører videregående skole. Økningen er størst innenfor de allmennfaglige studieretningene.

I nesten alle fylker og aldersgrupper har det vært en svak økning i andelen uføretrygdde i 2017. Tallet på uføretrygdde i Telemark ved utgangen av september 2017 var 13 743. Dette utgjør 12,7 prosent av befolkningen mellom 18 og 67 år. Det

er en økning på 0,7 prosent fra 2016. Dersom Telemark hadde hatt den samme aldersfordelingen som landet som helhet, ville andelen uføretrygdde vært 11,8 prosent.

Det var registrert 4238 arbeidstakere med sykemelding i Telemark i tredje kvartal 2017. Det er en økning på 3,9 prosent fra året før og utgjør totalt 5,6 prosent av den totale arbeidsstyrken. Telemark er dermed blant de fylkene som har den største prosentvise økningen i antall sykemeldte i 2017. Seks andre fylker hadde likevel høyere sykefravær enn Telemark i 2017.

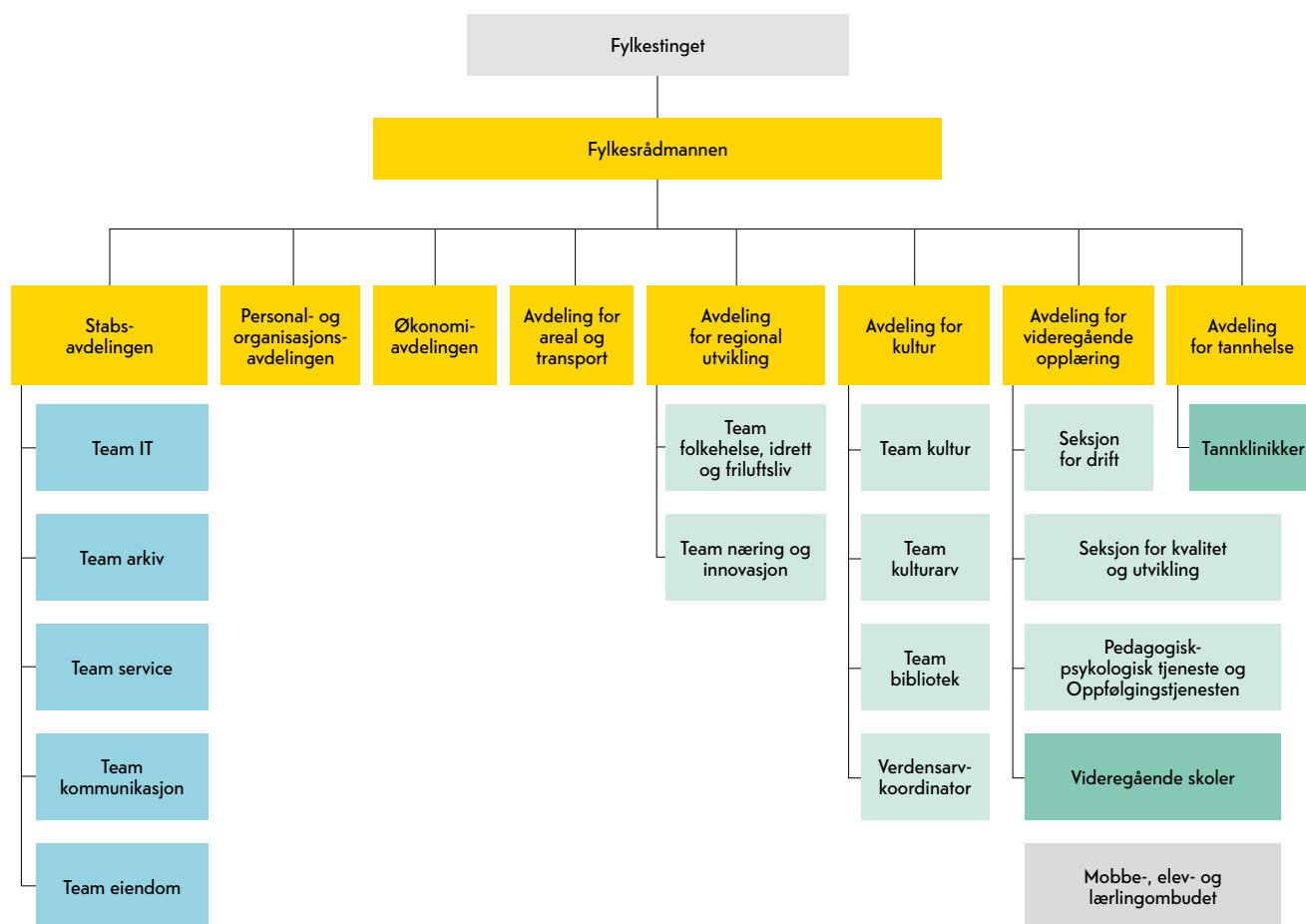

Organisasjon

Figur 4: Administrativ organisering per 31. desember 2017

Ansatte

Per 31. desember 2017 var det 1564 ansatte i Telemark fylkeskommune (tabell 7). Det er en nedgang på 9 ansatte i fra 2016. Nær seks av ti ansatte er kvinner. Andelen kvinner er høyest i tannhelsetjenesten (86 prosent).

Gjennomsnittsalderen holder seg stabil og er 48 år. Fylkeskommunen ønsker at andelen ansatte over 62 år skal være minst 12,5 prosent. I 2017 var andelen 12,6 prosent.

Fylkeskommunen har 440 deltidsansatte, som i gjennomsnitt har en stillingsprosent på 65. De fleste deltidsansatte er ansatt ved de videregående skolene som personale med service- og støttefunksjoner. Det er en nedgang på 37 deltidsansatte fra året før.

Andelen som har sluttet i løpet av året i forhold til gjennomsnittlig antall ansatte, defineres som turnover. Til sammen var det 169 ansatte som sluttet i 2017. Det tilsvarer en turnover på 11 prosent. Den har vært lik siden 2013. Av dem som sluttet i 2017, utgjør andelen AFP- og alderspensjonister 29 prosent.

Fylkeskommunen har stort sett godt kvalifiserte søkere til utlyste stillinger.

Tabell 7: Ansatte per 31. desember 2017

Virksomhet	Antall ansatte	Endring fra 2016	Årsverk	Andel kvinner	Andel deltid	Gjennomsnittsalder	Andel over 60 år	Turnover
Administrasjon	216	-7	204	63	14	49	18	12
Tannhelse	134	+3	125	86	19	44	19	14
Skoler	1162	-8	1033	57	33	49	21	10
Læringer	29	+6	29	21	3	19	0	21
Øvrige ansatte	23	-8	22	35	17	51	26	22
Totalt	1564	-9	1412	59	28	48	20	11

I 2017 var andelen kvinnelige
toppledere 55 prosent

Ledelse

Ved utgangen av 2017 var det 125 lederstillinger i fylkeskommunen. Det var til sammen 20 toppledere. Toppledere er her definert som fylkesrådmannens ledergruppe og virksomhetsledere. Totalt var det 105 mellomledere.

48 prosent av lederne var kvinner. Det er en økning på 2 prosent fra 2016. Andelen kvinnelige toppledere var 55 prosent. For øvrige ledere var andelen kvinner 47 prosent.

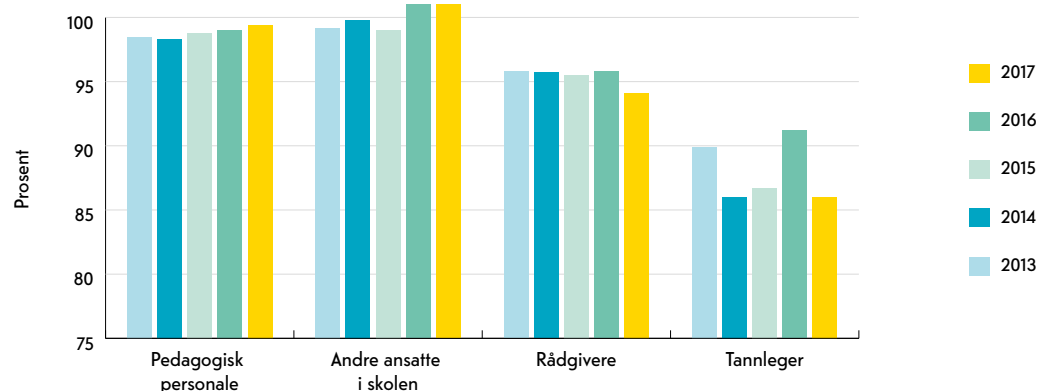
Likelønn

I 2017 ble lønnsforskjellen mellom alle ansatte kvinner og menn redusert med 1 prosent. Kvinnelige ansatte hadde 95,1 prosent av menns årslønn i 2017. Kvinnelige mellomledere hadde 97,5 prosent av menns årslønn mot 98,8 prosent i 2016.

Forskjellen i lønnsutviklingen for menn og kvinner i ulike grupper vises i figur 5 og 6.

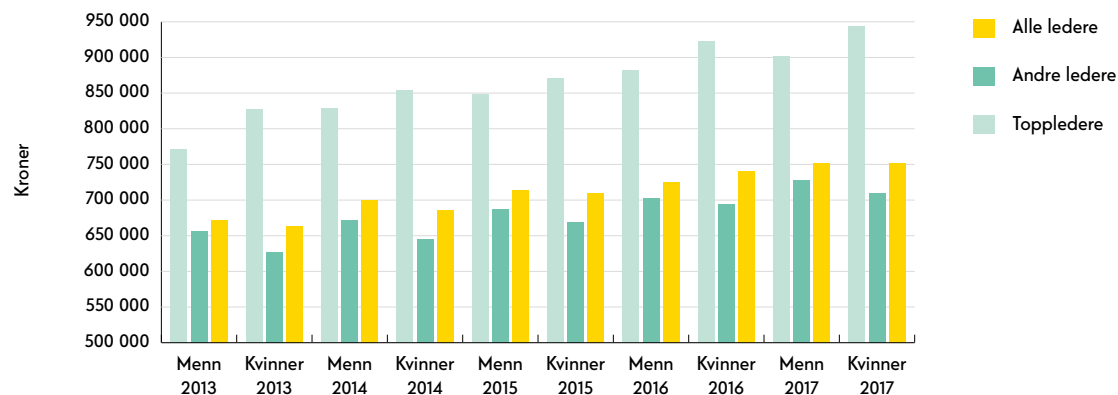
Figur 5: Kvinners årslønn i prosent av menns årslønn for utvalgte grupper

Når det gjelder pedagogisk personale, har kvinnelige lærere og skoleledere en årslønn som er 1 prosentpoeng lavere enn mannlige lærere og skoleledere. Forskjellen er 0,7 prosentpoeng, og forskjellen har vært under 2 prosentpoeng siden 2012. Dette kan blant annet forklares med at kvinnene i gjennomsnitt er to år yngre og har ett år kortere tjenestetid. Det er totalt 900 medarbeidere i denne yrkesgruppen.

Når det gjelder personale ved skolene som ikke har pedagogisk bakgrunn, har kvinner en årslønn som er 1 prosentpoeng høyere enn menn. Kvinnene er i gjennomsnitt tre år eldre og har ett år lengre tjenestetid. Gjennomsnittslønnen for gruppen er 411 145 kroner, og det er totalt 271 ansatte.

Figur 6: Gjennomsnittlig årslønn for ledere

For rådgivere i administrasjonen har lønnsforskjellen mellom menn og kvinner økt med 1,4 prosent fra 2016. Kvinnene har 94 prosent av mennenes lønn. Gjennomsnittslønnen for kvinner er 590 935 kroner. De kvinnelige rådgiverne har i gjennomsnitt i overkant av to år kortere tjenestetid i fylkeskommunen og er to år yngre enn mennene.

Kvinnelige tannleger tjente 86 prosent av årslønnen til sine mannlige kolleger. Forskjellen økte med 5,2 prosentpoeng fra 2016. Gjennomsnittslønnen for kvinnene er 636 381 kroner. De kvinnelige tannlegene har i gjennomsnitt to år kortere tjenestetid og er fire år yngre enn de mannlige tannlegene.

Foto: Dan Riis

Mangfold

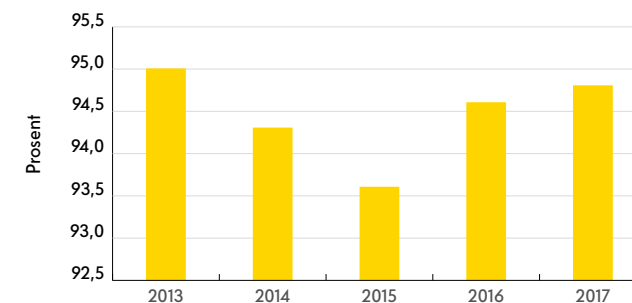
Ved rekruttering skal begge kjønn oppfordres til å søke, og det underrepresenterte kjønn skal prioriteres dersom kandidatene er tilnærmet like godt kvalifisert.

Fem prosent av de ansatte i Telemark fylkeskommune har oppgitt et annet statsborgerskap enn norsk. Totalt er de ansatte fordelt på 28 nasjonaliteter.

På jobb

Telemark fylkeskommune har som mål at de ansatte skal være minimum 95 prosent på jobb. I 2017 var 94,8 prosent på jobb. Målet ble altså ikke nådd. Det har likevel vært en positiv utvikling sammenlignet med 2016. Da var 94,6 prosent på jobb (figur 7).

Figur 7: Andel ansatte på jobb

37

I 2017 var det en nedgang
på 37 deltidsansatte

Helse, miljø og sikkerhet

Satsingsområdene i den overordnede handlingsplanen for HMS og inkluderende arbeidsliv for 2016–2018 er godt arbeidsmiljø, mestring, medvirkning og fylkeskommunens verdier. Målet i handlingsplanen er et jobbnærvær på minst 95 prosent, og det er også viktig at de ansatte kommer raskt tilbake på jobb etter sykdom. I tillegg til den overordnede handlingsplanen utarbeider hver virksomhet lokale handlingsplaner som konkretiserer arbeidet. Bedriftshelsetjenesten utarbeider også en aktivitetsplan som støtter handlingsplanen, i samarbeid med hver virksomhet.

Bedriftshelsetjenestens revisjoner er en del av en opplæring som skal øke kunnskapen og forståelsen for HMS blant de ansatte. På Rjukan og Skien videregående skoler har revisjonene avdekket at det i varierende grad er avvik og mangler innenfor HMS. Bedriftshelsetjenestens revisjoner er en del av en opplæring som skal øke kunnskapen om og forståelsen for HMS blant de ansatte. I tillegg blir det gitt praktisk bistand for å få på plass rutiner. De videregående skolene og tannklinikkene må bli flinkere til å dokumentere det systematiske HMS-arbeidet. Arbeidet for å få dette på plass er i gang.

Grunnoplæring i HMS

I 2017 startet en ny 40-timers HMS-opplæring med 49 deltakere i samarbeid med fylkeshovedverneombudet, bedriftshelsetjenesten og NAV. Dette er et nytt

Foto: Stina Glømme

e-læringsprogram som må gjennomføres kombinert med samlinger. Det er et krav at alle ledere med personalansvar, verneombud og medlemmer i arbeidsmiljøutvalgene skal gjennomføre intern HMS-opplæring.

Vernetjenesten

Ansatte i personal- og organisasjonsavdelingen og bedriftshelsetjenesten har vært forelesere på samlinger i regi av fylkeshovedverneombudet. Medarbeiderundersøkelse, omstilling, internkontroll og risikovurdering har vært tema. I forbindelse med den pågående omstillingsprosessen knyttet til sammenslåingen av Vestfold og Telemark fylkeskommuner har fylkeshovedverneombudet fått utvidet stillingen til 100 prosent frikjøp i 2018.

Det er et kontinuerlig behov for å øke kjennskapen til HMS og kvalitets- og avvikssystemet. Det er trolig en underrapportering av avvik, samtidig som bruken av systemet øker.

Tabell 8 viser at registrerte HMS-avvik har økt jevnt siden registreringen startet i 2013, og fra 2016 til 2017 økte avviksmeldingene med 23 prosent. Økningen i avviksmeldinger skyldes systematisk arbeid med kvalitets- og forbedringskulturen i størstedelen av organisasjonen. Antall registrerte nesten-uhell har økt med over 144 prosent. Enkelte virksomheter har ennå ikke tatt systemet i bruk.

Tabell 8 viser også en relativ økning i avviksmeldinger om arbeidsmiljøet, personskader og vold og trusler. Fra 1. januar 2017 ble det innført nye regler med tydelige krav til risikovurdering, opplæring, informasjon og oppfølging når det gjelder vold og trusler på arbeidsplassen. Det høyeste avviket

ble registrert ved Hjalmar Johansen videregående skole, og fylkeskommunen satte i gang et pilotprosjekt ved skolen i 2017.

Arbeidsmiljøet

Høsten 2016 gjennomførte fylkeskommunen medarbeiderundersøkelsen 10-faktor, og en tilsvarende medarbeiderundersøkelse vil bli gjennomført høsten 2018. Den enkelte virksomhet har ansvaret for å følge opp resultatene fra medarbeiderundersøkelsen med særlig vekt på medarbeiderskap og lederskap, mestring, mestringsklima og mestringsorientert ledelse.

Etikk

De etiske retningslinjene for alle ansatte er revidert og ble vedtatt i fylkestinget i høsten 2017. De reviderte retningslinjene, som gjelder fra 2018, er basert på fylkeskommunens verdier og skal evalueres i løpet av første halvår i 2019. Arbeidet med å revidere de etiske retningslinjene for politikerne er satt i gang.

Tabell 8: Registrerte HMS-avvik

Avvik ¹	2013	2014	2015	2016	2017
Totalt antall avvik	185	251	201	311	383
Avvikskategorier:					
Andre HMS-hendelser	57	106	81	140	95
Arbeidsmiljø	68	69	70	85	138
Nesten-uhell	21	27	19	18	44
Personskade	45	52	44	62	66
Vold og trusler	10	19	10	34	74

¹ Et avvik kan være registrert i flere kategorier

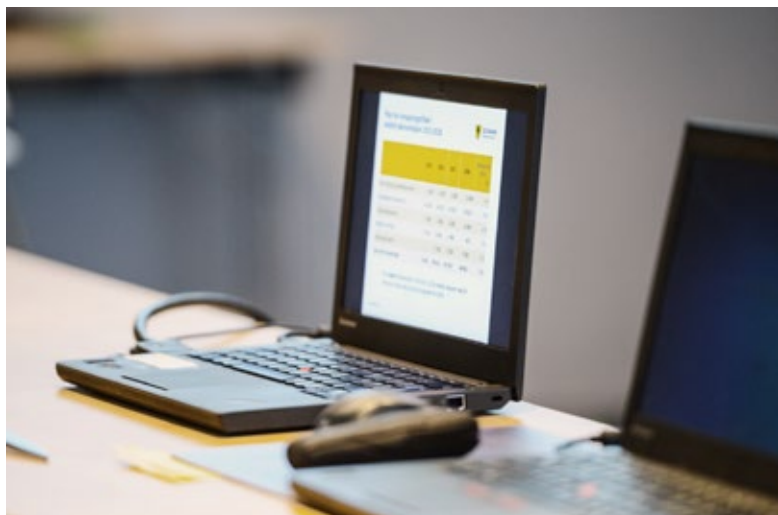

Styring og kontroll

Styringsprosessen

Når det utarbeides styringsdokumenter legges det vekt på å sikre god sammenheng mellom dokumentene. Det betyr at styringsdokumentene skal være basert på de samme utfordringene, og at mål og satsinger er de samme i alle dokumentene. Samtidig skal årsrapporten dokumentere resultater og måloppnåelse, slik at dette kan danne grunnlag for læring og korleksjon (figur 8).

Figur 8: Sammenhengende styringsdokumenter

Internkontroll

Internkontroll er systematiske tiltak som sikrer at virksomheten planlegger, organiserer, utfører og vedlikeholder aktivitetene sine i samsvar med gjeldende regelverk. Dette betyr at det må etableres og utformes internkontroll for HMS, informasjonssikkerhet, beredskap, økonomiforvaltning, innkjøp og anskaffelser. Det er lederne for de enkelte virksomhetene som har ansvar for å gjennomføre og følge opp nødvendige internkontrolltiltak.

I løpet av høsten er det tatt i bruk et nytt styringssystem for kvalitets- og internkontroll. Systemet inkluderer hendelsesbehandling, dokumentbibliotek og risikovurdering. Overgangen til et nytt system har medført et omfattende arbeid med arkivering, kopiering og flytting av dokumenter og annen dokumentasjon. Stedsadministratorene i virksomhetene, ledere og ansatte har fått opplæring i det nye systemet.

Antall meldte avvik i organisasjonen er økende, og den største økningen er det de videregående skolene som står for. Kvalitets- og internkontrollsystemet brukes i ulik grad, og det er grunn til å anta at dette fører til en underrapportering av hendelser.

Innenfor informasjonssikkerhet er det meldt om 76 hendelser. I de tre første månedene ble det gjennomført en risikovurdering av informasjonssikkerheten og personvernet ved ni av elleve videregående skoler samt på Fagskolen Telemark. For å utvikle en god avvikskultur, som i sin tur kan

være en viktig kilde til forbedringer, er det viktig at vi hele tiden er oppmerksom på informasjonssikkerheten.

En viktig del av fylkeskommunens internkontroll er et velfungerende system for avvik- og tiltaksoppfølging. Ansatte skal melde alle sikkerhetsbrudd i avvikssystemet, enten det er snakk om brudd på rutiner eller mangel på rutiner.

Informasjonssikkerhet og personvern

Informasjonssikkerhet handler om sikker håndtering av personopplysninger og informasjon knyttet til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet. Personvern handler om retten til et privatliv og retten til å bestemme over egne personopplysninger. Alle ansatte som behandler personopplysninger, må kjenne til og opptre i samsvar med disse prinsippene.

For å sikre etterlevelse av gjeldende regelverk og for å forberede oss på EUs nye personvernforordning (GDPR) som trer i kraft i 2018, er det gjennomført obligatoriske e-læringskurs for alle ansatte.

Med flere nye digitale løsninger øker også kravet til god internkontroll og informasjonssikkerhet. Arbeidet med informasjonssikkerhet er viktig for å sikre godt personvern for tjenestemottakere og ansatte, og vil bli prioritert i tiden framover.

I 2017 ble nytt styringssystem for kvalitet og internkontroll tatt i bruk

Risikostyring

En risiko- og sårbarhetsanalyse er en kartlegging av risikoen for framtidige uønskede hendelser, feil, mangler og misligheter. På grunnlag av resultatene fra risiko- og sårbarhetsanalysene kan det iverksettes tiltak for å redusere risikobildet til et akseptabelt nivå.

Det er gjennomført risikovurderinger innenfor HMS for vaktmestertjenesten, renholdere, kantineansatte og arkeologer. Det er også gjennomført risikovurderinger av informasjonssikkerheten og personvernet på de fleste videregående skoler. Rådmannens ledergruppe har ansvaret for risikostyringen og internkontrollen.

Beredskap

Den overordnede beredskapsplanen for Telemark fylkeskommune er styrende for fylkeskommunens arbeid med risikostyring og kvalitetskontroll. Alle virksomheter er pålagt å gjennomføre risiko- og sårbarhetsanalyser, utarbeide beredskapsplaner og gjennomføre opplæring. Alle skolene har egne beredskapsplaner, men ikke alle har utviklet risiko- og sårbarhetsanalyser. I budsjett- og økonomiplanen for 2017–2020 er det satt av 3,5 millioner kroner til varslingsanlegg. Årsaken til at dette beløpet ble satt av, er en rapport fra 2016, der skolenes tekniske utstyr for varslings og evakuering ble kartlagt.

Økonomiforvaltning

Delegering av myndighet i budsjett- og økonomisaker framgår av fylkesrådmannens videredelegasjonsreglement og økonomireglementet. De budsjettansvarlige har ansvar for å tilpasse driften innenfor de rammer som fylkestinget har vedtatt. Fylkestinget vedtok økonomireglementet i 2016, og det er ikke gjort endringer i dette i 2017.

Flere interne rutiner for regnskap og økonomi er revidert høsten 2017 i forbindelse med innføringen av nytt system for internkontroll.

I 2017 ble det gjennomført risikovurderinger innen HMS for vaktmestertjenesten, renholdere, kantineansatte og arkeologer

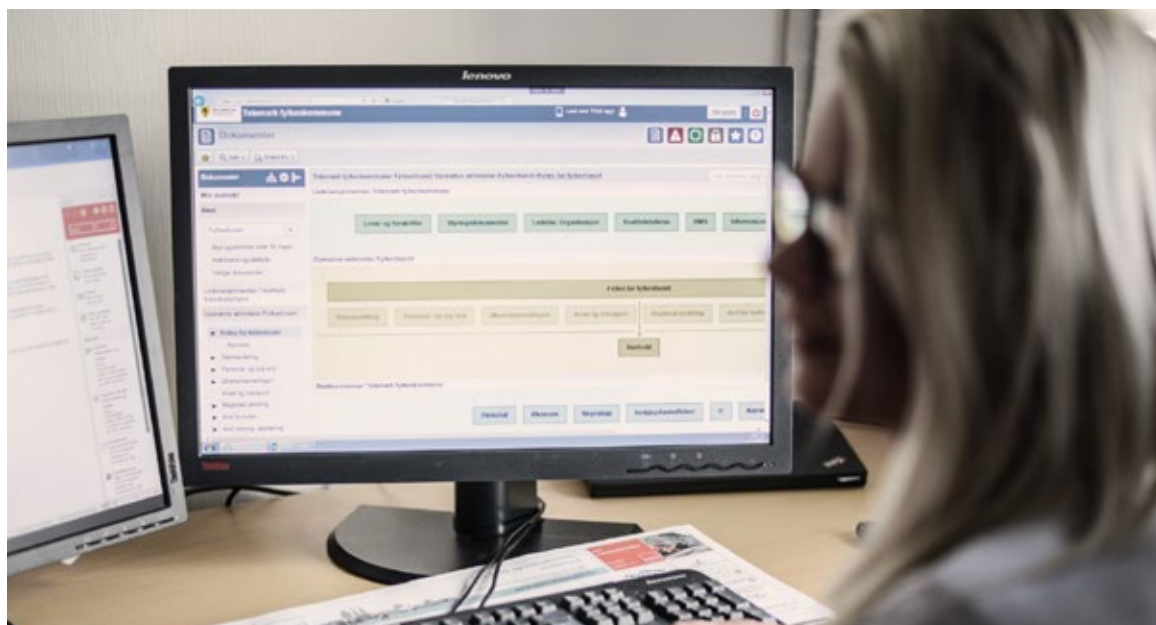

Foto: Dan Riis

Administrasjon og fellestjenester

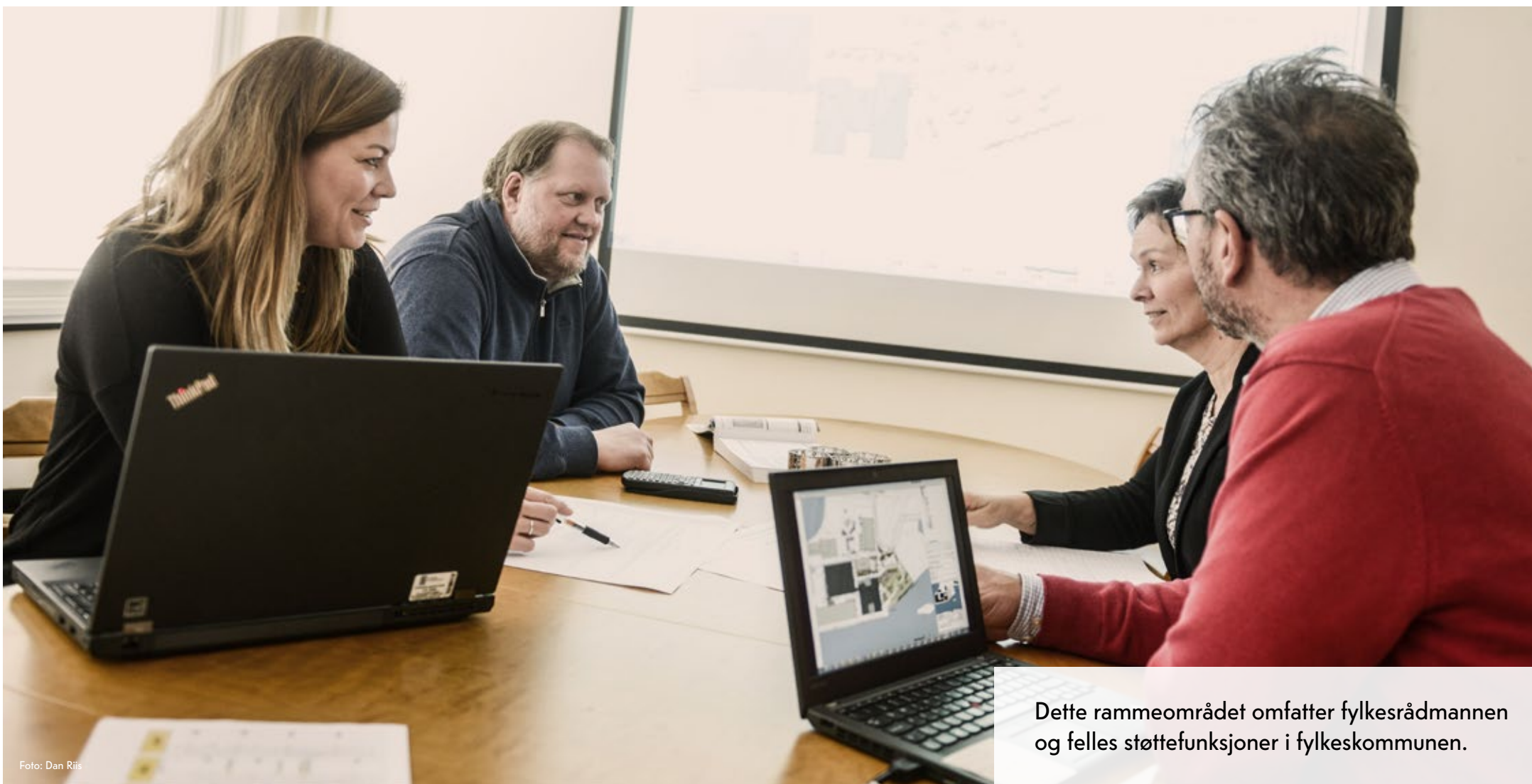

Foto: Dan Riis

Dette rammeområdet omfatter fylkesrådmannen og felles støttefunksjoner i fylkeskommunen.

Mål og måloppnåelse

Fellestjenestene skal støtte fagavdelingene i deres arbeid med strategiske mål og bidra til at organisasjonen oppnår fellesmålene om å effektivisere arbeidsprosessene, øke ressursutnyttelsen og styrke evnen til omstilling og utvikling.

Aktiviteter og resultater

Digitalisering

I desember 2017 vedtok fylkestinget en digitaliseringsstrategi for 2018–2019. Varigheten er avgrenset til to år som følge av regionreformen. Strategien angir hvordan Telemark fylkeskommune skal utnytte de teknologiske mulighetene i utviklingen av tjenester og utformingen av organisasjonen. Innovative anskaffelsesmetoder bør benyttes. I 2017 er innovativ metode brukt i anskaffelsen av et helhetlig ledelsessystem og et nytt saksbehandlingssystem for skoleskyss. Konkurransen for saksbehandlingssystem for skoleskyss vil bli ferdigstilt mars 2018.

Fem prosjekter har pågått i 2017. Disse omfatter en endring av programvare for integrasjoner, digitalisering av dokumentene innenfor fagopplæring, et nytt saksbehandlingssystem for skoleskyss, dokumentasjon av elevsamtaler og dokumentasjon av utplasseringen av yrkesfagelever. Endringen av programvare for integrasjoner ga en årlig økonomisk gevinst på 180 000 kroner. De øvrige prosjektene omtales nærmere under de enkelte rammeområdene.

Kompetanseutvikling

Målene i den strategiske kompetanseplanen for 2016–2019 er å skape en god læringskultur og et godt mestringssklima. Disse målene er tema i alle lederutviklingsprogrammer, kurs og seminarer. Ledelsesprogrammet Veksthus for ledere ble avsluttet med en samling som fikk navnet Veksthus – to år etter. Samtidig ble et introduksjonskurs for nytilsatte ledere med 15 deltakere gjennomført. E-læring, digitalisering og ulike arenaer for kunnskapsdeling erstatter i stor grad tidligere kurs med personlig oppmøte. Seniorskolen, som er et tilbud til kommende pensjonister, hadde flere deltakere i 2017 enn tidligere.

I 2017 ble det satt i gang et lederutviklingsprogram med særlig vekt på gevinstrealisering og teknologiforståelse for å styrke digitaliseringsarbeidet. Programmet varer til september 2018, og det gjennomføres modenhetsmålinger av hele organisasjonen i forkant og etterkant av utviklingsprogrammet. Programmets gevinstpotensial er flere digitaliseringsinitiativer fra avdelingene.

I 2017 ble strategi for digitalisering vedtatt av fylkestinget

Tabell 9: Personale – administrativ ledelse og fellestjenester

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Administrativ ledelse og fellestjenester	2013	80	77	92,8
	2014	88	85	94,2
	2015	99	94	91,0
	2016	89	86	94,7
	2017	86	82	95,1

Lærlinger

Fylkeskommunen har vedtatt et mål om å ta inn 40 lærlinger. I 2017 hadde fylkeskommunen 29 lærlinger. Det er seks flere enn i 2016. Det er satt i gang et nytt kurs i byggdrifterfaget for vaktmesterne med 12 deltakere. Tiltaket skal bidra til å øke antall lærlinger.

Bedre helhetlig styringsinformasjon for ledere

I løpet av året gjennomførte Telemark fylkeskommune en innovativ anskaffelse av et helhetlig ledelsesverktøy. I første omgang ble det inngått avtale om et nytt system for internkontroll, den første av tre moduler. Dette ble satt i drift på slutten av året. De to neste modulene, én for mål- og resultatstyring og én for personalledelse, skal tas i bruk i løpet av 2018.

Regionreformen

Administrativt er det i løpet av høsten gjennomført flere felles ledersamlinger med Vestfold fylkeskommune, og det er satt i gang et kartleggingsarbeid av administrative strukturer og systemer.

Samarbeidsavtalen med Buskerud fylkeskommune om innkjøp er sagt opp med virkning fra sommeren 2018. Vestfold og Telemark fylkeskommuner vil samarbeide om innkjøpsfunksjonen fram til den nye regionen er på plass 1. januar 2020.

Bidrag til bedre klima

Telemark fylkeskommune har vært sertifisert som Miljøfyrtårn i seks år. Sertifiseringsordningen ble evaluert i 2017. Konklusjonen på evalueringen er at sertifiseringsordningen skal videreføres, men det er behov for bedre forankring, et tydeligere rapporteringssystem og et helhetlig klimaregnskap. Arbeidet med resertifiseringen er i gang.

Fylkeskommunen har inngått energisparekontrakter (EPC) med mål om å halvere strømforbruket på fylkeshuset. Det er beregnet en besparelse på omkring 2,3 millioner kroner per år for prosjektet totalt. Besparselsen er avhengig av markedsprisene på energi og effekt.

Det er gjennomført en utredning om betalt parkering for ansatte i fylkeskommunen i Grenlandsområdet. Formålet med ordningen vil være å redusere ansattes bruk av privatbil til og fra jobb.

Energisparekontrakter er etablert, skal halvere strømforbruket

Endringsbehov

Regionreformen

Sammenslåingen med Vestfold fylkeskommune innebærer en betydelig utfordring og vil sette sitt preg på aktiviteten de to neste årene, både politisk og administrativt.

Det skal etableres nye politiske og administrative strukturer. Dette skal skje parallelt med den ordinære virksomheten i de to fylkeskommunene. I perioden skal det også utarbeides budsjett for den nye fylkeskommunen, som vedtas av det nye fylkestinget høsten 2019, og det skal tilsettes ny administrativ ledelse for den nye enheten med nye organisatoriske strukturer og systemer.

Sammenslåingsprosessen er utfordrende for ansatte som er usikre på sin framtidige arbeidssituasjon. Samtidig vil prosessen medføre et betydelig økt press på den administrative kapasiteten. Det vil være behov for en bred gjennomgang av avtaler og eierskap. Begge fylkeskommunene vil få bygningsmessige utfordringer avhengig av endelig lokalisering av ulike administrative funksjoner. Sammenslåingsprosessen vil også innebære økonomiske utfordringer for de to fylkeskommunene, da omstillingskostnadene antakelig vil være høyere enn de statlige midlene som er stilt til rådighet.

Foto: Stina Glømmi

Økonomisk analyse

Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester gikk ned fra 2016 til 2017 (tabell 10). Omstilling til lavere driftsnivå, som følge av omprioriteringer i 2016, fortsatte også i 2017.

Administrasjon og fellestjenester hadde i 2017 et samlet mindreforbruk på 9,6 millioner kroner, eller 6,1 prosent av budsjettet (tabell 11). Av dette er 3 millioner kroner knyttet til personal- og organisasjonsavdelingen, som i hovedsak skyldes budsjett til læringer. Målet om 40 læringer i egen virksomhet fra 1. august 2017 er ikke oppfylt. Per 31. desember 2017 hadde fylkeskommunen 29 læringer. I tillegg var det ved en feil satt av budsjettmidler til pensjon for læringene. Det betales ikke pensjonspremie for læringer, da de er under utdanning.

For stillingsbanken har det gjennom hele 2017 vært gjort et godt arbeid med å få overtallige tilbake i jobb, noe som har medført at kostnadene ble lavere enn beregnet.

Mindreforbruk hos fylkesrådmannen skyldes mindre kjøp av tjenester enn budsjettet, mens mindreforbruket på økonomi og innkjøp i hovedsak skyldes vakanser.

For stabsavdelingen er det to hovedforklaringer til mindreforbruket: ca. 2 millioner kroner skyldes merinntekter på usikre poster, og 2 millioner kroner skyldes lavere lønnsutgifter som følge av sykefravær og planlagt nedbemanning.

Tabell 10: Økonomiske nøkkeltall – administrasjon og fellestjenester

Kilde: KOSTRA¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester per innbygger	462	536	587	536	495

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 11: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Fylkesrådmann	2 910	3 908	998	25,5
Stabsavdeling	97 687	101 792	4 102	4,0
Personal og organisasjon	33 437	36 509	3 072	8,4
Økonomi og innkjøp	12 715	14 095	1 380	9,8
Sum administrasjon og fellestjenester	146 749	156 304	9 555	6,1

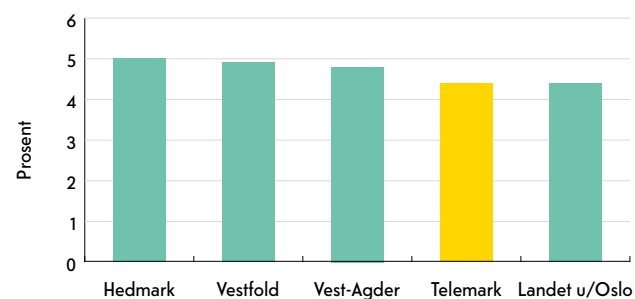

Telemark fylkeskommune ligger på landsgjennomsnittet når det gjelder andel av totale netto driftsutgifter som brukes til administrasjon, og en del lavere enn de fylkeskommunene vi sammenligner oss med (figur 9). Det er en vesentlig reduksjon i andelen fra 2016 som følge av innsparingstiltak.

Telemark har en nedgang i netto driftsutgifter til administrasjon per innbygger fra 2016 til 2017. I 2017 ligger fylkeskommunen på nivå med Vestfold fylkeskommune, og godt under landsgjennomsnittet (figur 10). Nedgangen skyldes innsparingstiltak for tilpasning til reduserte driftsrammer.

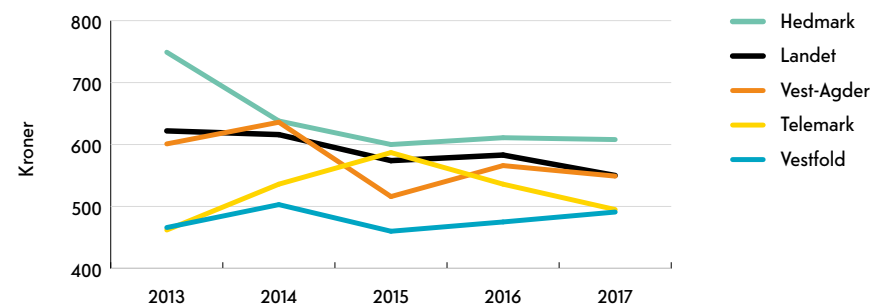
Figur 9: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 10: Netto driftsutgifter til administrasjon og fellestjenester per innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Videregående opplæring

Foto: Stina Glømmi

Dette rammeområdet omfatter opplæring i skole og arbeidsliv, karriereveiledning, oppfølgingstjenesten, pedagogisk-psykologisk tjeneste, voksenopplæring og fagskoletilbud i Telemark.

Mål og måloppnåelse

De faglige resultatene til eksamen i matematikk skal innen 2021 være

- karakteren 3,0 for 2P-Y
- karakteren 3,6 for 1T
- karakteren 3,0 for 2P

Eksamensresultatene i matematikk viser en negativ trend for 2P-Y. I 2016 var gjennomsnittskarakteren 2,6, mens den gikk ned til 2,4 i 2017. For 2P har snittet økt fra 2,7 i 2016 til 2,9 i 2017, og for 1T har snittet økt fra 3,6 til 3,7. I 2017 var det henholdsvis 125, 253 og 118 elever som tok disse tre matematikkeksamenene.

Det er et godt stykke igjen før målet for 2P-Y (3,0) er nådd. For de andre matematikkfagene er resultatene svært nær målsettingene for 2021.

Andelen lærlinger som består fagprøven, skal være minst 95 prosent

I 2017 besto 94,7 prosent av lærlingene fagprøven. Det er en svak nedgang fra 2016, da andelen var 95,2 prosent.

Alle elever skal gjennomføre videregående opplæring

I de videregående skolene i Telemark har 75,1 prosent av 2011-kullet bestått, inkludert kandidater med planlagt grunnkompetanse. Grunnkompetanse er kompetanse på et lavere nivå enn full yrkes- eller studiekompetanse. Dette er en bedring fra 2010-kullet på 2,7 prosentpoeng. Sammenlignet med nasjonale tall ligger Telemark på fjerde plass. Dette er en framgang fra ellevte plass for 2010-kullet.

Andelen elever som fullfører og består per skoleår, skal øke årlig og ligge på 85 prosent innen 2021

Skoleåret 2016/2017 fullførte og besto 80,6 prosent. Dette er en økning fra 80,4 prosent foregående skoleår. Landsgjennomsnittet for skoleåret 2016/2017 var 82,9 prosent. Andelen som fullførte og bestod i Telemark økte, men Telemark er fortsatt under landsgjennomsnittet. Det er positivt at Telemark er et av fylkene med lavest fravær siden lavt fravær bidrar til økt gjennomføring.

Effektiv drift og digitalisering

Det har vært arbeidet med flere digitaliseringsprosjekter i 2017. Disse omtales nærmere under Aktiviteter og resultater.

Tabell 12: Personale – videregående opplæring

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Avdeling videregående opplæring, fylkeshuset	2013	53	48	93,8
	2014	53	51	94,0
	2015	51	50	95,9
	2016	49	48	94,6
	2017	46	44	95,5
Videregående skoler	2013	1196	1066	95,1
	2014	1207	1070	94,5
	2015	1205	1057	93,7
	2016	1170	1025	94,7
	2017	1162	1033	94,7

Tabell 13: Nøkkeltall per 1. oktober – videregående opplæring

Kilde: Skoleporten, VIGO og Statistisk Sentralbyrå

	2013	2014	2015	2016	2017
Antall elever i videregående skole	6 386	6 218	6 142	6 082	6 002
Antall lærlinger	1 283	1 294	1 292	1 324	1 369
Antall elever i fagopplæring i skole	23	62	106	22	24
Antall læreandidater	50	38	58	86	82
Andel søkere med lovfestet rett tatt inn på sitt første ønske, alle trinn	85	89	91	91	91
Andel elever på Vg1 fordelt på:					
Studieforberedende utdanningsprogram	46,8	46,9	44	44	49
Yrkesfaglige utdanningsprogram	53,2	53,1	56	56	51

Aktiviteter og resultater

Lærlinger

Andelen lærlinger som har fullført og bestått videregående, viser at Telemark har noe lavere gjennomføringsgrad enn landsgjennomsnittet for kullet som startet i 2012. 82 prosent av kullet har fullført opplæringen med fag- eller svennebrev, mens landsgjennomsnittet ligger på 82,6 prosent. Telemark har hatt en tilbakegang i gjennomføringsgraden fra 2011-kullet, som hadde en gjennomføringsprosent på 85,2 prosent.

I desember 2017 hadde 1495 personer lære- eller opplæringskontrakt i Telemark mens 752 lære- eller opplæringskontrakter ble godkjent. Dette er en økning på 8,5 prosent fra året før, da 693 kontrakter ble godkjent. 55 av kontraktene var opplæringskontrakter.

I 2017 ble 88 kontrakter hevet. Antall løpende kontrakter var 1500. Det vil si at 5,92 prosent av de løpende kontraktene ble hevet. Målet er at antall hevede kontrakter ikke skal utgjøre mer enn 5 prosent.

Lærebedrifter

Ved utgangen av 2017 var det 830 godkjente lærebedrifter i Telemark. Av disse hadde 630 bedrifter én eller flere lærlinger. Det har vært en målsetting å få flere lærebedrifter som kan bidra til å utvikle kompetansen og hjelpe ungdommen med å få fullført den videregående opplæringen i en bedrift. Lærebedriftene er også en forutsetning for

gjennomføringen av og god kvalitet i faget yrkesfaglig fordypning i de videregående skolene.

Av de 830 godkjente lærebedriftene er 82 prosent tilknyttet et opplæringskontor, mens 18 prosent er selvstendige lærebedrifter som tegner lærekontrakt direkte med Telemark fylkeskommune. Det er 22 godkjente opplæringskontorer som har lærlinger eller lære kandidater i Telemark. Opplæringskontorene har til sammen 681 medlemsbedrifter fordelt på 74 ulike fag og 1093 godkjente faglige ledere. Det er 149 selvstendige lærebedrifter. Disse er godkjent i 56 ulike fag og har til sammen 215 faglige ledere. Det ble godkjent 92 nye lærebedrifter i 2017.

Overgang fra Vg2 til Vg3

Av yrkesfagelevene som fullførte Vg2 våren 2017, er det 76 personer som ikke er i opplæringsaktivitet høsten 2017. Oppfølgingstjenesten har vært i kontakt med og registrert status på disse personene.

Høsten 2017 satte fylkeskommunen i gang kvalifiseringstiltak for elever som hadde søkt om, men ikke fått lære plass. Tiltaket ble gjennomført ved Notodden ressurs senter og på Hjalmar Johansen videregående skole. Tiltaket gikk over to måneder og målet var å øke deltakernes motivasjon, bevisstgjøre dem og gi dem anledning til å fullføre fag og få arbeidslivskompetanse. 195 personer ble innkalt, 94 møtte opp.

752 lære/opplæringskontrakter
ble godkjent i 2017

92

I 2017 ble det godkjent 92 nye
lærebedrifter

Fullført og bestått

Figur 11 viser andelen elever som har gjennomført og bestått alle fag hvert skoleår. Tallene vil variere med tilsvarende tall fra tidligere år, noe som skyldes at tallene oppdateres med nye resultater, for eksempel ny/utsatt prøve. I årsrapporten for 2016 var tallet for skoleåret 2015/2016 80,4 prosent. Dette har nå gått opp til 82,0 prosent. Det betyr at alle tidligere tall oppdateres når elevene i kullet består eventuelle strykfag.

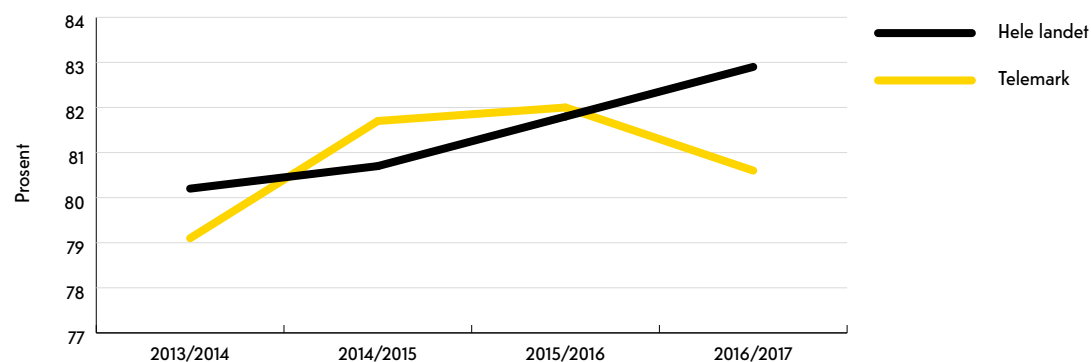
Av dem som startet i offentlige videregående skoler i Telemark høsten 2011, fullførte 55,7 prosent på normert tid (figur 12). Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på 9. plass, mot 16. plass i fjor. I Telemark er andelen som har gjennomført videregående skole etter fem år, 17,4 prosent høyere enn andelen som har gjennomført på normert tid. For hele landet samlet er forskjellen på 14,7 prosent.

Å øke antall elever som gjennomfører på normert tid, er et klart forbedringsområde. Telemark ligger på landsgjennomsnittet når det gjelder andelen elever som følger normal framdrift. Dette gir en tidlig indikasjon på om fullført eller bestått videregående skole etter fem år vil gå opp eller ned, som er den offisielle indikatoren for gjennomføring.

Av dem som startet i videregående skoler i Telemark høsten 2011, hadde 73,1 prosent fullført og bestått innen sommeren 2016. Hvis vi slår disse tallene sammen med tallene for

Figur 11: Andel elever i offentlige videregående skoler som har fullført og bestått per skoleår

Kilde: Hjernens og Hjerter

Figur 12: Gjennomføring per årskull i offentlige videregående skoler i Telemark

Kilde: Skoleporten

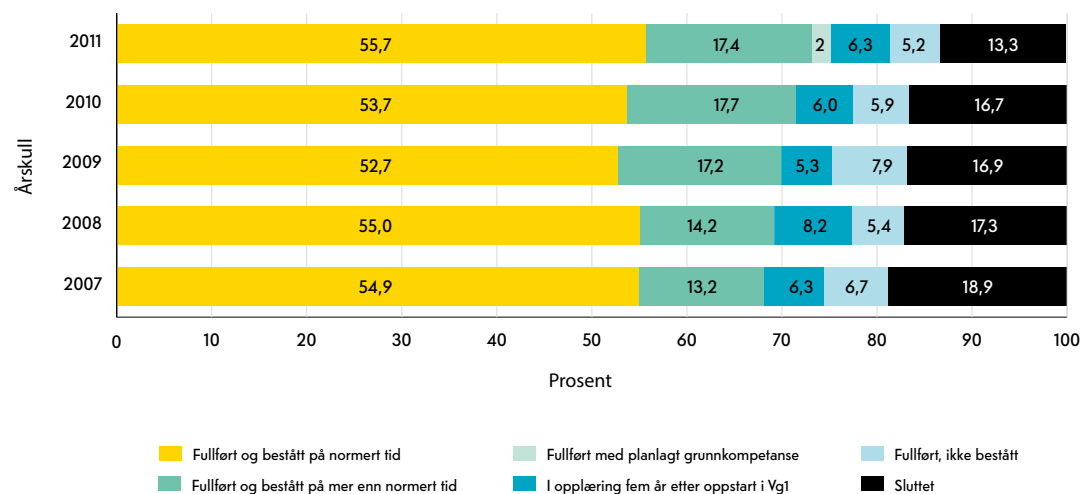

Foto: Stina Glømme

privatskolene i Telemark, er den samlede andelen 75,0 prosent. Sammenlignet med andre fylker ligger Telemark på 7. plass mot 11. plass i fjor. Tallene viser en positiv utvikling, og Telemark ligger nå på det nasjonale målet på 75 prosent.

Fravær

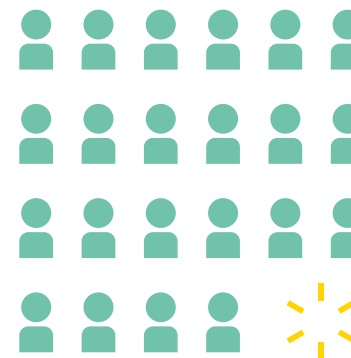
Fylkeskommunen har gjennom ulike tiltak jobbet systematisk for å redusere elevenes fravær. Med en betydelig nedgang fra 5,6 prosent i skoleåret 2015/2016

til 4,4 prosent i skoleåret 2016/2017, er Telemark et av fylkene med lavest fravær.

Den viktigste årsaken til nedgangen er den nye fraværsgrensen. Skolene bruker handlingsveilederen Tett på for å følge opp elever med fravær og annen atferd som bekymrer. Veilederen legger vekt på lærernes ansvar for å bygge gode relasjoner til elevene og skal gjøre det enklere for lærerne å oppnå dette.

Telemark ligger på det nasjonale målet – 75 prosent fullfører og består videregående skoler i Telemark

Telemark er blant fylkene med lavest fravær

Det offisielle fraværet som føres på vitnemålet, oppgis som medianen for antall dager og timer. Skoleåret 2015/2016 hadde Telemark lavest fravær av alle fylker med fire dager og ni timer. Skoleåret 2016/2017 gikk dette ned til tre dager og seks timer. Telemark hadde da nest lavest fravær av alle fylker. Bare Rogaland hadde lavere fravær med to dager og åtte timer.

Undervisningstimer

I skoleåret 2017/2018 er det i alt 307 klasser på de videregående skolene i Telemark. I gjennomsnitt er det ca. 33 undervisningstimer per uke per klasse. Det gir i overkant av 10 000 undervisningstimer per uke. For hele skoleåret er det samlede omfanget rett under 400 000 undervisningstimer.

Elevgrupper med over 30 elever

En elevgruppe er i denne sammenhengen elever som er sammen i et fag. Tallgrunnlaget i tabell 14 er tatt ut ved utgangen av 2017. I skoleåret 2016/2017 var det 89 grupper som hadde 31 eller flere elever. Tallet for skoleåret 2017/2018 er 109. Disse gruppene er undersøkt nærmere og 46 av dem har mer enn én lærer. Hvordan undervisningen er organisert mellom lærerne, er ikke kjent. Gruppene kan for eksempel være delt i to, eller lærerne kan dele timene i faget mellom seg. Det er grunn til å tro at gruppene er delt og/eller at det er to lærere inne i gruppen samtidig.

Elevgrupper med under 10 elever

Som tabell 15 viser, er det fortsatt mange elevgrupper med under 10 elever. Tabellen viser bare ordinære elevgrupper.

Spesialundervisning i mindre grupper er holdt utenfor. Alle skoler har elevgrupper med under 10 elever. Bø videregående skole er den skolen som har færrest grupper med under 10 elever. Skolen har tre grupper med mellom fem og ni elever.

Grunnleggende ferdigheter (tidligere Åpen dør)

Bø og Kragerø videregående skole er inne i sitt siste år av prosjektet Grunnleggende ferdigheter. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Høgskolen i Sørøst-Norge og Telemark fylkeskommune, der det i løpet av to år er utviklet en pedagogisk modell som skal spres til Skogmo, Hjalmar Johansen og Notodden videregående skoler høsten 2018.

Modellen tar utgangspunkt i de fem grunnleggende ferdighetene lesing, regning, skriving, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Høgskolen har både veiledet og følgeforsket skolene i prosjektperioden. I løpet av 2017 har det vært gjennomført samlinger med skolene, administrasjonen og høgskolen. Erfaringene fra prosjektet er positive, både med hensyn til økt gjennomføring og økt læringsutbytte. Utfordringen videre er å få spredd og implementert modellen både internt på skolene og på nye skoler.

Spesialundervisning

Antall enkeltvedtak om spesialundervisning i 2017 er nærmest lik tilsvarende tall for 2016. Det har vært arbeidet med tilpasset opplæring for alle elever ut fra en felles strategi for tilpasset opplæring i grunnskolen og videregående skole.

Tabell 14: Grupper med over 30 elever

Skoleår	31 elever	32 elever	> 32 elever	Sum
2016/2017	57	21	11	89
2017/2018	68	29	12	109
Flere lærere	20	18	8	46
En lærer	48	11	4	63

Tabell 15: Grupper med under 10 elever

Skoleår	Grupper med 1–4 elever	Grupper med 5–9 elever
2016/2017	72	233
2017/2018	73	202

I løpet av 2017 ble avdeling for multifunksjonshemmede flyttet fra Skogmo videregående skole til Hjalmar Johansens videregående skole. Hjalmar Johansen videregående skole er dimensjonert til 40 elever med spesialpedagogiske behov. Fylkeskommunen er i ferd med å planlegge et tilbud innenfor service og samferdsel på Skien videregående skole for elever som trenger spesialundervisning.

Fylkeskommunen arbeider nå med å finne ut hvordan ansvaret for opplæring, helse, vold og trusler i skolene skal fordeles mellom fylkeskommunen og kommunene.

Entreprenørskap

Siden strategien for entreprenørskap i den videregående skolen i Telemark ble vedtatt, har Ungt Entreprenørskap Telemarks aktiviteter i den videregående skolen økt hvert år. Alle skoler har tatt i bruk programmer for entreprenørskap, enten Sjef i eget liv (nytt fra høsten 2017), Innovasjonscamp og/eller Ungdomsbedrift. De skolene som tidligere har hatt aktiviteter, har også hatt en økning i andelen elever og utdanningsprogrammer. Innovasjon og entreprenørskap er i ferd med å bli en del av kulturen på skolene.

Vikarløse timer

På nesten alle skolene i Telemark gikk antall vikarløse timer i skoleåret 2016/2017 ned. Totalt har antallet gått ned fra 2203 registrerte vikarløse timer i skoleåret 2015/2016 til 1296 timer i skolereåret 2016/2017. Det er usikkerhet knyttet til disse registreringene. Når alle skolene i løpet av 2019 er overført til det nye skoleadministrative systemet

Visma In School, vil datagrunnlaget og kvaliteten på tallene bli bedre. Skolene skal jobbe for at alle timene til elevene har den pedagogiske kvaliteten som er nødvendig.

Kombinasjonsklasser

Kombinasjonsklasser er et tilbud til minoritetsspråklige elever som er gamle nok til å gå i videregående, men som trenger mer grunnskoleopplæring. Telemark fylkeskommune inngikk våren 2017 avtaler med Skien kommune, Kragerø kommune, Porsgrunn kommune, Bø kommune og Nome kommune om å opprette kombinasjonsklasser. I skoleåret 2017/2018 er det seks kombinasjonsklasser i Telemark med totalt 90 elever fordelt på Kragerø, Porsgrunn, Skogmo og Nome videregående skoler.

Formålet med kombinasjonsklassene er å gi elevene grunnskoleopplæring på en videregående skole. Opplæringen skal gi både fagkunnskap, språkferdigheter og bidra til integrering.

Samarbeidet innebærer at kommunen «eier» elevene og har hovedansvaret for undervisning, vurdering, eksamen og dokumentasjon (vitnemål). Fylkeskommunen bidrar med skolelokaler, noen lærertimer, skyss, sosiale tiltak og legger til rette for hospitering. Kostnadene fordeles slik at den av partene som leverer en tjeneste til en kombinasjonsklasse, også betaler det tjenesten koster. Samarbeidet er formelt organisert med en skriftlig avtale mellom kommunene og fylkeskommunen.

Foto: Dan Riis

Foto: Stina Glømmi

530

530 voksne fikk karriereveiledningssamtaler
på Karrieresenter Telemark i 2017

Oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten følger opp ungdom mellom 16 og 21 år som har ungdomsrett til videregående opplæring, men som ikke er i videregående opplæring eller arbeid. Det er i 2017 en liten nedgang i antallet elever som er meldt til Oppfølgingstjenesten, sammenlignet med året før. Tallet er nå tilsvarende med tallet for 2014. Innføringen av de nye fraværsreglene i videregående skole og mangelen på lærlingplasser var trolig årsaken til at tallet på tilmeldte elever var høyere i 2016. I 2017 har færre elever avbrutt videregående skole, og søkere til læreplass har fått tilbud om kvalifiseringskurs og Vg3 i skolen på et tidligere tidspunkt enn tidligere.

Karriereveiledning

Det har vært stor aktivitet innenfor karriereveiledningsfeltet i 2017. Mesteparten av aktiviteten er rettet mot elever og ungdommer i grunnskoler og videregående skoler, i oppfølgingstjenesten og ved karrieresenteret (for voksne). I tillegg har det vært stor aktivitet i de åtte lokale veilederutvalgene i fylket, med blant annet kompetansehevingstiltak, informasjons- og erfaringsutveksling, bedriftssafari, samarbeid om lokale yrkesmesser, foreldrekurs og annet.

Karrieresenter Telemark

Karrieresenter Telemark eies av NAV Telemark og Telemark fylkeskommune i partnerskap og har fire medarbeidere. Senteret har tre tjenesteområder. Det tilbyr karriereveiledning til voksne over 19 år, det er et ressursenter for karriereveiledning, og det tilbyr karriereveiledningstjenester til bedrifter i omstilling og nedbemanning. I tillegg bidrar senteret inn i nasjonale oppgaver initiert av statlige myndigheter.

I 2017 gjennomførte senteret ca. 930 karriereveiledningssamtaler fordelt på ca. 530 voksne. Sammenlignet med 2016 utgjør dette en økning på drøyt 12 prosent for gjennomførte karriereveiledninger og drøyt 8 prosent i antall kunder. Det er en utfordring for senteret at det kun har lokaler i Skien, samtidig som innbyggerne i hele fylket skal ha lik tilgang til karriereveiledningstjenestene. Senteret vil derfor videreutvikle karriereveiledningstilbudet på Skype, telefon og internett framover.

Voksenopplæring

Det er en ambisjon at minst 60 prosent av voksne som tar videregående opplæring, skal ha fullført og bestått i løpet av tre år. Blant dem som startet i 2014, oppnådde 58 prosent denne ambisjonen. Blant dem med generell studiekompetanse var andelen 62,5 prosent. Innenfor yrkesfagene fullførte 60 prosent den yrkesfaglige teorien i løpet av tre år. Andelen med vitnemål og fagbrev, er økende. Flere undervisningstimer i norsk og samfunnsfag gir nå resultater.

Antall deltakere i voksenopplæringen høsten 2017 er 635. Av disse startet 366 høsten 2017. Dette er ca. 150 flere deltakere enn det som har vært vanlig i Telemark. En årsak til denne økningen er lovendringen som kom i 2017. Den sier at de som ikke får godkjent den videregående opplæringen de har fra et annet land, har rett til videregående opplæring i Norge. Antall minoritetsspråklige i voksenopplæringen har økt de siste årene. Innenfor yrkesfaglige utdanninger er det nå ca. 70 prosent minoritetsspråklige, og innenfor opplæring som gir generell studiekompetanse er det ca. 51 prosent. Det er en utfordring at flere enn før har svake faglige og språklige forutsetninger. Fylkeskommunen har startet et tettere samarbeid med voksenopplæringen i kommunene og NAV.

I 2017 er 181 personer blitt kartlagt og/eller realkompetansevurdert.

Eksamensresultater våren 2017

Eksamensresultatene våren 2017 viser at Telemark ligger lavt på noen sentralgitte eksamener i matematikk og i fransk 2. Telemark ligger på landsgjennomsnittet i norskfagene. I engelsk for yrkesfag er Telemark 0,6 karakterpoeng bedre enn landsgjennomsnittet, mens i engelsk for yrkesfag er Telemark 1,1 poeng dårligere enn landsgjennomsnittet.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PPT) har de siste årene hatt ca. 300 nye enkeltsaker årlig. Dette omfatter sakkyndige vurderinger og tilrådning om spesialundervisning, sakkyndige uttalelser, utredning og testrapporter, sakkyndige vurderinger til fagopplæring for lærlinger og lære kandidater og sakkyndige vurderinger til inntakskontoret. PPT har fast tilstedeværelse på de

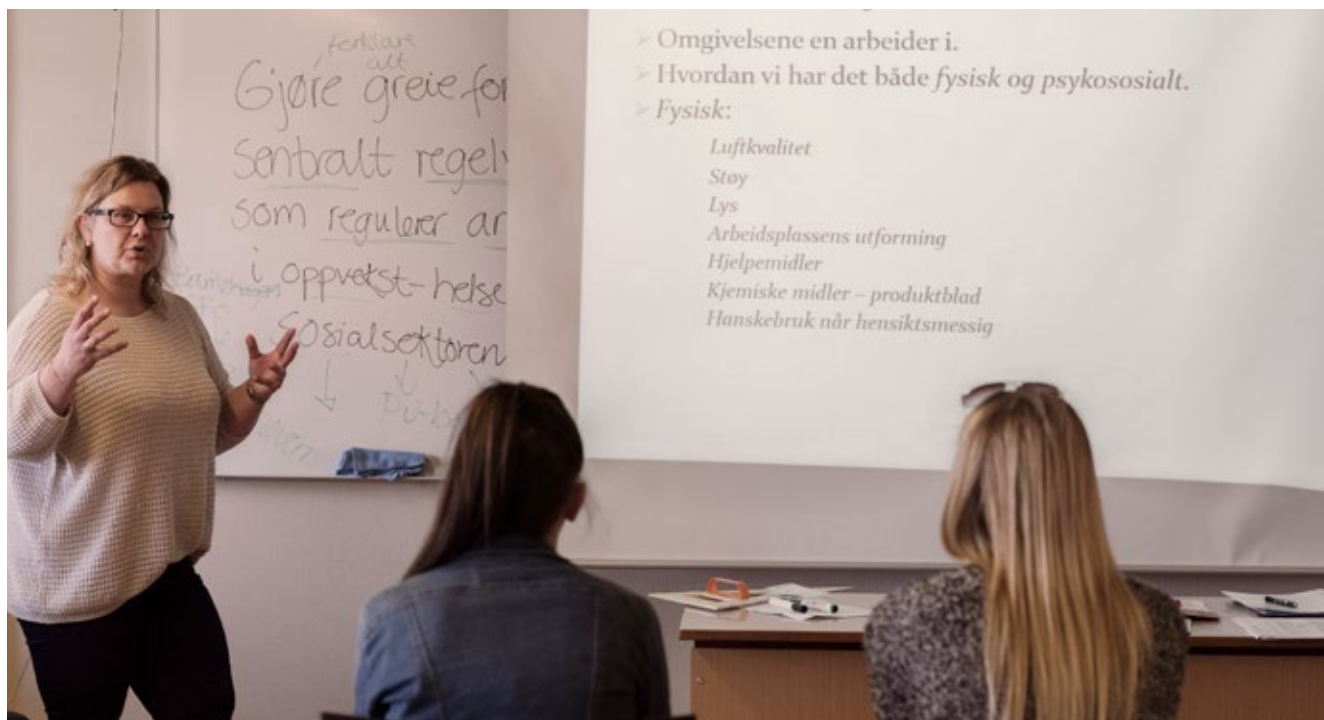

Foto: Stina Glømmi

Foto: Dan Riis

videregående skolene og samarbeider med skolene om elever som har faglige vansker, sosiale vansker og stort fravær. PPT deltar på overgangsmøter med ungdomsskolene og veileder skolene i tilpasset opplæring og spesialundervisning.

Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø

Fra august 2017 ble reglene om elevenes skolemiljø skjerpet. Det er etablert nye rutiner for hvordan skolene skal håndtere saker på dette området. Det har vært informert om det nye regelverket i ulike sammenhenger, og skolene har jobbet godt med egen praksis. I hele 2017 var det ca. 50 saker som gjaldt forhold mellom elever. Det nye regelverket har også en bestemmelse om skjerpet aktivitetsplikt dersom en ansatt ved skolen krenker en elev. Skolene har rapportert om 12 slike saker for 2017.

Kompetanseheving

Høsten 2017 startet 39 lærere på videreutdanning gjennom Utdanningsdirektoratets ordning Kompetanse for kvalitet.

Fylkeskommunen ønsker å bidra til kollektive utviklingsprosesser og skolebasert kompetanseutvikling ved de videregående skolene. Sju skoler har fått midler til kompetanseheving på egen skole innenfor matematikk-kursing, arbeid med lærende team og AI (appreciative inquiry) som metode og vurdering for læring. Mesteparten av denne kompetansehevingen legger vekt på utvikling av relasjonskompetanse.

Telemark fylkeskommune har en målsetting om at alle skoleledere (avdelingsledere, studieledere/studierektorer og rektorer) skal ha rektorutdanning eller tilsvarende. Av skolelederne er det ca. 35 av 100 som har rektorskole eller annen utdanning innenfor skoleledelse som tilsvarer 30 studiepoeng.

Nasjonal digital læringsarena

Telemark fylkeskommune bidrar med en årlig kontingent på litt over 3 millioner kroner til det fylkeskommunale samarbeidet Nasjonal digital læringsarena (NDLA). Nye vedtekter for NDLA ble vedtatt i alle fylkeskommuner i 2017. Flere lærere fra Telemark er bidragsytere innenfor ulike fag.

Bruken av NDLA i Telemark har gått ned 20 prosent fra 2016 til 2017. NDLA brukes mest innenfor de store fellesfagene norsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag. Innenfor yrkesfagene er NDLA mest brukt innenfor helsefag.

NDLA har i 2017 vært preget av varslingssaker, betydelige endringer og stor medieoppmerksomhet. To uavhengige konsulentrapporter har konkludert med sviktende rutiner når det gjelder anskaffelser og internkontroll. Rapportene har vært behandlet i selskapets styre samt i kontrollutvalg og fylkesting i alle eierfylkene. Avvikene er i det vesentlige lukket, men styret arbeider fortsatt med å gjenopprette tilliten til selskapet. Daglig leder valgte i november å fratre sin stilling.

Fylkeskommunalt ansvar for fagskoleutdanning

Etter fagskoleloven skal fylkeskommunen sørge for at det tilbys godkjent fagskoleutdanning som tar hensyn til det lokale, regionale og nasjonale kompetansebehovet. Fagskolesektoren har i løpet av 2017 avsluttet en spennende reformtid, med utvidet fylkeskommunalt ansvar fra 2018.

Fylkeskommunen har siden 2010 forvaltet ansvaret for videreutdanning og fagskoleutdanning av helsefagsarbeidere og hjelpepleiere innenfor viktige spesialiseringer som det er behov for i helsetjenesten. Våren og høsten 2017 var det henholdsvis 173 og 195 fagskolestudenter i Telemark i disse utdanningene. Dette er ettårige utdanninger som går på deltid over to år. Ordningen har fått nær 7 millioner kroner i tilskudd fra Helsedirektoratet i 2017. Tilbydere i Telemark er Fagskolen Telemark, AOF Telemark og Vestfold og Folkeuniversitetet Sør-Øst. Fra 2018 utvides fylkeskommunens ansvar for fagskolesektoren. Fylkeskommunene samarbeider tett for å finne fram til et hensiktsmessig og godt koordinert forvaltningsregime.

Fagskolen Telemark

Fagskolen Telemark fortsetter den positive utviklingen i 2017 målt i rekruttering og antall studenter. Høsten 2017 hadde Fagskolen Telemark totalt 535 studenter, hvor ca. 50 i helsefaglige utdanninger. Den store veksten i studenttall de siste årene har gitt utfordringer med hensyn til rombehov. Dette er i løpet av året løst slik at Fagskolen Telemark leier midlertidige lokaler i eksterne bygg i påvente av at hele fagskolebygget blir tilbakeført til skolen i 2020.

Det utredes en sammenslåing av Fagskolen i Vestfold og Fagskolen Telemark med virkning fra 1. januar 2020. Fagskolen har en sunn økonomi og har i løpet av 2017 opparbeidet en buffer som følge av underforbruk. Fra 2018 vil beregningsmodellen for tildeling av midler til fagskoler over statsbudsjettet endre seg. Dette medfører en viss usikkerhet når det gjelder de økonomiske rammene for kommende år.

Folkehelse

Det er en langsiktig målsetting at alle kantiner i de videregående skolene i fylket skal følge de nasjonale retningslinjene for mat og måltider i skolen. Fylkeskommunen har vedtatt at alle elever i videregående opplæring skal få tilbud om gratis grøt fra høsten 2017. Mellom 7 og 20 prosent av elevene benytter seg av tilbudet.

Foto: Stina Glømme

Foto: Stina Glømmi

Alle de videregående skolene i fylket gjennomfører ett eller flere forebyggende programmer innenfor psykisk helse. Veiledning og informasjon om psykisk helse i skolen (VIP) er det mest brukte. I tillegg til VIP har enkelte skoler i 2017 fortsatt å bruke VIP-makkerskap fordi de opplever at det har stor betydning for elevenes trivsel og inkludering på skolen. VIP-makkerskap er VIP-programmets praktiske tiltak for å lette overgangen fra ungdomsskolen til videregående. På én skole har tiltaket vært så populært at det er innført på alle tre trinn.

Internasjonalt arbeid

Skolene fortsetter arbeidet med å internasjonalisere undervisningen. Omfanget er forskjellig fra skole til skole, og en del sentrale prosjekter har i 2017 fått innvilget midler. Flere opplæringskontorer har fått midler til lærlingutveksling fra Erasmus+ (EU-prosjekt), mens Telemark fylkeskommune har fått midler til aktiviteter som skal støtte lærerne i arbeidet med matematikksatsingen, fra Senter for internasjonalisering av utdanning. Tinn og Vinje kommuner har sammen med Rjukan videregående

skole også fått tildelt midler fra Erasmus+ til utarbeidelse av undervisningsopplegg.

Regional plan for oppvekst og kompetanse for Telemark 2016–2020 – Livslang læring

Også i 2017 har fylkeskommunen prioritert arbeid med spesialundervisning. Fylkestinget rullerte handlingsprogrammet i juni 2017. Noen tiltak er avsluttet, andre har kommet til. Følgende tiltak gjelder framover: vurdering for læring i de videregående skolene, kombinasjonsklasser i samarbeid mellom videregående skoler og kommuner og prosjektet Liv og røre, som er et samarbeid mellom fylkeskommunen, Høgskolen i Sørøst-Norge, Den Norske Turistforening og idrettskretsen knyttet til fysisk aktivitet og kosthold i skolen. Handlingsprogrammet har dessuten fått en presisering som skal sikre opplæring i de nye reglene knyttet til § 9a i opplæringsloven, om elevenes psykososiale miljø.

Store utbygginger

Utbyggingen av Skogmo videregående skole og Hjalmar Johansen videregående skole var ferdig til skolestart i august 2017. Prosjektene ble gjennomført uten økonomiske overskridelser. Totalkostnaden på disse to prosjektene var samlet på 223,7 millioner kroner. De gamle lokalene på Klosterskogen ble solgt til Skien kommune. Noen av byggene leies fra høsten 2017 av Telemark fylkeskommune til Hjalmar Johansen videregående skole, avdeling kompetansesenteret. Byggingen av nye Skien videregående skole på Klosterøya er i rute både tidsmessig og økonomisk.

Foto: Stina Glømmi

Skolebygget skal være klart høsten 2018. Finansieringen av alt nødvendig inventar er ved utgangen av 2017 til vurdering. Når denne utbyggingen er ferdig, frigis lokalene på Brekkeby og Prestejordet. Disse lokalene legges ut for salg.

På fylkestingets møte i desember 2017 ble det vedtatt utbygging og samling av Bamble videregående skole på Grasmyr til 224 millioner kroner. For Porsgrunn videregående skole ble det vedtatt samling på avdeling nord til en ramme på 180 millioner kroner. Målet er at disse utbyggingene skal være ferdige sommeren 2020. Når disse nybyggene er ferdige, frigis Croftholmen i Bamble.

I Porsgrunn frigis lokalene til Fagskolen Telemark, slik at de kan disponere hele fagskolebygget. I tillegg frigis øvrige lokaler på avdeling sør i Porsgrunn.

Effektivisering og bedre ressursbruk

Avdeling videregående opplæring deltar i flere digitaliseringsprosesser med forventning om effektivisering. Den største og viktigste er innføringen av nytt administrativt skolesystem, Visma InSchool. Fylkeskommunene Telemark og Akershus deltar med til sammen fire pilotskoler. Fra Telemark deltar Bamble videregående skole og Skien videregående skole. Forberedelsene til piloteringen ble gjennomført høsten 2017. Dataflyten mellom personalsystemet og Visma InSchool er testet, feil er funnet og rettet opp. Opplæringen av det administrative personalet startet i januar 2018.

Dokumentflyten på fagopplæring ble analysert i 2017. Telemark og Østfold fylkeskommuner er i pilot for løsningen for blant annet lærekontrakter. Det har vist seg at saksbehandlingen ble mindre digitalisert enn det Telemark ønsket. Nye gevinstrealiseringsplaner vil bli oppdatert når de nye arbeidsprosessene er kjent. Kvalitetsgevinstene er digital kommunikasjon og signering for brukerne samt at alle dokumenter arkiveres automatisk.

En ny modul i MinElev, Elevsamtaler, ble satt i drift ved skolestart 2017. Gevinstpotensialet er på 2625 timer i spart tid og blir realisert i form av bedre oppfølging av elever og kontordrift. Kvalitetsgevinstene ved den nye modulen er at den dokumenterer og arkiverer gjennomførte elevsamtaler.

I 2017 er det også utviklet en ny digital løsning for faget yrkesfaglig fordypning. Den nye løsningen omfatter dokumentasjon og kommunikasjon med opplæringskontorer og bedrifter. Kvalitetsgevinsten ved løsningen er at den på en bedre måte dokumenterer hva elevene har gjennomført i faget.

Endringsbehov

Innenfor opplæringsområdet er det viktig at tiltak som er iverksatt, får tid til å virke. Det er ikke avdekket behov for noen radikale endringer i løpet av 2017. Gjeldende mål videreføres.

Målet innenfor det ene matematikkfaget ble nådd i 2017. Det foreslås likevel ingen endringer av målene.

Målene og måleindikatorene tas med inn i dialogen med Vestfold fylkeskommune når den nye fylkeskommunen skal utformes.

Økonomisk analyse

Regnskapet for 2017 viser at skolene og avdeling videregående opplæring har kontroll på økonomien (tabell 16). Det er iverksatt flere tiltak for å få det til. I 2017 har de fleste skolene vært gjennom en prosess med tilpasning og omorganisering.

Ved inngangen til 2017 hadde Kragerø, Porsgrunn, Rjukan og Skien videregående skoler et merforbruk fra tidligere år som skulle dekkes inn. Alle disse skolene har i løpet av 2017 dekket inn dette merforbruket. I 2017 er det Vest-Telemark videregående skole som har et merforbruk, nærmere bestemt på 1,2 millioner kroner. Vest-Telemark videregående skole er den eneste skolen som ved inngangen til 2018 har et merforbruk som skal dekkes inn i løpet av de neste to årene.

I 2017 har Telemark fylkeskommune tilnærmet samme nivå i netto driftsutgifter til videregående opplæring per innbygger i aldersgruppen 16–18 år som i 2016 (tabell 17). Det er en nedgang i kostnadene per elev, mens kostnader per lærling eller lære kandidat i videregående skole har en liten økning. Dette viser at skolene driver effektivt og at utgiftene per lærling er stabilisert.

Tabell 16: Netto driftsutgifter til videregående opplæring 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Seksjon for kvalitet og utvikling	159 173	170 416	11 243	6,6
Seksjon for drift	35 875	36 416	541	1,5
Pedagogisk psykologisk tjeneste og oppfølgingstjenesten	17 177	18 327	1 150	6,3
Diverse formål videregående opplæring	7 255	5 947	-1 308	-22,0
Videregående skoler og fagskolen	763 470	776 539	13 069	1,7
Prosjekter	-1 260	-1 260	-	0,0
Sum videregående opplæring	981 690	1 006 385	24 695	2,5

¹ Pedagogisk-psykologisk tjeneste og oppfølgingstjenesten

Tabell 17: Økonomiske nøkkeltall – videregående opplæring

Kilde: KOSTRA ¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter til videregående opplæring per innbygger 16–18 år	168 184	166 384	169 135	162 069	162 509
Økonomisk belastning til videregående opplæring i skole per elev	154 596	149 599	150 720	148 259	148 053
Økonomisk belastning fagopplæring i arbeidslivet per lærling	71 000	66 282	82 228	74 137	77 379

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

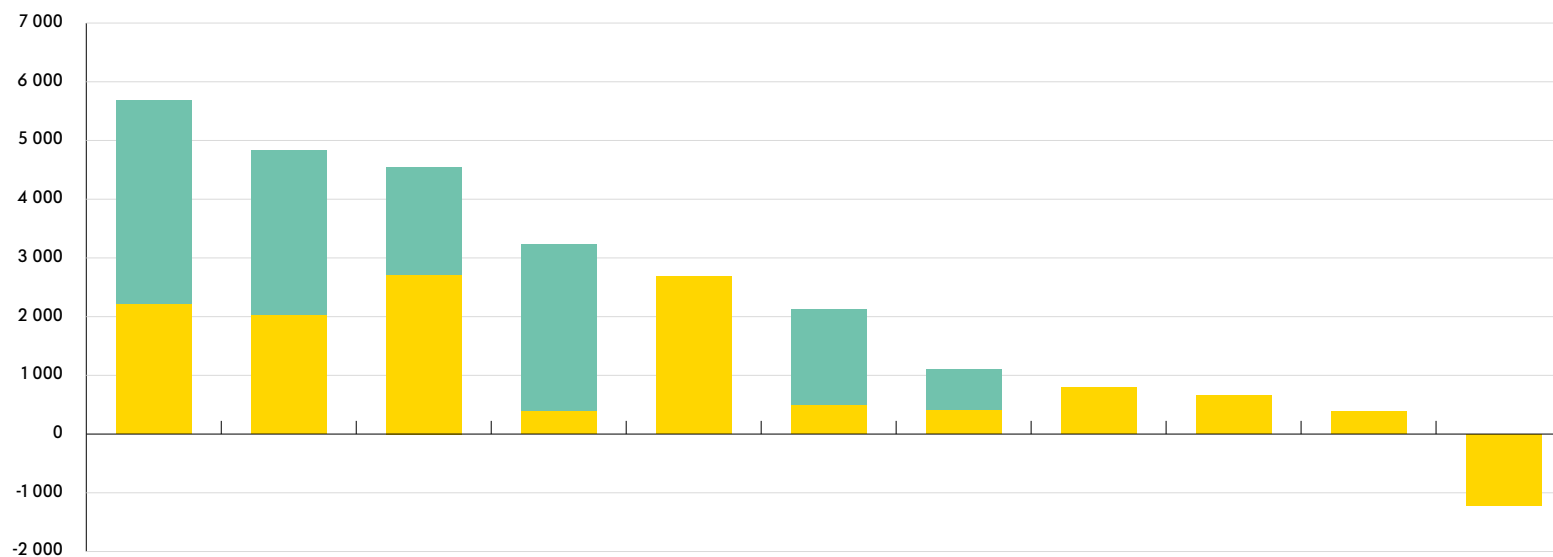

Samlet har de videregående skolene, utenom fagskolen, et mindreforbruk på 11,6 millioner kroner i 2017 (figur 13). Det er kun Vest-Telemark videregående skole som har et merforbruk. Situasjonen på denne skolen følges tett opp. Det er positivt at øvrige skoler nå har et lite handlingsrom som kan benyttes i 2018.

I 2017 var andelen av netto driftsutgifter til videregående opplæring 55 prosent for Telemark (figur 14). Dette er en reduksjon fra 2016, hvor andelen var 56,1 prosent. Vestfold og Vest-Agder bruker en høyere andel av netto driftsutgifter til videregående opplæring enn Telemark.

Telemark har hatt en stabil og positiv utvikling når det gjelder netto driftsutgifter til videregående opplæring per innbygger i aldersgruppen 16–18 år, sammenlignet med andre fylkeskommuner og landet utenom Oslo (figur 15). Utviklingen skyldes en mer kostnadseffektiv drift.

Figur 13: Videregående skoler – resultat 2017 og tidligere års mindreforbruk

	Hjalmar Johansen vgs.	Skogmo vgs.	Notodden vgs.	Bamble vgs.	Porsgrunn vgs.	Nome vgs.	Bø vgs.	Rjukan vgs.	Skien vgs.	Kragerø vgs.	Vest-Telemar vgs.
Tidligere års mindreforbruk	3 474	2 806	1 835	2 840	-	1 620	696	-	-	-	-
Resultat 2017	2 220	2 026	2 708	390	2 682	510	413	791	650	383	-1 219

Figur 14: Netto driftsutgifter til videregående opplæring i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

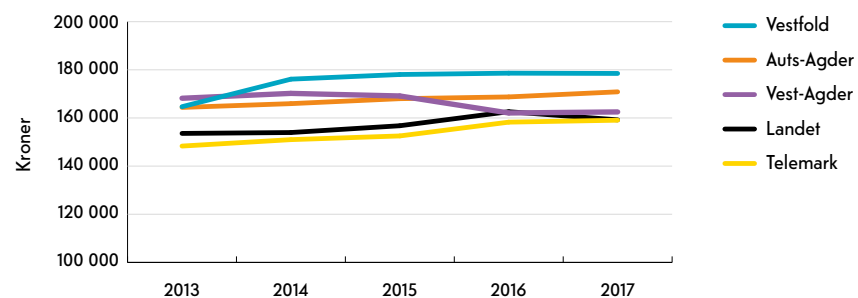
Kilde: KOSTRA

Foto: Stina Glømmi

Figur 15: Netto driftsutgifter til videregående opplæring per innbygger 16–18 år i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

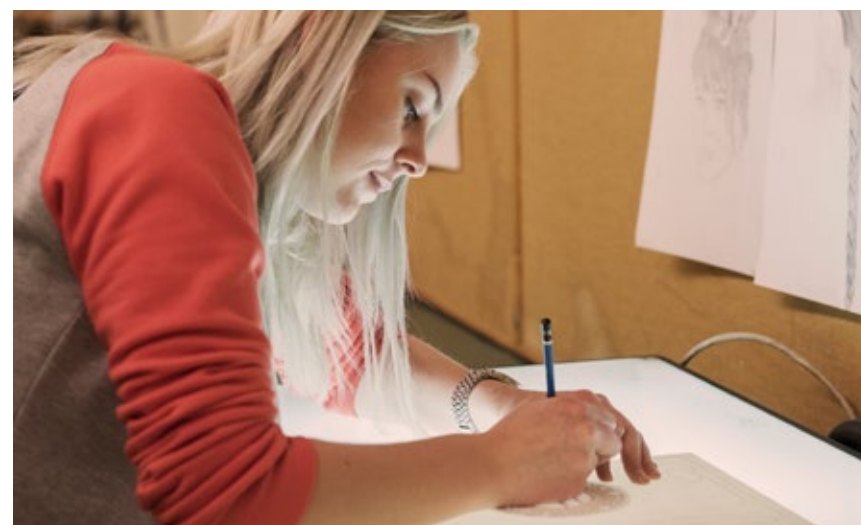

Foto: Stina Glømmi

Tannhelse

Foto: Stina Glømmi

Dette rammeområdet omfatter den offentlige tannhelsetjenesten, som består av administrasjonen ved fylkestannlegens kontor og atten tannklinikker, inkludert tre spesialistklinikker, narkoseklinikk og tannklinikk i Skien fengsel.

Mål og måloppnåelse

Tannhelsen hos indikatorårskullene (5, 12 og 18 år) skal være lik landsgjennomsnittet

Tannhelsen hos barn og unge i Telemark ligger fortsatt på et lavere nivå enn det som er målet (figur 16). Mens 5-åringene i Telemark hadde litt bedre tannhelse enn landsgjennomsnittet i 2016, er den i 2017 litt dårligere enn landsgjennomsnittet. Hos 12-åringene er situasjonen fremdeles stabilt dårligere enn landsgjennomsnittet, mens 18-åringene har en positiv utvikling med bedre tannhelse enn de har hatt tidligere. Tallene inkluderer tannhelsedata for en stor andel flyktninger som oppholdt seg ved ulike mottak i 2017. Det kan være en forklaring på at resultatene for 5-åringene har blitt dårligere, da svært mange flyktninger har vært uten tannhelsetilsyn i flere år når de kommer til Norge.

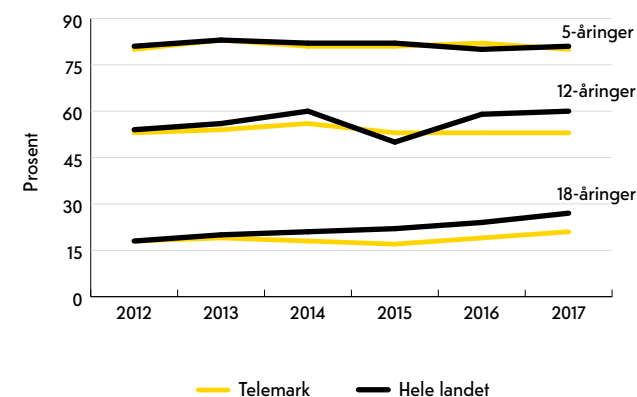

Intensivert tilsyn med og rådgivning til barn og unge med mer enn fem hull skal gi 5 prosent bedring i DMFT-tallene deres (mål på antall hull og manglende tenner)

Barn og unge som har DMFT større enn 5 anses som å ha dårlig tannhelse i dagens Norge. Tallene for 2017 viser sprikende resultat for ulike aldersgrupper (tabell 18). Hos 5-åringene viser de at andelen har økt betydelig fra 5 prosent i 2016 til 6,9 prosent i 2017. Hos 12-åringene er utviklingen positiv med en betydelig reduksjon i andelen som har dårlig tannhelse, fra 5,7 prosent til 4,5 prosent. Også for 18-åringene viser tallene en positiv utvikling med en reduksjon i andelen med dårlig tannhelse fra 37,4 prosent i 2016 til 36,7 prosent i 2017.

Figur 16: Andel 5-, 12- og 18-åringene uten hull i tennene

Kilde: KOSTRA

Tabell 18: Andelen av barn og unge som hadde mer enn fem tenner med hull, fyllinger eller som manglet ved undersøkelse i årene 2015–2017

Skoleår	5 år Telemark	5 år Norge	12 år Telemark	12 år Norge	18 år Telemark	18 år Norge
2015	5,7	5,4	4,9	3,8	3,8	3,8
2016	5,0	6,1	5,7	3,6	3,8	3,8
2017	6,9	5,8	4,5	3,4	3,8	3,8

Andelen eldre og kronisk syke i hjemmesykepleien som får tilbud om tannhelsetjenester, skal økes til 40 prosent

Tannhelsetjenesten har i flere år jobbet målrettet med å sikre at mottakere av hjemmesykepleie blir informert av den kommunale helse- og omsorgstjenesten om sine rettigheter til gratis tannhelsetjenester. Tallene viser at tiltakene har vært vellykkede og Telemark ligger over landsgjennomsnittet på dette området.

Tallet på betalende pasienter skal opprettholdes på 2015-nivå

Andelen voksne betalende pasienter som velger behandling ved de offentlige tannklinikkene i Telemark, gikk tilbake i 2017. Da ble 56 815 voksne betalende pasienter behandlet i den offentlige tannhelsetjenesten, mot 58 757 i 2016. Tallet for 2015 var 55 910.

Effektiv drift og digitalisering

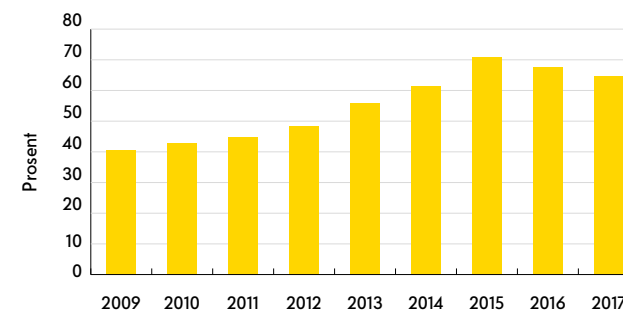
Tannhelsetjenesten har deltatt i flere digitaliseringsprosjekter. Disse omtales nærmere under Aktiviteter og resultater.

Inntjeningen fra betalende pasienter skal utgjøre minst 50 prosent av tannhelsetjenestens nettobudsjett

Resultatene viser at den offentlige tannhelsetjenesten i 2017 hadde en inntjening fra denne pasientgruppen på mer enn 63 millioner kroner. Dette tilsvarer rundt 65 prosent av tannhelsetjenestens nettobudsjett (figur 17).

Figur 17: Inntjening fra voksne betalende pasienter i prosent av netto driftsutgifter

Mer enn hver tredje innbygger i Telemark ble behandlet ved en offentlig tannklinikk i 2017

Foto: Dan Riis

Tabell 19: Personale – tannhelse

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Avdeling tannhelse, fylkeshuset	2013	4	3	99,5
	2014	3	2	97,4
	2015	3	2	97,2
	2016	3	2	91,7
	2017	4	3	97,5
Tannklinikker	2013	128	111	95,1
	2014	127	112	94
	2015	128	115	92,3
	2016	128	117	92,4
	2017	130	122	93,1

Tabell 20: Nøkkeltall – tannhelse

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Andel 5-åringer uten hull i tennene	80	83	83	81	82	80
Andel 12-åringer uten hull i tennene	53	54	56	53	53	53
Andel 18-åringer uten hull i tennene	18	19	18	17	19	21
Antall pasienter under tilsyn	53 522	54 717	55 504	55 910	58 757	60 221
Antall timer brukt til forebyggende arbeid utenfor tannklinikk	1 478	1 184	1 753	1 453	1 126	1 051

Aktiviteter og resultater

Tiltak for å redusere sosiale, økonomiske og kulturelle forskjeller i tannhelse

Tannhelsetjenesten har i 2017 satt ned en spesiell arbeidsgruppe bestående av alle klinikklederne og tannpleierne i fylkeskommunen. Gruppens oppgave har vært å utarbeide konkrete tiltak for å nå flest mulig barn og unge, men særlig de som har dårlig tannhelse. Dette utgjør rundt 5 prosent av de 33 000 barn og unge tannhelsetjenesten har ansvar for.

Det er i 2017 tatt i bruk nye pedagogiske virkemidler som engasjerer og motiverer snarere enn å påpeke feil og mangler ved barn og unges tannhelsevaner. Erfaringene med de nye virkemidlene er gode.

Tannhelsetjenesten satset i større grad på å ha direkte kontakt med foreldre og foresatte på helsestasjonen, i barnehager og på skoler. Grunnen til dette er at barn opp til 10–12 år bør få hjelp av foreldrene både med pussevaner, riktig bruk av fluor og et sunt kosthold.

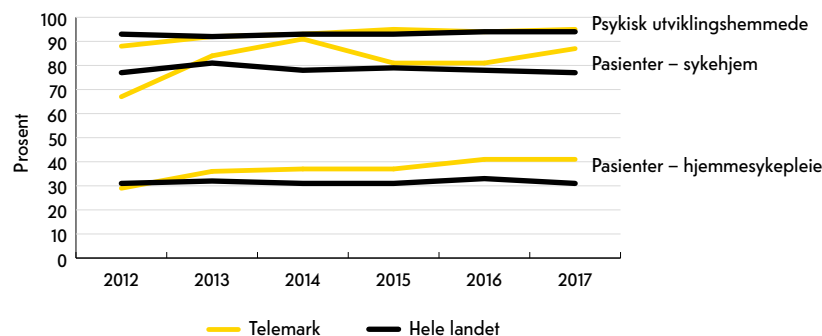
Tannhelsetjenesten er også med i folkehelseprosjektet Liv og røre som hittil er startet opp ved grunnskolene i Kragerø, Bø og Bamble. Her inngår tannhelse som en integrert del av et omfattende pedagogisk opplegg hvor både fysisk aktivitet og sunne kostholdsvaner er viktige elementer.

Samlet sett har disse tiltakene ikke gitt betydelige forbedringer i tannhelsen hos barn og unge i 2017, men holdnings- og atferdsendringer er tidkrevende, og det

forventes merkbare forbedringer i kommende femårsperiode. For å sikre eldre og kronisk syke et godt tannhelsetilbud er samarbeidet med kommunale helse- og omsorgsinstitusjoner samt hjemmesykepleien intensivert. Det er fremdeles behov for bedre kunnskap og bevissthet om tannhelsens betydning for den enkeltes generelle helse og trivsel. Opplæring av ansatte i de kommunale helse- og omsorgstjenestene er blitt en viktig del av arbeidet for å bedre tannhelsen hos eldre og kronisk syke. Det er prioritert å gi disse pasientene tilbud om tannbehandling, også spesialistbehandling, ved Skien tannklinikk (figur 18 og 19).

Figur 18: Andel pasienter i ulike pasientgrupper under tilsyn

Kilde: KOSTRA

Figur 19: Tannbehandling med narkose, antall behandlinger og ventetid

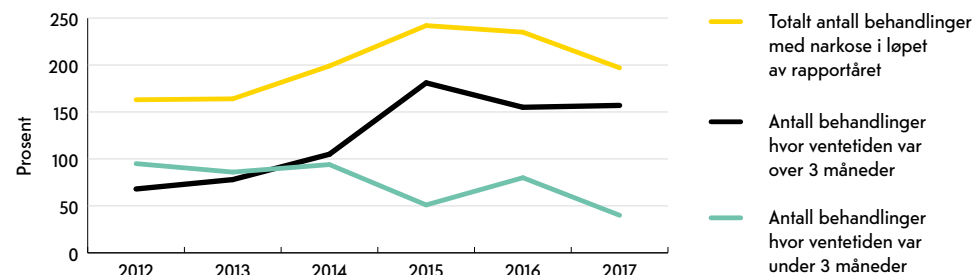

Foto: Dan Riis

Tannhelsetilbud til ofre for tortur og overgrep og pasienter med odontofobi (tannlegeskrekk)

Mens tradisjonell tannlege- og sprøyteskrekk kan behandles relativt enkelt, er tannlegeskrekk hos pasienter som har vært utsatt for overgrep og vold, omfattende og ressurskrevende. Disse pasientene trenger lang tid hos psykolog og psykologtannlege, og mange må behandles i narkose før de mestrer vanlig tannbehandling, både fordi de lever med store tann smerter, og fordi behandlingsbehovet er omfattende og akutt. Tilbudet rettet

mot denne målgruppen (TOO-tilbudet) har avdekket et stort behov i Telemark. Dette er primært voksne mennesker som ofte står utenfor arbeidslivet på grunn av smerter og tannproblemer. Behandlingsbehovene er mye større enn antatt, og regjeringen har vedtatt å styrke tilbudet med 25 millioner kroner på landsbasis i 2018. Midlene Telemark har fått tildelt, dekker ikke de reelle kostnadene, men tilbudet prioriteres fordi det er rettet mot en pasientgruppe som har et betydelig behov for psykologstøttede tannhelsetjenester.

Ved Porsgrunn tannklinikk er det etablert et eget team som skal behandle ofre for tortur og overgrep og pasienter med odontofobi, det såkalte TOO-teamet. Som et supplement til dette teamet ved Porsgrunn tannklinikk er det etablert rehabiliteringsteam ved sju andre tannklinikker i fylket. Disse tannhelseteamene har spesiell kompetanse og følger opp pasientene i rimelig nærhet til deres bosted når angsten for tannbehandling er kurert.

TOO-tilbudet finansieres delvis av midler fra Helsedirektoratet. Alle landets fylker rapporterer om innsats og resultater. Denne rapporteringen vil danne grunnlag for om og hvordan tilbudet videreføres i offentlig regi.

Bemanning

De siste fem årene har det vært en betydelig endring i alderssammensetningen til tannhelsepersonellet i Telemark fylkeskommune. Gjennomsnittsalderen for alle profesjoner er betydelig redusert. Det har vært viktig å sikre at unge og uerfarne tannleger får nødvendig klinisk og tannmedisinsk kompetanse til å behandle alle typer pasienter, også de med spesielle behov.

Ved rekruttering av nye medarbeidere har fylkeskommunen lagt vekt på å ansette kandidater som trives med utfordringer og har uttalt interesse for faglig utvikling. Telemark har stor spredning i pasientgrunnlaget, og en betydelig andel av pasientene har komplekse behandlingsbehov. Kurs, hospitering hos spesialister og kompetanseoverføring mellom de ulike profesjonene har vært en viktig målsetting for å skape

Foto: Dan Riis

18-åringenes tannhelse forbedret
seg markant i 2017

en arbeidssituasjon som er meningsfylt og utviklende for den enkelte. Det styrker stabiliteten i bemanningen og sikrer at medarbeidere med solid kompetanse blir i organisasjonen. Prosjektet Medarbeiderskap har vært et sentralt tiltak som har bidratt til nettopp dette i 2017.

Digitalisering

Et viktig tiltak har vært innføringen av Romexis-røntgen med digital lagring av røntgenbilder og andre kliniske bilder. Systemet åpner opp for et bedre røntgentilbud med tredimensjonale bilder og digital avtrykksteknikk. Samtidig gjør systemet det mulig å oppbevare viktig dokumentasjon i mange år. Dette vil gi bedre dokumentasjon ved lange behandlingsforløp, men også ved eventuelle klagesaker som vil kunne oppstå i framtiden.

Tannhelsetjenesten jobber med et nytt elektronisk journalsystem etter at løsningen med Nextsys mislyktes i 2015. Flere fylker deltar i kartleggingen av eksisterende og framtidige behov. Målet er en løsning som støtter regjeringens målsetting om en kjernejournal for hver borger, der informasjon fra lege, tannlege, psykolog, spesialister og annet helsepersonell samles i en elektronisk journal.

Tannhelsetjenesten har også tatt i bruk et system som innkaller pasienter på SMS i stedet for tradisjonell post.

I tillegg har tannhelsetjenesten deltatt i fellesprosjekter som digital lederopplæring og innføring av nytt digitalt internkontrollsystem.

Endringsbehov

Tiltakene for å redusere sosial ulikhet i tannhelse må styrkes ytterligere. Svake pasientgrupper stiller krav til forståelse av, og bevissthet om, den enkelte pasients totale helsesituasjon, ikke bare tannhelsesituasjonen. Tannhelsepersonell vil derfor i økende grad måtte tilegne seg kunnskap om hvordan kroniske og alvorlige sykdommer, psykiske helseproblemer og vanskelige livssituasjoner påvirker tannhelsen. Samarbeid med primær- og spesialisthelsetjenesten vil måtte intensiveres dersom tannhelsetjenesten skal kunne tilby disse pasientene et optimalt tilbud om tilsyn, behandling og oppfølging.

TOO-prosjektet har avdekket at langt flere mennesker enn antatt lider av tannlegeskrekk. Ventelistene i Telemark er per nå på over ett år. Skal pasientene få den behandlingen de har krav på, vil tilbudet om behandling i narkose måtte styrkes og psykologtilbudet utvides og stabiliseres. Dagens løsning er sårbar, og arbeidet med å ansette psykolog i fast stilling må videreføres fordi behandlingen av selve angsten er sentral for å kunne tilby disse pasientene den behandlingen de trenger. Videre bør det opprettes et rehabiliteringsteam med spesiell kompetanse ved alle offentlige tannklinikker i fylket, slik at disse pasientene kan ferdigbehandles i rimelig nærhet til bostedet sitt.

Den offentlige tannhelsetjenesten i Vestfold og Telemark er ulik på flere områder. Telemark har en større andel voksne betalende pasienter og flere spesialister, og avstanden mellom klinikkene er større enn i Vestfold. Samtidig har Vestfold langt flere barn og unge pasienter. Tannhelsetjenesten må arbeide målrettet for å sikre at kompetansen i de to fylkene utnyttes på best mulig måte og bidrar til enda bedre tjenester når regionreformen gjennomføres.

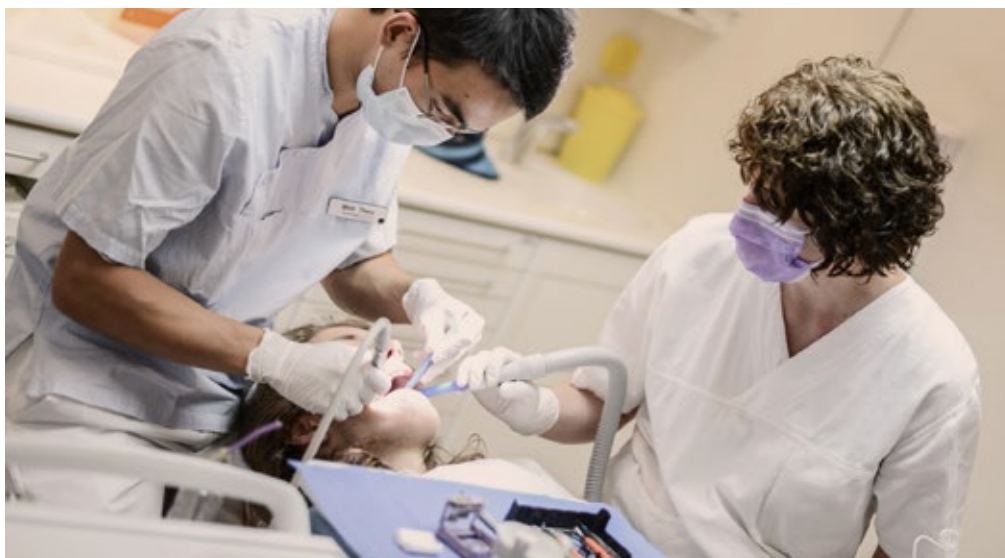

Foto: Dan Riis

Foto: Stina Glømmi

Økonomisk analyse

Det har vært en reduksjon på hele 8,3 prosent på brutto driftsutgifter til fellesfunksjoner per pasient fra 2016 til 2017 (tabell 21). Dette skyldes blant annet at kostnader til kompetanseøkende tiltak har vært redusert betydelig siste år. Samtidig har brutto driftsutgifter til pasientbehandling økt med 2,3 prosent per pasient. Dette reflekterer at Telemark fylkeskommune har startet opp psykologstøttet tannbehandling og videreført tilbud om spesialistbehandling i kjeveortopedi, rotfylling og oral kirurgi. Kostnadene kompenseres delvis gjennom økte inntekter fra betalende pasienter, noe som gjør at netto driftsutgifter per innbygger bare har økt med 0,3 prosent fra 2016 til 2017.

Den fylkeskommunale tannhelsetjenesten hadde god balanse mellom inntekter og utgifter i 2017. Årsresultatet ble et mindreforbruk mot budsjett på 4,4 millioner kroner (tabell 22). Hovedårsaken til mindreforbruket er effektiv drift, hvor særlig felleskostnader har vært holdt på et minimum. Det forventes at kostnader til administrasjon økes for å sikre nødvendig tannhelsefaglig kompetanse på fylkestannlegenes kontor i året som kommer.

Andelen av totale fylkeskommunale midler som går til tannhelsetjenesten er 4,2 prosent, som er noe lavere enn i 2016 (figur 20). Tross lavere rammer ble antall tannpleiere økt i 2017, og resultatene viser at dette har vært et positivt tiltak. Mange viktige tjenester som tidligere var tannlegenes ansvar blir nå utført av tannpleiere. Dette har ført til mer

Tabell 21: Økonomiske nøkkeltall – tannhelse

Kilde: KOSTRA¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Brutto driftsutgifter til fellesfunksjoner per pasient	862	903	777	809	742
Brutto driftsutgifter til pasientbehandling per pasient	2 412	2 526	2 611	2 347	2 409
Netto driftsutgifter per innbygger	505	562	503	473	474

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 22: Netto driftsutgifter til tannhelse 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Tannhelsetjenesten	4 053	6 847	2 794	40,8
Fylkestannlegen	3 004	3 157	153	4,8
Tannklinikker	65 168	66 651	1 483	2,2
Sum tannhelse	72 225	76 655	4 430	5,8

effektiv drift.

Brutto driftsutgifter til pasientbehandling per pasient har økt med 2,7 prosent fra 2016 til 2017 (figur 21). Økningen skyldes i hovedsak tilbud om spesialistbehandling til alle grupper av pasienter, også prioriterte pasienter som har rett til gratis tannbehandling.

Gruppen av pasienter som trenger akutt behandling i narkose er økt på grunn av gratistilbudet til pasienter som har vært utsatt for tortur, vold og overgrep, eller som har alvorlig tannlegeskrek (TOO tilbudet). Dette behandlingstilbudet er særlig kostnadskrevende, og har også

bidratt til økte brutto driftsutgifter per pasient.

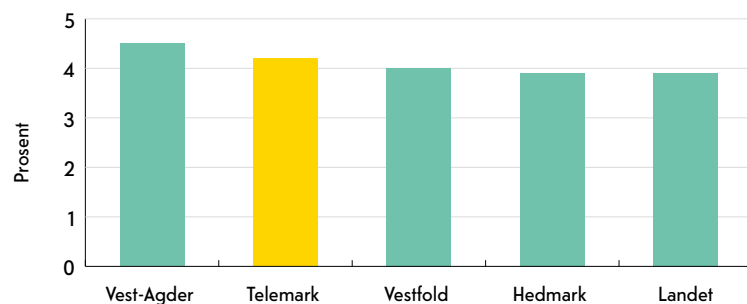
Internasjonale retningslinjer fra ESA (EFTAs overvåkingsorgan) krever at regnskapene for prioriterte pasienter og betalende pasienter skal være adskilt. Målsetningen er å unngå at offentlige midler, øremerket til prioriterte pasienter, benyttes til subsidiering av behandling til betalende pasienter. Også i 2017 kan tannhelsetjenesten vise til et overskudd på 9,4 millioner kroner for dette tilbudet. Behandlingen av voksne, betalende pasienter gir tannhelsetjenesten et overskudd på 22,5 prosent. Det er trygt over grensen på 10 prosent som ESAs retningslinjer foreskriver.

Foto: Stina Glømmi

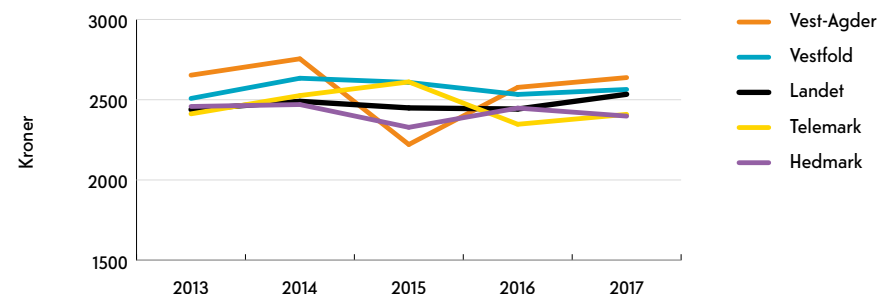
Figur 20: Netto driftsutgifter til tannhelse i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 21: Brutto driftsutgifter til pasientbehandling per pasient i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Regional utvikling

Foto: Dan Riis

Dette rammeområdet omfatter næringsutvikling, reiseliv, forskning og utvikling (FoU), idrett, friluftsliv, vannforvaltning, klima, internasjonalt arbeid, landbruk, vilt og fiskeforvaltning, geologiske ressurser og folkehelse.

Mål og måloppnåelse

Fra november 2016 ble ansvarsområdet regional utvikling delt i to; avdeling for regional utvikling og avdeling for kultur. Som følge av denne delingen ble mål og prioriterte satsingsområder definert for områdene hver for seg. Målene for regional utvikling ble redigert inn i langtidsprioriteringene for 2018–2021, og det er disse målene det rapporteres på i dette dokumentet.

Foto: Bjørn Harry Schønhaug

Mer nyskaping og flere nyetableringer gjennom forpliktende samarbeid med kommuner, virkemiddelaktører, næringsliv og kunnskapsaktører

I 2017 ble partnerskapsavtalen Regionalt Partnerskap Telemark inngått av følgende samarbeidspartnere: kommunene ved regionrådene, Fylkesmannen i Telemark, Høgskolen i Sørøst-Norge, NAV, LO, NHO, en rekke virkemiddelaktører, herunder SIVA, Innovasjon Norge, Norges Forskningsråd, Inkubatoren Proventia, Telemark Næringshage, landbruket ved Telemark Bondelag og Telemark Bonde- og Småbrukarlag og næringsutviklingsselskapene i fylket.

I 2017 inngikk fylkeskommunen samarbeidsavtaler med sju nye kommuner. For de tre største bykommunene i Grenland vil samarbeidsavtaler bli vurdert i forbindelse med oppfølgingen av forstudien Samlet innsats i Telemark fylkeskommune for styrket by- og næringsutvikling i byområdet Grenland. Arbeidet med de fem kommunene som ikke har samarbeidsavtale, vil bli prioritert i 2018.

Økt bruk av forskning og samhandling med FoU- og kunnskapsaktører for å løse samfunnsutfordringer gjennom vårt arbeid i Oslofjordfondet og Innovasjonsregion Telemark

I 2017 har kompetansemeglere i Telemark vært i dialog med 278 virksomheter i fylket om forskningsbasert innovasjon. Det er initiert 83 prosjektforslag og sendt 52 søknader, av dette 3 EU-søknader. Bruken av Skattefunnordningen har økt betydelig i Telemark.

Høgskolen i Sørøst-Norge fikk tilskudd til prosjektet Kapasitetsløft for økt kompetanse og utnyttelse av autonome systemer i transport- og prosessindustrien fra Forskningsrådets program FORREGION. Hensikten med programmet er å øke verdiskapingen, konkurransekraften og omstillingsevnen.

Oslofjordfondet innvilget i 2017 totalt 9 av 20 søknader fra Telemark. Totalt innvilget beløp fordelt på 9 søknader var 8 millioner kroner. De innvilgede søknadene inkluderer både offentlig sektor, private bedrifter og forskningsinstitusjoner.

Fire kommuner i Telemark starter opp prosjektet Liv og Røre i Telemark fra august 2018. Totalt sju kommuner er med i prosjektet

Tre kommuner i Telemark var i gang med prosjektet Liv og Røre i 2017, og tre nye kommuner vil delta fra august 2018.

Telemark blir programfylke for Program for folkehelsearbeid i kommunene

Telemark fylkeskommune søkte om å bli programfylke i det nasjonale prosjektet Program for folkehelsearbeid i kommunene i 2017, men ble ikke tatt opp i programmet. Det vil bli sendt ny søknad i 2018.

Anleggsutbyggere og arrangører av store idretts- og friluftssarrangementer opplever fylkeskommunen som en forutsigbar samarbeidspartner i planleggings- og oppstartsfasen

Det ble ikke gjennomført noen bruker-/ omdømmeundersøkelse i 2017 som gir grunnlag for å si noe konkret om måloppnåelsen på dette punktet.

Opprette en fylkeskommunal tilskuddsordning til større idrett- og friluftssarrangementer og forprosjekter på regionale idrettsanlegg

I 2017 ble det opprettet en ny tilskuddsordning til planlegging av større regionale og interkommunale idrettsanlegg. Det ble satt av 1 million kroner på fond til formålet.

Det ble ikke etablert en egen tilskuddsordning til idretts- og friluftssarrangementer.

Effektiv drift og digitalisering

Det er utarbeidet et konseptforslag for å effektivisere samhandlingen mellom virkemiddelapparatet (støttegivere) og virksomheter. En pilot vil bli testet i 2018.

Tabell 23: Personale – regional utvikling

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Regional utvikling	2013	37	36	93,9
	2014	33	32	93,6
	2015	32	31	92,3
	2016	53	52	93,5
	2017*	24	21	94,3

* Nedgangen i tallet skyldes at ansatte på kulturområdet er skilt ut i et eget rammeområde

Aktiviteter og resultater

Langtidsprioriteringene for 2018–2021 angir tre hovedsatsingsområder for rammeområdet regional utvikling. Det er utarbeidelse av tre regionale planer, samarbeid om næringsutvikling og utviklingsprosjekter innenfor folkehelse, idrett og friluftsliv.

Regional plan for folkehelse

Forslag til ny regional plan for folkehelse for 2018–2030 med handlingsprogram ble sendt ut på høring høsten 2017. Det endelige forslaget legges fram til behandling i fylkestinget i april 2018. Planen har to hovedmål:

1. Forbedrede levekår for befolkningen skal skapes gjennom å iverksette tiltak for å utjevne sosial ulikhet og hindre at dårlige levekår går i arv.
2. Forbedret psykisk og fysisk helse ved å prioritere strategier og tiltak som bidrar til en trygg oppvekst, et aktivt og deltakende voksenliv og alderdom.

Regional klimaplan

Fylkestinget vedtok høsten 2017 planprogrammet for den regionale klimaplanen for Telemark 2019–2026. Hensikten med den regionale klimaplanen er å utforme langsiktige mål og strategier for å sikre et bærekraftig Telemark. Planen skal bidra til å oppfylle nasjonale og internasjonale klimamål om klimagassreduksjon og klimatilpasning. Høsten 2017 ble det utarbeidet et klimaregnskap for fylkeskommunen,

kommunene og hele Telemark fylke som kunnskaps- og referansegrunnlag for klimaplanen.

Etter høringen av planprogrammet ble det satt sammen arbeidsgrupper for hvert av de åtte hovedtemaene som er definert i planprogrammet. Arbeidsgruppene skal foreslå satsingsområder, med tilhørende målsettinger, strategier og konkretiserte tiltak, innenfor hvert hovedtema. Rapportene fra arbeidsgruppene vil utgjøre grunnlaget for forslaget til endelig klimaplan. Forslag til plan med handlingsprogram sendes ut på høring høsten 2018.

Regional plan for verdiskaping

I 2017 ble det satt i gang kunnskapsinnhenting i arbeidet med en regional plan for verdiskaping. Gjennom planprogrammet for den regionale klimaplanen er det vedtatt at den regionale planen for verdiskaping skal knyttes tett opp til den endelige klimaplanen. Ifølge den regionale planstrategien skal Det urbane Telemark – en urban politikk for fylket utredes som innspill til den regionale planen for verdiskaping. I 2017 ble det arbeidet med en forstudie for en styrket by- og næringsutvikling i Grenland. Forstudien skal til politisk behandling våren 2018.

Nyskaping, nyetableringer og FoU

Det er flere gode utviklingstrekk i regionen innenfor forskningsområdet. Innovasjonsregion Telemark, et program for regional FoU og innovasjon (tidligere VRI), har ved hjelp av 30 kompetansemeglere mobilisert til forskningsbasert innovasjon i 83 virksomheter i fylket. Fusjonen mellom

Foto: Dan Riis

Sintef og Tel-Tek gir regionen styrket tilgang til kunnskap og kompetanse.

Samarbeid med Hubei-provinsen i Kina

Høsten 2017 fikk Telemark besøk fra det kinesiske næringsdepartementet. Den kinesiske delegasjonen besøkte Herøya Industripark. Delegasjonen viste stor interesse for samarbeid med næringslivet i Telemark. Telemark fikk også besøk av kinesiske guider som var interessert i å se på Telemark som et mulig reisemål. Verdensarven på Rjukan og Notodden ble vist fram i tillegg til attraksjoner i Midt-Telemark som Telemarkskanalen,

Foto: Bjørn Harry Schønhaug

gårdsturisme, Heddal stavkirke, Telemarksgalleriet og Norsk industriarbeidermuseum. Sommeren 2017 fikk Telemark fylkeskommune besøk av en utdanningsdelegasjon fra Hubei-provinsen. Hubei-provinsen ønsker å fortsette samarbeidet med Telemark fylkeskommune. Samarbeidet startet i 2006 og omfatter næringsliv, utdanning og FoU samt kultur og reiseliv

Internasjonale FoU-prosjekter

Telemark fylkeskommune og Høgskolen i Sørøst-Norge

har sammen med flere bedrifter og kommuner i Telemark undersøkt mulighetene for å hente midler fra europeiske programmer til FoU eller utviklingsprosjekter. Resultatet av dette arbeidet vil tidligst bli klart i 2018.

Reiselivsorganisering

Våren 2017 inngikk Telemark fylkeskommune en avtale med Visit Telemark om levering av reiselivstjenester. Avtalen vil gi et godt grunnlag for videre markedsarbeid og bidra til at

vi kan utnytte ressursene knyttet til kompetanse, kunnskap og økonomi på en bedre måte. Den vil også bidra til økt kontinuitet og forutsigbarhet for reiselivstjenestene.

Merkevaren Telemark

Det arbeides kontinuerlig med å bygge opp merkevaren Telemark. Merkevarebyggingen omfatter vertskapskurs, bildebruk og kommunikasjon med målgruppene, men er også forankret i prosjekter som VandreTelemark og SykkelTelemark.

Landbruk og mat

Telemark fylkeskommune fordelte 740 000 kroner til tiltak for å sikre rekruttering og kompetanseheving i landbruket i 2017. Midlene gikk hovedsakelig til voksenagronomkurs. Totalt åtte andre tiltak er også etablert og gjennomført i ulike deler av landbruket.

Telemark fylkeskommune har deltatt i Osloregionens arbeid med å styrke verdiskapingen på dette området.

Omstillingskommuner

Fyresdal, Kragerø og Tinn kommuner har status som omstillingskommuner. Telemark fylkeskommune fordelte totalt 6 millioner kroner til de tre kommunenes omstillingsprogrammer i 2017. Målet med omstillingsprogrammene, som varer i inntil seks år, er å beholde og/eller øke antall arbeidsplasser. Etter tre år evalueres programmene for å vurdere om det er grunnlag for å gå videre i tre nye år. Tinn kommune rapporterer at de antar å ha sikret 8

arbeidsplasser og bidratt til 5,5 nye arbeidsplasser i 2017. Tinn kommune skal gjennom en midtveisevaluering i løpet av 2018. Fyresdal kommune og Kragerø kommune startet opp sine omstillingsprogrammer i 2017.

Liv og Røre i Telemark

Liv og røre i Telemark er et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunen og Høgskolen i Sørøst-Norge. Prosjektet har som mål å skape bedre levekår for barn og unge gjennom fysisk aktivitet i fag, bedre kosthold og bedre psykososialt miljø. Tre kommuner i Telemark er i gang med prosjektet Liv og røre, og tre nye kommuner er klar for oppstart i 2018. Prosjektet støttes økonomisk av Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør.

Programfylke for folkehelsearbeid i kommunene

I 2017 la fylkeskommunen ned mye ressurser i arbeidet for å bli pilot i den nasjonale satsingen Programfylke for folkehelsearbeid i kommunene. Folkehelseprogrammet er et utviklingsprogram som skal bidra til en langsiktig styrking av kommunenes arbeid med å fremme barn og unges psykiske helse og livskvalitet. Dette inkluderer også rusforebyggende arbeid. Søknaden fra Telemark nådde ikke fram i 2017, men arbeidet som er blitt gjort, danner et godt grunnlag for en ny søknad i 2018. Prosjektleder ble ansatt i 2017.

Strategi for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2016–2020

I strategien er det fem prioriterte satsingsområder: idrettsanlegg, toppidrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og idretts- og friluftsansatte.

Foto: Stina Glømmi

I 2017 tildelte fylkeskommunen over 40 millioner kroner i spillemidler til nye anlegg og områder for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet. Det har vært en positiv økning i antall søknader om nærmiljøanlegg som er særlig tilrettelagt for egenorganisert aktivitet for barn og unge, men den totale søknadsmassen og tildelingen av midler i Telemark er lav sammenlignet med landet for øvrig. Fylkeskommunen vil arbeide for å heve kompetansen og øke veiledningen til kommunene og frivillige organisasjoner i 2018 for å få fram

nye søknader til viktige anleggsprosjekter i fylket. Fylkeskommunen har i 2017 arbeidet aktivt for å få til mer interkommunalt samarbeid om større regionale idrettsanlegg, særlig i Grenlandsregionen. Det ble gjennomført en forstudie på friidrettshall i Telemark og en mulighetsstudie på felles behovsvurdering av idrettsanlegg i Grenland.

Telemark fylkeskommune vedtok å gi økonomisk støtte

til tre års prøvedrift av Olympiatoppen Sørøst. Senteret ble formelt opprettet i 2017. Olympiatoppen Sørøst er et regionalt kompetansesenter for toppidrett i Buskerud, Telemark og Vestfold. Senteret samarbeider tett med Høgskolen i Sørøst-Norge, private toppidrettsgymnas, idrettskretser og fylkeskommuner.

Fylkeskommunen har styrket arbeidet knyttet til friluftsliv ved å prioritere frivillige lag og organisasjoner og etablerte interkommunale friluftsråd i tildelingen av økonomiske midler. Et sentralt mål for dette arbeidet har vært å tilby allmennheten god tilgang til attraktive friluftsområder og friluftsaktiviteter. Fylkeskommunen har også prioritert aktiviteter rettet mot høstingsbasert friluftsliv ved fordeling av tilskuddsmidler.

Kartlegging og verdsetting av friluftsområder

Telemark fylkeskommune koordinerer arbeidet med å kartlegge og verdsette friluftslivsområder i Telemark. Tre kommuner er i gang med prosjektet, mens to har ferdigstilt sitt materiale. Ytterligere tre kommuner har signalisert at de vil gjennomføre arbeidet i 2018.

Evalueringsavtalen med Odds Ballklubb

I 2017 evaluerte fylkeskommunen partnerskapsavtalen med Odds Ballklubb for perioden 2015–2017. Evalueringen viste at samarbeidet mellom Odds Ballklubb og Telemark fylkeskommune har fungert godt. Evalueringen ga anbefalinger om forbedringspotensialer, og disse vil bli innarbeidet i den nye avtalen for perioden 2018–2020.

Samarbeid med det frivillige Telemark

Telemark fylkeskommune har satt seg mål om å være best på frivillighet. I 2017 ble Telemark fylkeskommune kåret til årets frivillighetskommune av KS og Frivillighet Norge. Juryens begrunnelse var blant annet: «Vinneren av årets pris er en kommune/fylkeskommune som har jobbet systematisk og godt med frivillighet. Vinneren har vært en aktiv tilrettelegger når det gjelder å få til et godt samspill mellom politikk og frivillighet. Vinneren har nedlagt en stor innsats i å bli kjent med hva som rører seg i frivillig sektor gjennom å kartlegge frivilligheten. I tillegg har vinneren utviklet sin politiske vedtatte frivillighetsmelding i dialog med bredden av frivilligheten som på den måten har vært med å påvirke den nye frivillighetspolitikken.»

Endringsbehov

Det er behov for å se på effektiviseringstiltak knyttet til den administrative bruken av ressurser på forvaltningen av egne tilskuddsmidler til folkehelse, kultur og idrett. Det finnes ingen database for enkel rapportering og innhenting av statistikk over egne tilskuddsmidler. Behovet for å etablere en slik database bør utredes og vurderes.

Miljødirektoratets siste tildeling av økonomiske midler til kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder er forespeilet våren 2018. Kommuner som ikke har satt i gang arbeidet eller søkt om midler innen fristen, kan ikke forvente å motta økonomiske bidrag fra fylkeskommunen etter

2018. Det vil fortsatt være viktig å kartlegge og verdsette friluftslivsområder i kommunene, og slik kartlegging og verdsetting kan bli et krav for å kunne søke om tilskudd til statlig sikring av friluftslivsområder senere. Det er likevel ikke naturlig at fylkeskommunen har det som et eget målområde i styringsdokumentene etter 2018.

Telemark fylkeskommune ble årets frivillighetskommune i 2017

6 millioner kroner til omstillingskommunene Fyresdal, Kragerø og Tinn i 2017

Økonomisk analyse

Tabell 24 viser netto driftsutgifter til næring per innbygger. Det har vært en økning i utgiftene fra 2016 til 2017. Utgiftene varierer fra år til år, avhengig av hvilke prosjekter som er finansiert og igangsatt.

Rammeområdet regional utvikling har et mindreforbruk i 2017 på 2,9 millioner kroner. Dette tilsvarer 6,2 prosent av budsjettet (tabell 25). Mindreforbruket på næring og innovasjon skyldes i hovedsak vakanser, redusert aktivitet på internasjonalt arbeid og lavere kostnader enn budsjettert til regiongeologen. Mindreforbruket på folkehelse, idrett og friluftsliv skyldes i hovedsak en ekstra tildeling på 0,5 millioner kroner som skulle gis som tilskudd til kommuner som ønsket å utarbeide egne frivillighetsmeldinger. Det er foreløpig kun seks kommuner som har søkt om tilskudd, og det er utbetalt 0,2 millioner kroner av disse midlene i 2017. Det er også færre kommuner enn forutsatt som har søkt støtte til prosjektet Kartlegging og verdisetting av friluftsområder. Begge prosjektene vil fortsette inn i 2018, og midlene vil bli benyttet da.

Tabell 24: Økonomiske nøkkeltall – regional utvikling

Kilde: KOSTRA ¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter næring per innbygger	115	213	142	-2	184

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 25: Netto driftsutgifter til regional utvikling 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kroner	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Regional utvikling	1 734	2 079	345	16,6
Næring og innovasjon	28 552	30 625	2 073	6,8
Folkehelse, idrett og friluftsliv	13 561	14 054	493	3,5
Sum regional utvikling	43 847	46 758	2 911	6,2

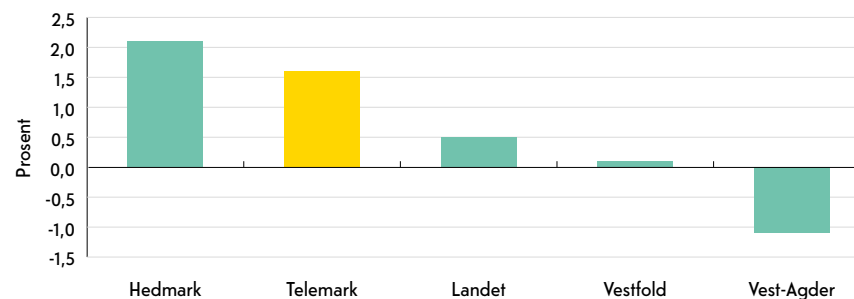
I 2017 har Telemark fylkeskommune benyttet 1,6 prosent av netto driftsutgifter til regional utvikling (figur 22).

Dette er en økning fra 2016, hvor det ikke ble gitt midler til fylkeskommunal næringsvirksomhet.

Telemark har hatt en økning i netto driftsutgifter til regional utvikling per innbygger sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo (figur 23).

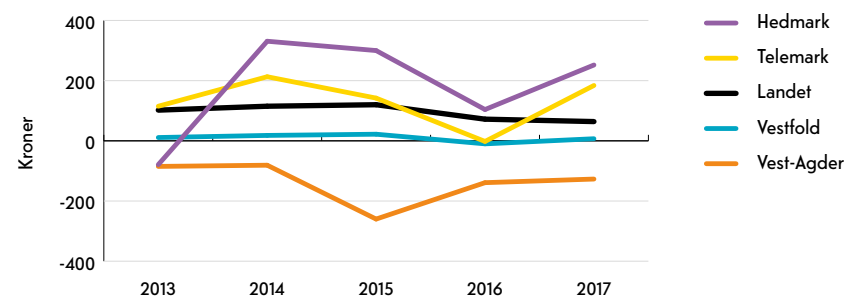
Figur 22: Netto driftsutgifter til regional utvikling i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 23: Netto driftsutgifter til regional utvikling per innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Areal og transport

Foto: Dan Riis

Dette rammeområdet omfatter fylkesveger, trafiksikkerhet, kollektivtransport, regionale areal- og transportplaner, oppfølging av statlig infrastruktur, veiledning til kommuner og planuttalelser.

Mål og måloppnåelse

Det skal ikke være flere enn 19 personer som blir drept eller hardt skadet i vegtrafikken i Telemark i 2024

I 2017 ble to personer drept og tolv hardt skadd i vegtrafikkulykker i Telemark. Tilsvarende tall i 2016 var fire drepte og seksten hardt skadde.

I Grenland skal minimum 80 prosent av nye boliger være innenfor bybåndet

Målet er hentet fra den regionale planen for samordnet areal og transport i Grenland (ATP Grenland) og gjelder i en fireårsperiode for Skien og Porsgrunn kommuner. Det er tre år siden planen ble vedtatt, og i denne perioden er andelen 92 prosent i Porsgrunn kommune og 78 prosent i Skien kommune. For de to kommunene samlet er 82 prosent av de nye boligene bygget innenfor bybåndet.

70 prosent av nye boliger i perioden 2015–2025 skal være lokalisert innenfor definert senterstruktur med tettstedsgrense definert i kommunens arealdel

Dette målet gjelder for Telemark utenom Grenland og har et tiårsperspektiv. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at bare litt over 40 prosent av de nye boligene er oppført i eksisterende tettsteder i årene 2015 og 2016.

Det skal være økt tetthet i alle kommunesenter i fylket målt i folketall og arbeidsplasser i perioden 2015–2025

Dette målet har et tiårsperspektiv, og det er forventet liten endring per år. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at tettstedsarealet i Telemark økte med én kvadratkilometer i 2017 sammenlignet med 2015. Befolkningstettheten innenfor tettstedsarealet har økt fra 1437 til 1442 bosatte per kvadratkilometer i den samme perioden.

Det er ikke gjort beregninger av tettheten av arbeidsplasser.

Foto: Dag Jenssen

I Grenland skal andelen personreiser med andre transportmidler enn bil øke til minst 35 prosent innen 2025. Fordeling:

- kollektivtransport 8 prosent
- sykkel 8 prosent
- gange 19 prosent

I 2017 har det vært vekst i både antall syklende og i antall bussreiser i Grenland, samtidig som det har vært en nedgang i biltrafikken sammenlignet med 2016.

September 2017 startet datainnsamlingen i en reisevaneundersøkelse som skal gi svar på reise-middelfordelingen. Resultatet for 2017 er ikke klart.

Alle holdeplassene langs metrolinjene i Grenland og holdeplassene med flere enn 3000 påstigende per år langs pendellinjene skal utbedres og være universelt utformet

Ved utgangen av 2017 er ca. 86 prosent av holdeplassene langs metrolinjene i Grenland og holdeplassene med flere enn 3000 påstigende per år langs pendellinjene rustet opp med universell utforming.

I Telemark skal andelen personreiser med gange og sykkel øke til 35 prosent i 2025

Datainnsamlingen i den nasjonale reisevaneundersøkelsen startet opp i 2017. Denne vil gi svar på reisemiddelfordelingen i Telemark. Resultatet for 2017 er ikke klart.

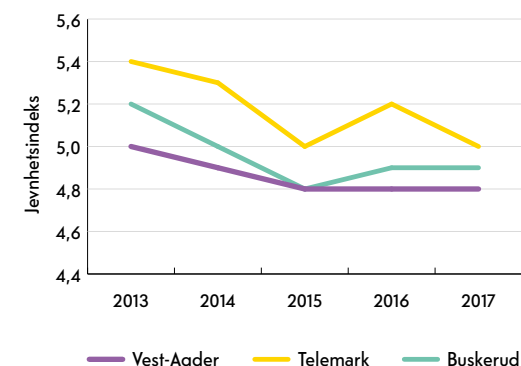
Fylkesvegene er kategorisert i strategisk viktige, viktige og øvrig fylkesveier. Strategisk viktige og viktige fylkesveger skal ikke ha redusert standard for spordybde og jevnhet

93 prosent av de strategisk viktige vegene har middels standard eller bedre målt for spordybde. 90 prosent av de strategisk viktige vegene oppfyller målet for jevnhet.

Sammenlignet med 2016 er det i 2017 en liten bedring for målt jevnhet og spordybde på viktige fylkesveger (figur 24 og figur 25). I 2017 er ca. 70 prosent av de viktige vegene målt for spordybde og jevnhet, mot 100 prosent i 2016. Tallene er derfor ikke nødvendigvis sammenlignbare.

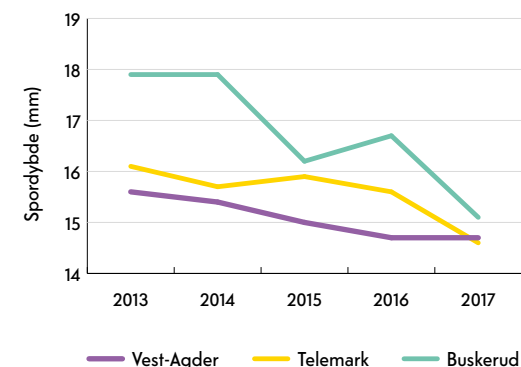
Figur 24: Jevnhet på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen

Figur 25: Spordybde på fylkesvegene

Kilde: Statens vegvesen

I Grenland skal bussene være maksimalt tre minutter forsinket

59 prosent av avgangene langs metro- og pendellinjene holder seg innenfor dette målet i 2017, mens 78 prosent av avgangene er mindre enn fem minutter forsinket.

I Grenland skal næringstrafikkens gjennomsnittshastighet i rushtiden øke med minst 10 prosent

Dette er ikke målt. Målet gjelder for perioden 2015–2025, og det jobbes med å finne en metode for å måle reisetidene gjennom bybåndet i Grenland.

Effektiv drift og digitalisering

Det har vært arbeidet med flere digitaliseringsprosjekter. Disse omtales nærmere under Aktiviteter og resultater.

Foto: Dan Riis

Tabell 26: Personale – areal og transport

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Areal og transport	2013	17	15	94,6
	2014	16	14	91,7
	2015	21	20	97,0
	2016	27	26	97,8
	2017	29	28	96,9

Foto: Dag Jenssen

10

I 2017 ble det fordelt 10 millioner kroner til Aksjon skolevegprosjekter

Aktiviteter og resultater

Fylkesveger

I langtidsprioriteringene for 2018–2021 er fylkesvegene ett av to hovedsatsingsområder. Telemark fylkeskommune har ansvar for å sikre trygg framkommelighet på fylkesvegene. For å sikre standarden langs fylkesvegnettet er det gjennomført drift og vedlikeholdsoppgaver i tråd med vedtatte standarder. I 2017 ble det brukt i underkant av 319 millioner kroner brutto på drift og vedlikehold av

fylkesvegnettet, mot 296 millioner kroner i 2016. Det er lagt 75 kilometer ny asfalt på fylkesvegene. Kostnaden til dette er om lag 78 millioner kroner og inkluderer vegoppmerking.

Det er laget en plan for trafikksikkerhetstiltak for perioden 2017–2020. Det ble gjennomført tiltak for om lag 6 millioner kroner med utgangspunkt i denne planen i 2017.

Trafikksikkerhet

Fylkeskommunen har ansvar for å koordinere trafikksikkerhetsarbeidet i fylket. Dette ansvaret er delegert til fylkets trafikksikkerhetsutvalg. I fylkets trafikksikkerhetsutvalg er mange viktige trafikksikkerhetsaktører representert, blant annet Statens vegvesen, fylkesmannen, politiet, Trygg Trafikk og representanter fra sjåføropplæringen.

Aksjon skoleveg er en tilskuddsordning som blir forvaltet av fylkets trafikksikkerhetsutvalg. I 2017 kom det inn tolv søknader fra ulike kommuner i Telemark som alle fikk tildelt midler. Elleve av disse kommunene har gjennomført eller påbegynt sine tiltak. En av kommunene som fikk innvilget støtte, trakk tilbake søknaden. Sent i 2017 var det offisiell åpning av gang- og sykkelvegen langs Neslandsvatn i Drangedal som er finansiert med blant annet midler fra Aksjon skoleveg.

Trygg Trafikk mottar midler fra fylkets trafikk-sikkerhetsutvalg for å bidra til at kommunene i Telemark blir godkjent som trafikksikre kommuner. Trafikksikker

kommune er en ordning som er utviklet av Trygg Trafikk. I 2017 ble Vinje og Drangedal godkjent som trafikksikre kommuner. Det er et mål at alle kommunene skal være godkjent innen 2022.

Kollektivtransport

Fylkeskommunen brukte 268 millioner kroner til drift av kollektivtransport, inkludert ferjer, i Telemark i 2017. I tillegg har fylkeskommunen brukt 1 million kroner på strategi og utvikling på kollektivområdet. Driftsområdet fikk økt den økonomiske rammen med 8 millioner kroner for 2017. Det førte til at det ikke ble nødvendig å gjennomføre alle planlagte reduksjoner i kollektivtilbudet. Kravet om å spare inn til sammen 2,18 millioner kroner innenfor busstilbudet er oppnådd ved å avvikle avganger med få reisende utenfor Grenland.

Målet med å gjøre funksjonshemmede elever mer selvstendige, og motivere og gjøre dem i stand til å reise med buss istedenfor drosje, har vært vanskelig å gjennomføre. Innsparingskravet på 0,25 millioner kroner er derfor ikke nådd. Det er likevel jobbet kontinuerlig med å gjennomføre tiltak for elevene, og dette har bidratt til å dempe kostnadsveksten.

Årlig vekst i passasjertall

Passasjertallene for hele Telemark viser en vekst på 7 prosent (figur 26). I Grenland er det en vekst på 10,7 prosent, og utenfor Grenland er det en nedgang på 4 prosent. Antall passasjerer i ulike soner langs hovedferdselsårene og i

spredtbygde strøk skal måles i løpet av 2018.

I Grenland er det gjennomført flere markedsføringstiltak som har bidratt til en vekst på 450 000 reiser sammenlignet med 2016. Bommene i Grenland er også en årsak til veksten i antall reisende. Passasjerveksten har gitt Nettbuss en bonusutbetaling på 11,6 millioner kroner for 2017.

Telemarkekspressen er en kommersiell aktør som i hele 2017 har kjørt halvtimesfrekvenser på strekningen fra Bø til Skien. Selskapet økte antall avganger fra hver hele time til hver halvtime høsten 2016. Den økte frekvensen har ført til flere reisende. Kostnadene i forbindelse med aksept av fylkeskommunen sine periodekort på Telemarkekspressen har økt fra 4 millioner kroner i 2015 til 6,4 millioner kroner i 2016, og 8,8 millioner kroner i 2017.

Foto: Telemark Bilruter

Figur 26: Antall reisende med kollektivtransport

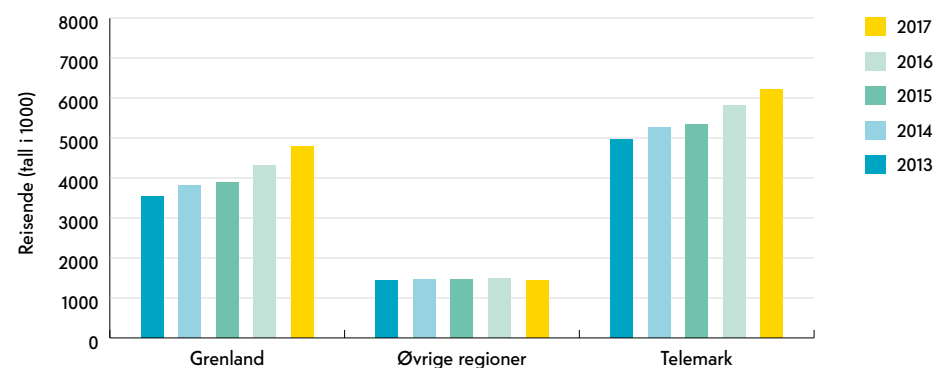

Foto: Dag Jenssen

Grenland har hatt en passasjervekst
for buss på 10,7 prosent i 2017

Utvikling av kollektivtilbudet

Ny belønningsavtale med staten fra 2017 til 2020 har sikret videreføring av bussløftet med flere avganger og økt frekvens i rushtiden langs metrolinjene og pendellinjene i Grenland. Bussløftet ble satt i gang i 2014. Den nye belønningsavtalen gjør det også mulig å videreutvikle kollektivtilbudet.

På det årlige dialogmøtet om busstilbudet i Grenland kom det innspill om hvordan busstilbudet kan utvikles videre. Innspillene fra møtet ble tatt med i den årlige totalvurderingen av rutetilbudet.

Fra 1. januar 2018 endres rutetilbudet med blant annet flere bussavganger langs metrolinjene og pendellinjene og en ny rute mellom Skjelsvik og Herøya. Endringene er i tråd med Busstrategi for Grenland 2015–2025, som er en helhetlig plan for utviklingen av busstilbudet i Grenland.

Telemark fylke er delt inn i ulike soner med differensiert kollektivtilbud. Inndelingen er styrt etter befolkningstettheten og potensialet for flere reisende. Soneinndelingen vil bli lagt til grunn i videre prioriteringer når det gjelder utviklingen av kollektivtilbudet.

Effektive og attraktive kollektivknutepunkter er viktig for å få til et smidig og velfungerende kollektivsystem som kan trekke til seg passasjerer. Fylkeskommunen samarbeider med kommunene, Statens vegvesen og Bane NOR om kollektivknutepunktene. Det har i 2017 særlig blitt arbeidet med kollektivknutepunktene Landmannstorvet i Skien og Bø stasjon i Bø. I tillegg er det kjøpt inn utstyr for rute- og sanntidsinformasjon til Kragerø rutebilstasjon. Dette utstyret blir montert i mars 2018. I forbindelse med ny E18 ved Eidanger har fylkeskommunen bidratt med avklaringer om og innspill til kollektivknutepunkt på vegstrekningen.

Hovedrapporten for byutredningen i Grenland ble ferdigstilt ved årsskiftet 2017/2018, og arbeidet med den andre delen av den helhetlige konseptvurderingen starter opp våren 2018. Den helhetlige konseptvurderingen skal vurdere ulike kollektivtransportmidler i sammenheng og gi svar på hva som er den beste arbeidsdelingen mellom disse.

Ferje

Fylkeskommunens godtgjørelse til båt- og ferjeruter i 2017 har vært 17,5 millioner kroner til Kragerø Fjordbåtselskap og 6,3 millioner kroner til Brevik Fergeselskap. Kragerø Fjordbåtselskap har hatt et utfordrende år med flere uønskede hendelser av teknisk og bemanningsmessig karakter. Foreløpige regnskapstall viser et negativt resultat som selskapet dekker ved reduksjon av egenkapital. Brevik Fergeselskap har hatt et godt driftsår med få overraskelser. Foreløpige regnskapstall viser et positivt resultat.

Ferjeselskapene har etablert et tettere samarbeid om administrative ressurser, felles avtaler og innkjøpsordninger med leverandører. Ferjeselskapene har fått felles daglig leder, og de administrative ressursene er redusert. Den økonomiske innsparingen på det administrative samarbeidet er beregnet til 0,6 millioner kroner. Innsparingen har ikke kommet eierne til gode gjennom reduserte tilskudd, men har vært med på å redusere underskuddet og opprettholde rutetilbudet i Kragerø.

Prosjekteringen av ny miljøvennlig ferje i Brevik er ferdig, og konkurransegrunnlaget for byggingen av ferjen er i hovedsak ferdig. Søknad om godkjenning er sendt til Sjøfartsdirektoratet. Politisk sak om låneopptak og bygging av ferjen skal etter planen legges fram for fylkestinget og bystyret i Porsgrunn kommune våren 2018. Brevik Fergeselskap arbeider med å få på plass avtaler om infrastruktur, som ferjekaier og strøm. Kragerø Fjordbåtselskap har etablert en tverrfaglig arbeidsgruppe

Foto: Bjørn Harry Schønhaug

for å vurdere mulighetene for ny bilferje og ny hurtigbåt i Kragerø. Det er ikke avklart hvor lang tid denne prosessen vil ta.

Fylkeskommunen har vurdert miljøgevinsten og kostnadene ved en overgang til ferjer med miljøvennlig drivstoff. Vurderingen viser at klimapåvirkningen kan reduseres med om lag 15 prosent ved å blande inn 30 prosent bio-olje i

drivstoffet. Prisen på bioolje er høyere enn tradisjonell diesel. Det medfører en kostnadsøkning for ferjeselskapene på om lag 5 prosent utover vanlig prisvekst. Fylkeskommunen må kompensere for denne kostnadsøkningen.

Foto: Dan Riis

Kundetilfredshet

Det er gjennomført to ombordundersøkelser som måler graden av tilfredshet på service, kjørestil, renhold og totalopplevelsen. Totalt 2450 personer deltok i undersøkelsene. Av de spurte er 96 prosent tilfreds eller svært tilfreds med totalopplevelsen av turen. Fordi det i 2017 ble utarbeidet en ny metode for å måle kundenes tilfredshet med kollektivtilbudet, kan ikke denne undersøkelsen sammenlignes med tidligere undersøkelser.

Telemark er blant de fem fylkene som skårer høyest på tilfredshet med kollektivtrafikken i Norge. Nasjonalt kollektivbarometer er en nasjonal undersøkelse som blir gjennomført tre ganger i året, og som måler innbyggernes tilfredshet med kollektivtilbudet. I Telemark ble om lag 650 personer intervjuet i 2017. Av disse er 51 prosent ganske eller veldig fornøyd med kollektivtilbudet.

Elevtransport

I den regionale planen for samordnet areal og transport i Telemark (ATP Telemark) er at av målene at elevene skal bli mer fornøyd med elevtransporten i perioden 2015–2018. Ombordundersøkelsen for aldersgruppen 16–19 år viser at 94 prosent av de spurte er tilfreds eller svært tilfreds med totalopplevelsen av turen. Den nye ombordundersøkelsen som måler tilfredsheten blant reisende på buss og ferje, er delt inn i aldersgrupper. Derfor er det ikke utarbeidet en egen undersøkelse for å måle hvor fornøyd elevene er med elevtransporten.

Digitalisering av ulike kollektivtjenester

I april ble appen Farte billett innført. Her kan man kjøpe mobilbilletter med 24-timers gyldighet. Du kan også kjøpe enkeltbilletter som kan brukes på buss i Grenland og på ferjer i Kragerø og Brevik. Markedsføringskampanjer er gjennomført, og omsetningen av mobilbilletter på buss har økt siden innføringen. I desember ble det solgt om lag 2500 mobilbilletter og det er forventet en ytterligere økning i 2018. Bruken av mobilbilletter bidrar til raskere billettering og framføring for bussene. I tillegg reduseres kontantomsetningen både på busser og ferjer. Mobilbillettene er imidlertid lite brukt av ferjeselskapene og deres kunder.

Nettbutikken hvor passasjerene kan kjøpe periodebilletter og fylle på reisepenger har vært tilgjengelig siden 2016. I løpet av 2017 er nettbutikken gjort mer brukervennlig.

Markedsandelen til nettbutikken er fremdeles lav, men den har økt i 2017. Nettbutikken er et av flere tiltak for å gjøre kollektivtrafikken mer attraktiv. Den bidrar til å redusere kontantomsetningen på busser og ferjer og gjør det enklere for kundene å planlegge reisen ved å kjøpe billett på forhånd.

Arbeidet med å utvikle en reiseplanlegger som viser sanntidsinformasjon i Farte billett har tatt lengre tid enn antatt og er ikke fullført. Etter planen skal en slik reiseplanlegger være på plass i løpet av 2018.

I desember 2017 startet arbeidet med anbudskonkurranse for anskaffelse av et digitalt administrasjonsverktøy for skoleskyss med drosje og buss. Det er planlagt å være på plass i løpet av sommeren 2018. Innen skolestart i august 2018 skal deler av fagsystemet tas i bruk. Det er et mål at det nye fagsystemet skal effektivisere behandling og organisering av skoleskyssen.

Drivstofforbruk fra buss og ferje

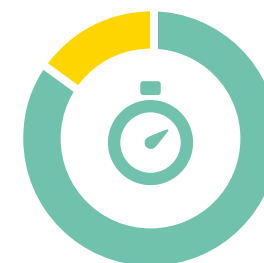
Et av målene i den regionale planen for samordnet areal og transport i Telemark (ATP Telemark) er at gjennomsnittlig CO₂-utslipp per buss per kilometer i Telemark skal reduseres med 25 prosent fra 2015 til 2018. Fylkeskommunen har ført klimaregnskap for bussene i Telemark siden 2012 og ferjene siden 2014. Klimaregnskapene gir informasjon om årlige CO₂-utslipp, og klimapåvirkning fra buss og ferje. Alle bussene inngår i beregningene av det totale utslippet av CO₂. CO₂-utslippet

Foto: Dag Jenssen

er regnet ut fra det årlige drivstofforbruket som er oppgitt av operatørene. Klimapåvirkningen er utslipp målt i CO₂-ekvivalenter i et livsløpsperspektiv fra utvinning, transport og forbrenning av drivstoffet.

I 2017 ble det sluppet ut om lag 8,8 tusen tonn CO₂ fra bussene i Telemark. Det er 1 prosent mer per rutekilometer enn i 2015. Dette skyldes blant annet passasjervekst. Bussene bruker mer drivstoff med flere passasjerer enn med få passasjerer. Klimapåvirkningen i 2017 var på 6700 tonn CO₂-ekvivalenter. Dette er 25 prosent lavere enn i

I 2017 er det installert sanntidsinformasjon på 85 prosent av bussene

2015. Hovedårsaken til reduksjonen i klimapåvirkningen er helårseffekten av at busser i Grenland har Euro VI-motor, og av at det brukes biogass på gassbussene.

Ferjetrafikken i Telemark bidro med utslipp av om lag 2,5 tusen tonn CO₂ i 2017. Den totale klimapåvirkningen fra ferjene var på om lag 2,6 tusen tonn CO₂-ekvivalenter. Klimaregnskapet viser at CO₂-utslippet og klimapåvirkningen fra ferjetrafikken har økt med 24 prosent i perioden 2015–2017. I Kragerø skyldes økningen mer kjøring i egenregi fordi selskapet har overtatt kjøring fra taxibåtene og gått til anskaffelse av passasjerbåten Perlen. I Brevik har rutetilbudet økt i forbindelse med tilbudet om øyhopping.

Stedsutvikling

Målene for klima, arbeidsplasser, befolkningsutvikling og levekår i et bærekraftig Telemark blir til gjennom lokal innsats. Fylkeskommunen stimulerer til prosjektarbeid, og kommunene søker om nasjonale og regionale støtteordninger til blant annet stedsutvikling og universell utforming.

Prosjektet Kviteseid i framtida ble avsluttet i 2017. Dette er et stedsutviklingsprosjekt med økonomisk og faglig støtte fra fylkeskommunen. Prosjektet har ført til fortetting gjennom fysiske og sosiale trivselstiltak, integrering, økt aktivitet for næringshagen i sentrum, besøk og bosetting i og nært sentrum.

En plass mange rom er et stedsutviklingsprosjekt i Kragerø som fikk støtte fra fylkeskommunen i 2017 til prosjektering av minneparken ned mot Kirkebukta i Kragerø. Prosjektet er et ledd i Bymiljøpakke Kragerø og omfatter arealene og aktivitetene i øvre bydel ved kirka.

Fylkeskommunen støttet seks kommuner med 100 000 kroner hver til arbeid med fortetting med kvalitet. Distriktsenteret og Husbanken med flere er med i dette nettverksarbeidet.

Arbeidet med å legge til rette for sentrumsnære turveier med universell utforming fortsatte i alle de 18 kommunene i Telemark. Fylkeskommunen samarbeider her med fylkesmannen, DNT Telemark og Statens vegvesen i tillegg til kommunene. Hamaren aktivitetspark i Fyresdal ble hedret med en nasjonal landskapspris for universell tilrettelegging for nærfriluftslivet.

Statlig infrastruktur

Høsten 2017 ble aktørene i Arena samferdsel Telemark for fjerde gang invitert til samling, denne gangen for å bli enige om høringsuttalelse til forslaget til Nasjonal transportplans handlingsprogram for riksveg og kyst.

Foto: Kjersti Berg

Foto: Tor Arvid Gundersen/Statens vegvesen

Prosessen rundt E134

E134 er ett av to toppprioriterte prosjekter i Telemark i Nasjonal transportplan 2018–2029. Gjennom samarbeid i Telemark og deltakelse i høring i Stortingets transport- og kommunikasjonskomite ble prosjektet Seljestad–Røldal framskyndet fra oppstart i siste seksårsperiode til oppstart i første seksårsperiode av Nasjonal transportplan. Fra Telemark ble det gitt en sterk oppfordring om å sette i gang en konsekvensutredning om en arm til Bergen.

Prosessens rundt jernbane

Bygging av dobbeltspor på Vestfoldbanen gjennom Søndre Vestfold er det andre av de to toppprioriterte prosjektene i Telemark. Under høringen av regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018 ble det uttrykt klare forventninger fra Telemark om tilstrekkelig med planressurser til dette arbeidet. Det ble også uttrykt forventninger til en sammenhengende og helhetlig planlegging og utbygging av dobbeltspor. Utbyggingen må innrettes slik at ambisjonen om to tog i timen til Skien i 2026 kan realiseres.

I behandlingen av revidert statsbudsjett for 2017 bevilget Stortinget 8 millioner kroner ekstra til elektrifiseringen av de siste 800 meterne av Bratsbergbanen fram til Notodden kollektivterminal. Dette beløpet kom i tillegg til potten på 275 millioner kroner som ble bevilget i 2016 for å finansiere flere prosjekter, blant annet Bratsbergbanen.

Prosessens rundt E18

E18 Langangen–Dørdal er et av prosjektene i porteføljen til Nye Veier AS. Etter en god prosess mellom Telemark fylkeskommune, Nye Veier AS og kommunene Porsgrunn og Bamble lyktes det våren 2017 å fatte likelydende lokale vedtak om finansieringen av prosjektet som grunnlag for arbeidet med stortingsproposisjonen.

E18 Dørdal–Grimstad er også en del av Nye Veier AS' prosjektportefølje. For å legge til rette for en så smidig og effektiv planprosess som mulig er det i 2017 jobbet med å etablere et interkommunalt plansamarbeid hvor Telemark og Aust-Agder fylkeskommuner deltar sammen med de berørte kommunene Bamble, Kragerø, Risør, Tvedestrand, Arendal og Grimstad.

Prosessens rundt riksveg 36

Kommunene og fylkestinget fattet vedtak om 100 prosent bompengefinansiering av de to parsellene Stodi og Bukti på riksveg 36 Bø–Seljord høsten 2017. Arbeidet med stortingsmeldingen om finansiering og bygging av prosjektet pågår, og det er forventet at denne behandles i Stortinget i vårsesjonen 2018.

Bystrategi Grenland

Bystrategi Grenland er et av to hovedsatsingsområder i langtidsprioriteringene for 2018–2021 som også Bypakke Grenland og belønningsavtalen 2017–2021 er omfattet av. Fylkeskommunen har koordinert arbeidet med Bystrategi Grenland ved å etablere faste møtearenaer for samarbeidspartene. Arbeidet omfatter porteføljestyring av Bypakke Grenland fase 1 i tråd med årlige vedtak i bypakkas handlingsprogram for 2015–2018.

Byutredning

I 2017 utarbeidet Vegdirektoratet og Jernbanedirektoratet på oppdrag fra samferdselsdepartementet en byutredning for Grenland. I dette arbeidet har partene i Bystrategi Grenland deltatt både i styrings- og prosjektgruppen. Byutredningen er et faglig grunnlag for forhandlinger om en eventuell byvekstavtale for Grenland. En byvekstavtale er en langsiktig avtale om by- og transportutvikling med staten. Denne er viktig for å sikre større statlige bidrag til investering i infrastruktur i Grenland. Et vilkår for å få lov til å starte forhandlingene om en byvekstavtale er at byutredningen viser at det gjennom ulike virkemiddelpakker er mulig for Grenland å nå 0-vekstmålet. Byutredningen skal også legges til grunn for forberedelser av neste fase av Bypakke Grenland og er samtidig en forutsetning for å kunne inngå framtidige belønningsavtaler med staten.

Belønningsavtale

I 2017 inngikk fylkeskommunen, sammen med kommunene Porsgrunn, Skien og Siljan, en ny fireårig belønningsavtale

med staten for perioden 2017–2020. Partene forplikter seg her til å oppfylle det statlige 0-vekstmålet i personbiltrafikken. Den nye avtalen sikrer 250,2 millioner kroner i statlige tilskudd til miljøvennlig transport i Grenland. Avtalen innebærer at Grenland blant annet er sikret midler til videreføring av bussløftet, som gir betydelig reduserte takster på månedskort for buss og avganger med 10 minutters frekvens i rushtiden på de viktigste bussrutene.

Bompenginnkrevingen startet opp 3. oktober 2016 og har etter noen mindre innkjøringsutfordringer fungert bra. Brikkeandelen er nå på 91 prosent, noe som er svært høyt i nasjonal målestokk. Brikkeandelen viser hvor stor del av alle registrerte kjøretøy i Grenland som har skaffet seg bombrikke. Bombrikken bidrar til en effektiv innkreving og lavere administrative kostnader. Til tross for en reduksjon i bilbruken er inntjeningen god og i henhold til rammene

Foto: Dan Riis

i Prop. 134 S, Utbygging og finansiering av Bypakke Grenland fase 1 i Telemark.

Byindeksen for lette kjøretøy er en indeks som skal måle trafikkutviklingen i byområdet i Grenland. Den viser en nedgang på 4 prosent i 2017 sammenlignet med 2016. I disse tallene er næringstrafikken tatt med. Det innebærer at Grenland har en trafikkutvikling

som tilfredsstillter 0-vekstmålet nedfelt i avtalen med Samferdselsdepartementet. Samtidig fortsetter den kraftige veksten i antall kollektivreiser som var på 11,2 prosent i 2017 sammenlignet med året før. Antall syklende har økt med 6 prosent sammenlignet med 2016. Bedre infrastruktur, satsing på drift av kollektivtrafikk, bedre vedlikehold av viktige gang- og sykkelruter og en konsentrert arealutvikling er sammen viktige virkemidler for å nå målene i Bypakke

Grenland. I tillegg er det jobbet målrettet med å endre folks holdninger til valg av transportmiddel gjennom informasjonskampanjer.

Av fylkesvegprosjekter under bygging i 2017 er Lilleelvgateprosjektet det desidert største. Prosjektet har en total ramme på 583 millioner kroner, men det er varslet om en mulig kostnadsoverskridelse på 62 millioner kroner. Den nye vegen vil stå ferdig høsten 2018. I tillegg er det bygget et nytt kollektivknutepunkt på fylkesveg 32 i Siljan sentrum. Det er også ferdigstilt ny gang- og sykkelveg langs fylkesveg 30, Nystrandvegen i Porsgrunn.

Strategi for næringsarealer i Grenland

En felles strategi for næringsarealer i Grenland ble utarbeidet og ferdigstilt i 2017. Strategien er sendt til de seks Grenlandskommunene og fylkeskommunen for politisk behandling. Grenland skal ha et variert utvalg av ledige arealer med ulike kvaliteter egnet for ulike typer virksomheter. Strategien handler om av hvilke arealer kommunene skal prioritere. Dette er et prosjekt i Kommunal- og moderniseringsdepartementets byregionprogram. Delprosjektet for fortetting av næringsareal 2017–2020 er ikke gjennomført.

Regional plan for kystsonen

I tråd med den regionale planstrategien for 2016–2020 ble det satt i gang arbeid med en regional plan for kystsonen i Telemark. Fylkesutvalget vedtok planprogrammet høsten 2017.

Endringsbehov

Det bør satses mer på klimasmarte, inkluderende og attraktive byer og bygdebyer i Telemark. Gjennom regional og tverrfaglig innsats for lokal samfunnsutvikling, kan kommunenes arbeid styrkes. Dette har en klar sammenheng med målene om nullutslipp fra transport, arbeidsplassutvikling, befolkningsvekst og levekår.

Kollektivtransport

Telemark fylkeskommune bruker langt mer til drift av ferjer enn det fylkeskommunen får i rammetilskudd fra staten for å ha et ferjetilbud i skjærgården. Siden ingen av ferjestrekningene er fylkesveg, blir rammetilskuddet til fylkeskommunen beregnet ut i fra at det skal gå passasjerbåt på strekningene istedenfor bilferjer. Tilbudet må vurderes spesielt for å se på kostnadsreduksjoner på dette området, blant annet med redusert omfang og kvalitet på den delen av tilbudet som har få reisende.

I løpet av våren 2018 skal det avklares om det skal settes i gang en utredning for å finne ut om det er hensiktsmessig og kostnadsreduserende å fusjonere ferjeselskapene. Administrativt er det allerede satt i gang et samarbeid mellom selskapene. I løpet av 2018 skal det også besluttes om Brevik Fergeselskap skal investere i ny 0-utslippsferje i Brevik.

Foto: Dan Riis

Fylkeskommunen og busselskapene arbeider kontinuerlig med å utvikle kollektivtrafikken for å gjøre den mer attraktiv. Kundene etterspør sømløse reiser, og det arbeides nå sammen med Vestfold Kollektivtrafikk AS

og Jernbanedirektoratet for å etablere felles periodekort/månedskort for buss i Vestfold, tog mellom Tønsberg og Grenland, og buss i Grenland. Felles periodekort/månedskort er planlagt å være på plass høsten 2018.

Økonomisk analyse

Samferdsel samlet

Tabell 27 viser utviklingen i netto driftsutgifter til samferdsel samlet. Netto driftsutgifter til samferdsel per innbygger økte frem til 2015, har nedgang i 2016 og en betydelig økning i 2017. De to største områdene innenfor samferdsel er fylkesveg og kollektivtransport. Både utgifter per innbygger brukt på fylkesveg og kollektivtransport øker fra 2016 til 2017, men størst er økningen knyttet til kollektivtransport.

Fylkesveger

Økningen i netto driftsutgifter til fylkesveger per innbygger er større enn tidligere som følge av økt driftsramme.

Kollektivtransport

Netto driftsutgifter til kollektivtransport per innbygger viser at Telemark har hatt en kostnadsvekst fra 2016 til 2017 utover ordinær lønns- og prisvekst. Økte utgifter i 2017 skyldes ny busskontrakt i Grenland og en høyere lønns- og prisvekst for transportsektoren enn gjennomsnittet for landet (deflator). Økte utgifter i ny busskontrakt skyldes i hovedsak høyere krav til miljø og kvalitet, samt en insentivordning for passasjervekst.

Driftsbudsjett og avvik 2017

Rammeområdet areal og transport har i 2017 et samlet mindreforbruk på 3 millioner kroner (tabell 28). Kollektivtransport og fylkesveger har avvik som er lavere

Tabell 27: Økonomiske nøkkeltall – areal og transport

Kilde: KOSTRA¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter til samferdsel per innbygger	3 056	3 280	3 256	3 102	3 614
Netto driftsutgifter til veg per innbygger	1 644	1 576	1 666	1 640	1 803
Netto driftsutgifter i 1000 kroner til fylkesveg per kilometer	150	145	153	151	167
Netto driftsutgifter til kollektiv per innbygger	1 411	1 705	1 591	1 462	1 811

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 28: Netto driftsutgifter til areal og transport 2017, budsjett og avvik

Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Kollektiv	268 839	270 006	1 166	0,4
Veg	244 210	242 912	-1 297	-0,5
Øvrige områder areal og transport	22 656	25 741	3 085	12,0
Sum areal og transport	535 705	538 659	2 954	0,5

enn 1 prosent av årsbudsjettet. Andre områder innenfor areal og transport har et mindreforbruk på 3,1 millioner kroner. Hovedårsaken til mindreforbruket er ubesatte stillinger deler av året. Dette utgjør om lag 1 million kroner. Enkelte aktiviteter har hatt lavere kostnad enn budsjettert, samt at noen aktiviteter er forskjøvet til 2018.

Andel til samferdsel av totale netto driftsutgifter i fylkeskommunen

Figur 27 viser hvor stor andel av fylkeskommunens samlede driftsutgifter som går til samferdsel i 2017. Telemark ligger

under gjennomsnittet for landet. Telemark bruker 32 prosent av fylkeskommunens totale netto driftsutgifter på samferdsel, mens Vestfold bruker 23 prosent. Det er små forskjeller sammenlignet med Vest-Agder.

Netto driftsutgifter til fylkesveger per kilometer

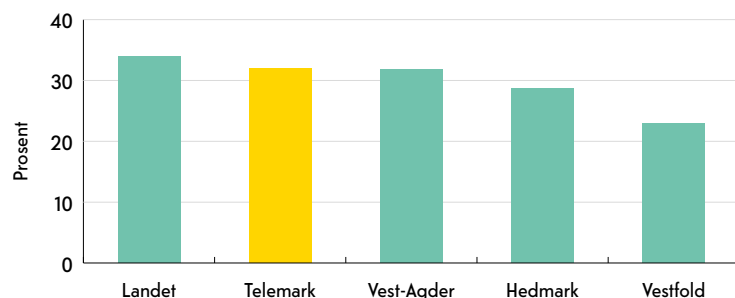
Figur 28 viser at Telemark de fem siste årene har lavere netto driftsutgifter til fylkesveger enn gjennomsnitt for landet når vi ser det i sammenheng med antall kilometer. I figuren vises netto driftsutgifter per kilometer fylkesveg i hele tusen kroner. Vestfold og Vest-Agder har brukt mer

per kilometer enn landsgjennomsnittet. Hedmark ligger betydelig lavere i driftsutgifter per kilometer fylkesveger enn fylkene i denne sammenligningen.

Utviklingen fra 2013 til 2017 viser at Telemark har hatt en økning i utgifter til fylkesveg per kilometer når man ser bort fra justering for ordinær lønns- og prisvekst. Både Telemark og Vestfold har økning som er noe høyere enn gjennomsnittet for landet. Vest-Agder skiller seg ut med en kraftig vekst i 2017 sammenlignet med tidligere.

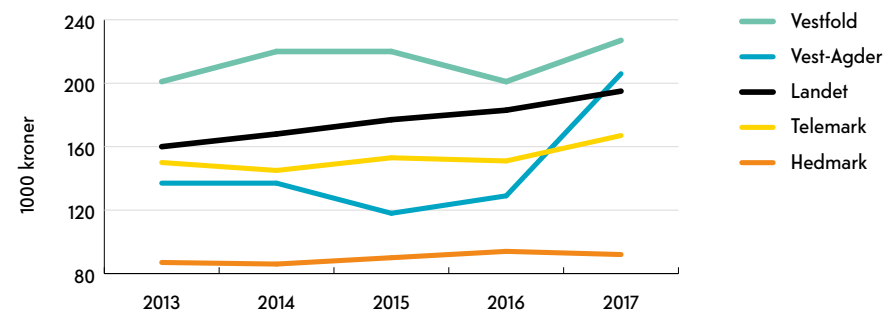
Figur 27: Netto driftsutgifter til samferdsel i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter, sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 28: Netto driftsutgifter til fylkesveg per kilometer fylkesveg i 1000 kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA¹

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Kultur

Dette rammeområdet omfatter allment kulturarbeid, museer, teater, Den kulturelle skolesekken, Ung Kultur Møtes, festivaler, biblioteker og kulturminneforvaltning med arkeologi, fredede bygninger, tilskuddsbehandling til istandsettingsprosjekter, kulturlandskap og utvikling av verdensarven.

Mål og måloppnåelse

Fra november 2016 ble ansvarsområdet regional utvikling delt i to; avdeling for regional utvikling og avdeling for kultur. Som følge av denne delingen ble mål og prioriterte satsingsområder definert for områdene hver for seg. Målene for kulturområdet ble redigert inn i langtidsprioriteringene for 2018–2021, og det er disse målene det rapporteres på.

Øke fylkeskommunens attraktivitet som bo- og besøkssted

En indikator på økt attraktivitet er besøkstillene på biblioteker og kulturattraksjoner hvor fylkeskommunen er samarbeidspartner eller bidragsyter. Museene rapporterer om økt besøk. Spesielt er økningen i antall besøkende stor på Norsk Industriarbeidermuseum. Oppmerksomheten rundt prosjektet Jakten på tungtvannskjelleren – Hydrogenfabrikken på Vemork har skapt stor interesse for museet. Verdensarven har i tillegg skapt økt oppmerksomhet. Museene er egne stiftelser som får driftsstøtte fra fylkeskommunen og utarbeider sine egne strategier.

Tilrettelegge for gode bibliotekstjenester ved blant annet å arrangere kompetansehevende læringsnettverk/kurs for bibliotekansatte i Telemark

Målet er at alle bibliotekansatte som deltar på kompetansehevende læringsnettverk og kurs, skal være svært tilfredse (gi minst 4 poeng på en tilfredshetsskala fra 1 til 5) innen 2021. Alle kursene som har blitt evaluert i 2017, har fått 4 eller 5.

Effektiv drift og digitalisering

Fylkeskommunen lanserte en ny digital søknadsportal for tilskudd til kultur, idrett og folkehelsearbeid. Resultatet viser at tidligere feilkilder er blitt kraftig redusert, og at søknadsbehandlingen er blitt enklere og mer effektiv. I tillegg er det blitt enklere å søke.

Tabell 29: Personale – regional utvikling (2013–2016), kultur (2017)

		Ansatte	Årsverk	Andel på jobb
Regional utvikling (2013–2016)	2013	37	36	93,9
	2014	33	32	93,6
	2015	32	31	92,3
Kultur (2017)	2016	53	52	93,5
	2017*	31	29	95,5

* Ansatte i perioden 2013–2016 er høyere, da kultur var en del av avdeling for regional utvikling

Aktiviteter og resultater

Strategi for kultur og kulturarv

I 2017 ble handlingsplanen til Strategi for kultur og kulturarv revidert. Den vedtas politisk i april 2018.

Telemark fylkesbibliotek

Fylkesbiblioteket har i 2017 fått avhendet boksamlingen etter flytting fra Ulefoss, og arkivmaterialet er overført til fylkeshuset. Etter flyttingen har fylkesbiblioteket blant annet påtatt seg koordinatorkfunksjonen for Telemark Ungdomsråd og rollen som fagansvarlig på litteraturfeltet for Den kulturelle skolesekken i Telemark. Den felles digitale avistjenesten, Pressreader, er videreført for alle bibliotekene i Telemark. Fylkesbiblioteket har blitt leder for arbeidsgruppen for den nasjonale lesekampanjen for barn, Sommerles. Litteraturformidlingsprosjektet Lesersøvis har gjennomført trinn 2, ved å utgi en bok som ganske raskt ble trykket i 2. opplag.

Kultur

Den kulturelle skolesekken i Telemark ble også i 2017 rangert øverst i fylkesoversikten til Norsk kulturindeks. Dette viser at Telemarks satsing på hovedsakelig lokale utøvere gir et godt, variert og spennende tilbud til barn og unge.

De regionale utviklingsmidlene har også vært viktige for å støtte opp om aktiviteter på kulturområdet. I 2017 ble det blant annet gitt støtte til Edvard Munch – kunsten og livet, Dansekunst i Grenland, Mediefondet Zefyr, Sørnorsk filmsenter og Ibsenbiblioteket.

Kulturarv

I 2017 fordelte fylkeskommunen til sammen 11,5 millioner i tilskudd fra Riksantikvaren til istandsetting av fredede hus i privat eie. Det er etablert et fagskoletilbud i bygningsvern, og det første kullet med studenter er under utdanning. Dette vil bli et viktig bidrag til den videre forvaltningen av fredede bygg og anlegg.

I 2017 ble det gjennomført til sammen 47 større og mindre arkeologiske registreringsprosjekter. Et av de mer omfattende prosjektene var knyttet til et planlagt nytt datalagringscenter på Gromstul utenfor Skien. Der ble det funnet kulturminner fra steinalder til nyere tid.

Internasjonalt engasjement

Telemark fylkeskommune har gjennomført to kulturutvekslingsprogrammer innenfor billedkunst og dans med aktører i Minneapolis. Danseprogrammet pågår enda. I tillegg er det gjennomført et informasjonsmøte med kommunene knyttet til EU-programmet Kreativt Europa.

Foto: Eva Susanne Drugg

I 2017 ble Norsk Industriarbeidermuseum autorisert som verdensarvsenter

Foto: Tomasz Wacko/Norsk Industriarbeidermuseum

Rjukan-Notodden Industriarv

I 2017 fikk Rjukan-Notodden Industriarv 37 millioner kroner til kulturminnetiltak, driftsstøtte og verdensarvsenteret. Dette har blant annet ført til at istandsettingen av en rekke viktige kulturminner er kommet godt i gang i løpet av året. Arbeidene med Lienfoss kulturmiljø, med tømmerrenna på Notodden, slippet på

Tinnoset og Mannheimen på Rjukan har god framdrift. Det samme gjelder istandsettingsarbeidene på jernbaneferjene Storegut og Ammonia. På Vemork er trappegangen langs rørgaten istandsatt og ferdigstilt av Norsk Hydro. Videre er det også i 2017 gitt såkalte «company-towns»-midler til private huseiere som ønsker å tilbakeføre byggene sine etter antikvariske prinsipper i verdensarven.

Norsk Industriarbeidermuseum ble autorisert som verdensarvsenter sommeren 2017. Museet har fra 2016 til utgangen av 2017 økt arbeidsstokken fra 35 til 45 faste årsverk. I 2017 har fylkeskommunen arbeidet med å utvikle pensumrelatert undervisningsmateriell om verdensarven for barnehager, grunnskoler og videregående skoler. Prosjektet avsluttes i 2018.

Jakten på tungtvannskjelleren

Arbeidet med prosjektet Jakten på tungtvannskjelleren – Hydrogenfabrikken på Vemork startet i 2015. Med fylkeskommunen som prosjekteier ble det gjennomført et forprosjekt og laget skisser til utforming av et nytt museumsbygg. Fylkeskommunen har så langt bidratt med 782 000 kroner. I tillegg har Riksantikvaren, Norsk Hydro, Tinn kommune og Sparebankstiftelsen DNB bevilget midler i forprosjektfasen.

I forbindelse med overgangen fra forprosjekt til hovedprosjekt overtok Norsk Industriarbeidermuseum prosjekteieransvaret sommeren 2017. Fylkeskommunen hadde høsten 2017 det faglige ansvaret for første del av den industriarkeologiske utgravningen av tungtvannskjelleren. Utgravningen avdekket en nesten intakt kjeller. Dette arbeidet vil bli avsluttet våren eller sommeren 2018. Fylkeskommunen har nå en rådgivende rolle i prosjektet.

Endringsbehov

I 2018 blir det vedtatt ny handlingsdel til Strategi for kultur, kulturarv og bibliotek. Dette dokumentet legger rammene og prioriteringene for arbeidet framover.

På kulturarvområdet har oppgavemengden over tid økt betydelig. For å ivareta kvaliteten i lovpålagte oppgaver er det behov for sterkere prioriteringer i arbeidsoppgavene i 2018.

Klima- og miljødepartementet og Riksantikvaren har gjennom flere år bedt fylkeskommunene være forberedt på at det trolig vil bli overført oppgaver fra direktoratet til fylkene. I sitt forslag til oppgavefordeling til de nye fylkene har også regjeringens ekspertutvalg lagt opp til at fylkene skal overta hoveddelen av Riksantikvarens førstelinjeansvar samt det meste av direktoratets tilskuddsportefølje. I sitt prioriteringsbrev for 2018 fremhever Riksantikvaren at fylkene må styrke sin kompetanse og ressursituasjon for å møte den varslede oppgaveoverføringen innen kulturminnefeltet i de kommende årene.

Den kulturelle skolesekken i Telemark ble i 2017 rangert øverst i Norsk kulturindeks

Foto: Sigmund Bolme

Økonomisk analyse

Tabell 30 viser netto driftsutgifter til kultur og kulturminnevern per innbygger. Området kulturminnevern har en reduksjon i netto driftsutgifter per innbygger sammenlignet med 2016. Utgiftene til kulturminnevern for 2017 er lavere enn forventet, da denne burde ha vært på 2016-nivå. Området kultur har et tilnærmet likt utgiftsnivå per innbygger som i 2016.

Rammeområdet kultur har et mindreforbruk i 2017 på 1,4 millioner kroner. Dette tilsvarer 2,4 prosent av budsjettet (tabell 31). Mindreforbruket skyldes i hovedsak merinntekter for arkeologiske utgravninger i E18-prosjektet.

Figur 29 viser netto driftsutgifter til kultur i prosent av samlede driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo. 2,8 prosent av samlede netto driftsutgifter til kultur i Telemark i 2017. Det samme som i 2016.

Telemark har i 2017 hatt en mindre nedgang i netto driftsutgifter til kultur per innbygger sammenlignet med 2016 (figur 30). Utgiftsnivået er tilnærmet likt andre fylker og landet utenom Oslo, men høyere enn Vest-Agder.

Tabell 30: Økonomiske nøkkeltall – kultur

Kilde: KOSTRA ¹

	2013	2014	2015	2016	2017
Netto driftsutgifter kulturminnevern per innbygger	64	63	7	40	21
Netto driftsutgifter til kultur per innbygger	227	193	507	309	314
Netto driftsutgifter kultur og kulturarv per innbygger	291	256	514	349	335

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Tabell 31: Netto driftsutgifter til kultur 2017, budsjett og avvik

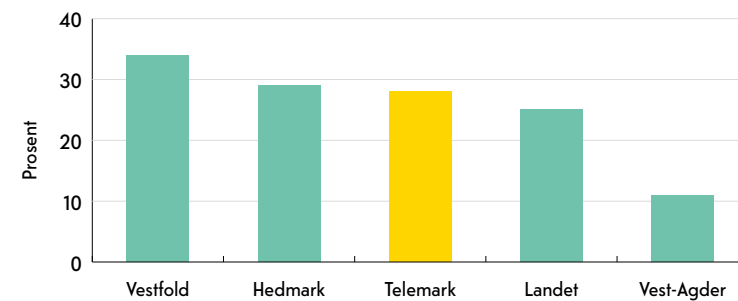
Tall i 1000 kr	Regnskap	Justert budsjett	Avvik	Avvik i %
Kultur	41 279	41 329	50	0,1
Bibliotek	5 910	6 030	120	2,0
Verdensarvkoordinator	2 164	2 000	-164	-8,2
Kulturarv	5 070	6 423	1 353	21,1
Sum kultur	54 423	55 782	1 359	2,4

Foto: Kai Hansen

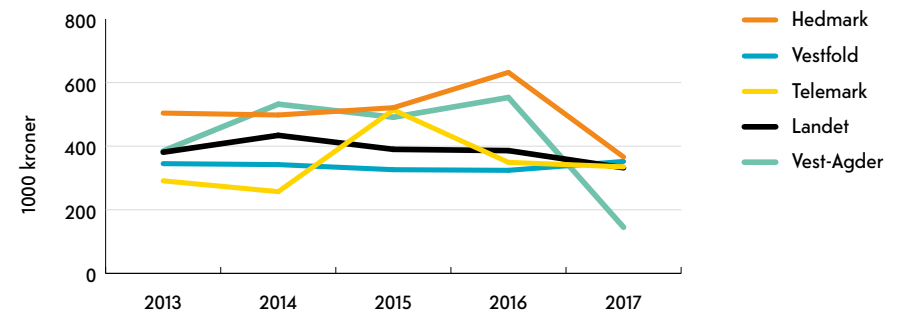
Figur 29: Netto driftsutgifter til kultur i 2017 i prosent av totale netto driftsutgifter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Figur 30: Netto driftsutgifter til kultur per innbygger i kroner sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

¹ Utgiftene er omregnet til 2017-kroner, slik at utgiftene er sammenlignbare over år

Økonomisk status og utvikling

Driftsregnskapet

Tabell 32: Driftsregnskap og budsjettavvik 2017

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Avvik
Skatt på inntekt og formue	-800 111	-816 356	-861 016	-911 882	-940 580	-932 670	-7 910
Rammetilskudd	-1 021 153	-1 102 448	-1 151 321	-1 143 004	-1 176 953	-1 179 670	2 717
Øvrige inntekter	-471 911	-481 858	-543 330	-558 024	-668 269	-604 325	-63 944
Sum driftsinntekter	-2 293 175	-2 400 662	-2 555 667	-2 612 910	-2 785 802	-2 716 665	-69 136
Lønn og sosiale utgifter	974 201	998 141	1 051 171	1 072 014	1 093 635	1 073 466	20 169
Kjøp av varer og tjenester	883 032	915 782	950 492	956 219	1 031 221	1 049 799	-18 578
Overføringer / avskrivninger / fordelte utgifter	349 811	399 755	450 169	384 747	495 332	474 059	21 273
Sum driftsutgifter	2 207 044	2 313 678	2 451 832	2 412 980	2 620 188	2 597 324	22 864
Positivt brutto driftsresultat	-86 131	-86 984	-103 835	-199 930	-165 613	-119 341	-46 272
Netto renter og utbytte	37 110	36 725	23 578	29 148	26 662	31 486	-4 824
Netto avdrag	62 152	70 118	73 015	69 305	65 064	65 012	52
Avskrivninger	-102 621	-95 028	-95 934	-96 788	-105 380	-105 489	109
Positivt netto driftsresultat	-89 490	-75 169	-103 176	-198 265	-179 268	-128 332	-50 935
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter	3,9 %	3,1 %	4,0 %	7,6 %	6,4 %		
Bruk av avsetninger	-92 038	-75 785	-86 627	-71 286	-131 699	-129 794	-1 905
Overført til investeringsregnskapet	42 481	49 555	56 799	59 181	47 398	47 398	-0
Avsatt til disposisjonsfond	59 363	68 094	71 975	124 322	140 289	140 258	30
Avsatt til bundne fond	57 193	33 305	21 075	31 258	66 948	70 470	-3 522
Regnskapsmessig mindreforbruk	-22 491	0	-39 954	-54 790	-56 332	0	-56 332
Mindreforbruk i prosent av driftsinntekter	1,0 %		1,6 %	2,1 %	2,0 %		
Telemarkskanalen FKF	817	0	0	-350			
Regnskapsmessig resultat konsern	-21 674		-39 954	-55 140	-56 332		

Driftsinntekter

Fylkeskommunens driftsinntekter består av

- skatt og rammetilskudd fra staten
- rentekompensasjon til skole og veg fra staten
- øvrige driftsinntekter, som for eksempel refusjoner, øremerkede tilskudd og brukerbetalinger

Samlede driftsinntekter for Telemark fylkeskommune i 2017 var på 2,79 milliarder kroner (tabell 32). Dette er en økning på 172,9 millioner kroner, eller ca. 6,2 prosent, fra 2016. Det er skatt og rammetilskudd som utgjør den største delen av inntektene, med henholdsvis 941 millioner kroner og 1,18 milliarder kroner i 2017.

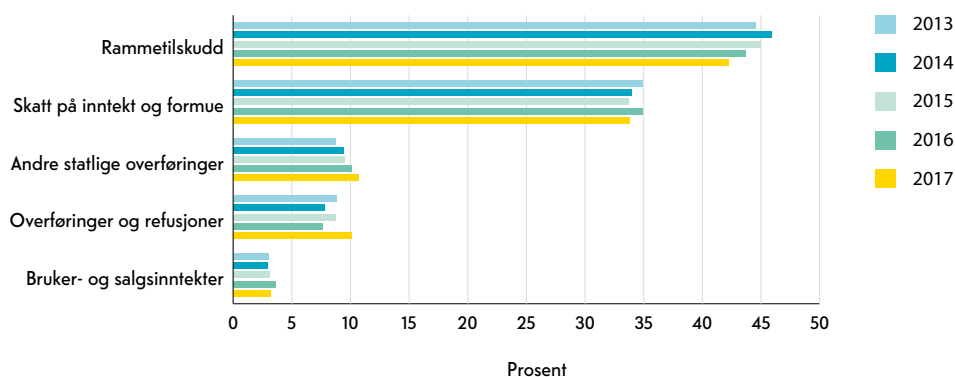
I femårsperioden 2013 til 2017 er det mindre endringer i forholdet mellom inntektene. Skatteinntektene utgjør i gjennomsnitt 34,4 prosent av totalinntektene, mens rammetilskudd i gjennomsnitt utgjør 43 prosent (figur 31).

Driftsutgifter

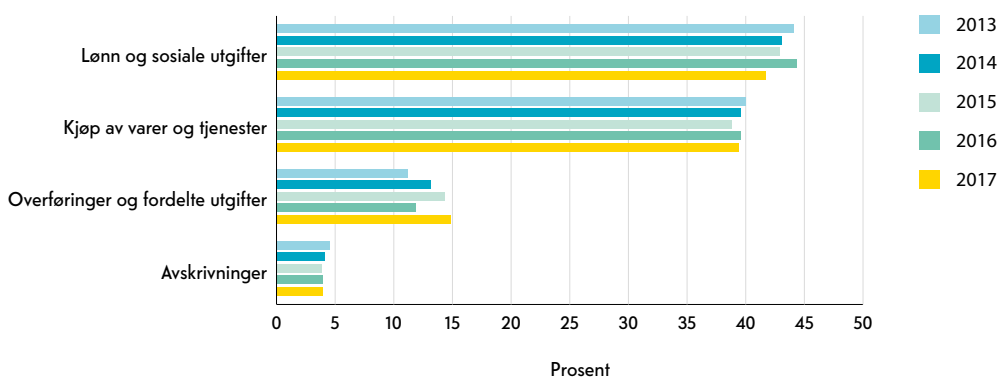
Brutto driftsutgifter for Telemark fylkeskommune, inkludert avskrivninger, er i 2017 på 2,62 milliarder kroner. Dette er en økning fra 2016 på 207 millioner kroner. Lønn og sosiale utgifter utgjør 41,7 prosent av driftsutgiftene, mot 44,4 prosent i 2016 (figur 32). Lønn og pensjon øker begge med ca. 10 millioner kroner. I prosent utgjør det en økning i lønnsutgifter på 1,3 prosent, mens økningen i pensjon og sosiale utgifter er på 4,2 prosent.

Kjøp av varer og tjenester utgjør omtrent samme andel av totalutgiftene i 2017 som året før, mens overføringsutgiftene er betydelig høyere. Hovedårsaken er merverdiavgiftskompensasjon på kollektivområdet, og gjelder avgiftssaken mellom Skatt Sør og Vestviken Kollektivtrafikk AS. Fylkeskommunen mottok et krav på tidligere ikke-fakturert merverdiavgift på omsetning fra Vestviken Kollektivtrafikk AS på 63 millioner kroner. Skatt Sør ga aksept for at denne utgiften kunne føres som et krav på merverdiavgiftskompensasjon. For fylkeskommunen, og for skatteetaten, ble dette et nullsumspill ved at innbetalt ordinær merverdiavgift ble tilbakebetalt til fylkeskommunen som merverdiavgiftskompensasjon.

Figur 31: Driftsinntekter

Figur 32: Driftsutgifter

Finanstransaksjoner

Eksterne finanstransaksjoner består av renter og avdrag på lån. Det er utgiftsført avdrag på langsiktige lån med 65,1 millioner kroner i 2017. Dette tilsvarer minste lovlige avdrag etter kommuneloven § 50 nr. 7.

Renteutgiftene har en reduksjon fra 2016 til 2017 på 3 millioner kroner. Årsaken er blant annet at dyre swap-avtaler er avsluttet, og eldre låneavtaler er refinansiert til mer gunstige avtaler. En del av forklaringen er også at det er tatt opp for lite lån i 2017, slik at investeringsregnskapet er fremlagt udekket. Dette skyldes en endring i betalingsplanen i forhold til årets finansieringsbehov. Låneopptaket vil bli gjort i 2018, og medfører ingen endringer i totalt budsjettet låneopptak.

Fylkeskommunen har i 2017 brukt 3,9 prosent av samlede driftsinntekter på renter og avdrag, mot 4,4 prosent i 2016.

Renteinntektene er ca. 0,5 million kroner lavere enn i fjor. Det skyldes i hovedsak at det i august ble inngått ny bankavtale som gir betydelig bedre rentevilkår enn den gamle. Det er mottatt utbytte fra Innovasjon Norge på 728 000 kroner.

Avskrivninger har en økning fra året før på 8,6 millioner kroner. Dette skyldes store investeringer på veg og skole de siste årene. Avskrivninger på ny Skien videregående skole vil ikke starte før skolen er tatt i bruk i 2018.

Bruk og avsetning til fond og overføring til investeringsregnskapet

Det var i 2017 igjen en stor økning i fondsbeholdningen fra fjoråret. Disposisjonsfondene og bundne fond har økt med henholdsvis 62,4 og 47,9 millioner kroner. 30 millioner kroner av økningen i bundne fond gjelder engangstilskudd fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) til regionreformen, som foreløpig står urørt på fondet. Disse midlene skal brukes av Vestfold og Telemark fylkeskommuner i fellesskap i 2018 og 2019.

Det er overført 47,4 millioner kroner fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet i 2017. Det er 12 millioner kroner mindre enn året før.

Mindreforbruk

Mindreforbruket mot budsjett var i 2017 på 56,3 millioner kroner (tabell 33). Dette skyldes blant annet at fylkeskommunen har fått høyere skatteinntekter og sykelønnsrefusjoner enn budsjettet. Renteinntektene var også høyere enn forventet, selv om budsjettet er justert gjennom året. Det har vært gjennomgående god økonomistyring og kontroll på utgiftssiden.

I henhold til reglement for resultatvurdering, skal hver enkelt virksomhet ha overført årets mindreforbruk til neste år. Fordelingen av mindreforbruket på rammeområdene fremgår i kapittelet Økonomiske nøkkeltall.

Tabell 33: Mindreforbruk siste fem år

Tall i 1000 kroner	2013	2014	2015	2016	2017
Mindreforbruk i forhold til budsjett	22 491	0	39 954	54 790	56 332
Mindreforbruk i prosent av inntekter	1	0	1,6	2,1	2

Investeringsregnskapet

Investeringer og finansiering

Investeringsregnskapet er vist i tabell 34. For 2017 er det et udekket finansieringsbehov på 37,7 millioner kroner. Hovedårsaken er tidsforskyvning i en betalingsplan som ikke var i samsvar med årsbudsjettet. Budsjettavviket gjelder kun i 2017, og gir ikke avvik i forhold til vedtatt prosjektramme. Endring i betalingsplanen medførte at det ble tatt opp for lite lån i 2017, sett i forhold til årets finansieringsbehov. Låneopptaket vil bli gjort i 2018, og medfører ingen endringer i totalt budsjettet låneopptak.

Investeringsinntektene er 18,4 millioner kroner høyere enn budsjettet. Salg av eiendom i 2017 utgjør den største delen av dette budsjettavviket. Samlede inntekter utgjør 414,2 millioner kroner. Av dette utgjør merverdiavgiftskompensasjon 150 millioner kroner, og bompenger 207,5 millioner kroner. I tillegg kommer salg av eiendommer og driftsmidler på 51,1 millioner kroner, og overføringer fra staten på 5,9 millioner kroner.

Utgiftene i 2017 er 11,8 millioner kroner høyere enn budsjettet. Det ble investert mer i bygg enn budsjettet, mens for fylkesveger er utgiftene i 2017 lavere enn budsjettet.

Finansieringsbehovet i investeringsregnskapet utgjør 404,4 millioner kroner. Av dette er 253 millioner kroner finansiert med lån og 47,4 millioner kroner med overføring fra driftsregnskapet. Mottatt avdrag på utlån er på 45 millioner kroner og bruk av fond utgjør 21 millioner kroner. Resterende del er udekket.

Tabell 34: Investeringsregnskapet og budsjettavvik 2017

Virksomhet	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Avvik
Sum inntekter	-28 980	-64 657	-48 726	-300 966	-414 228	-395 837	18 391
Sum utgifter	217 923	256 179	204 420	669 242	814 308	802 474	-11 834
Sum finansieringstransaksjoner	4 361	35 694	17 977	4 051	-4 297	4 248	-50
Sum finansieringsbehov	193 304	227 216	173 671	372 327	404 377	410 884	6 507
							-
Bruk av lån	-138 971	-144 126	-96 872	-310 246	-252 988	-297 252	-44 263
Øvrig finansiering	-54 333	-83 090	-76 799	-62 081	-113 633	-113 633	0
Sum finansiering	-193 304	-227 216	-173 671	-372 327	-366 621	-410 884	-44 263
Udekket					37 757		-37 757

Utvikling investeringsutgifter fra 2013 til 2017

Investeringsutgiftene har de to siste årene vært betydelig høyere enn tidligere (figur 33). Dette skyldes i all hovedsak fylkesveginvesteringer i regi av Bypakke Grenland og økte investeringer i bygg. Investeringer i bygg er 141 millioner kroner høyere i 2017 enn i året før. Bygging av ny Skien videregående skole og utbygging av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler er de største byggeprosjektene i 2017.

Investeringsutgifter og budsjettavvik 2017

Samlede utgifter i investeringsprogrammet utgjør 817,7 millioner kroner i 2017 (tabell 35) og overskrider årsbudsjettet med 11,9 millioner kroner. Fylkesveginvesteringer utgjør 337

millioner kroner og investering i bygg utgjør 453,7 millioner kroner. Avvik i forhold til årsbudsjett er vist i tabell 35 og er omtalt nedenfor.

Fylkeskommunen investerte 23,4 millioner kroner i utstyr, transportmidler og IT i 2017. Investeringer er gjort på skolene, tannklinikker og på kollektivområdet. Investering i utstyr og maskiner på skolene er delvis finansiert ved egne midler. I tillegg har landslinja på Notodden fått øremerkede midler fra staten for å investere i kjøretøy.

Investering fylkesveger

I 2017 utgjør bypakka nær 80 prosent av de samlede fylkesveginvesteringene. Det er medgått 265,4 millioner kroner i bypakkeprosjektene og 71,9 millioner kroner på andre fylkesvegprosjekt. Fylkesvegene har et samlet mindreforbruk i forhold til budsjett på 58,6 millioner kroner. Størst er avvik på bypakkeprosjektene i Porsgrunn. Hovedårsaken er knyttet til redusert framdrift i Lilleelvprosjektet, fylkesveg 32 Gimlevegen–Augestadvegen. Ny veg skal være ferdig høsten 2018, mellom tre og fire måneder senere enn opprinnelig plan. Opprinnelig kostnadsramme var 583 millioner kroner. Statens vegvesen meddelte høsten 2017 at prosjektet kan bli 11 prosent dyrere enn beregnet. Årsakene til kostnadsøkning er vanskelige grunnforhold, mangler i konkurransegrunnlag og at det ikke fullt ut er tatt høyde for deponering av forurensende masser. Ny prognose for prosjektet er 645 millioner kroner.

Investeringene på fylkesveger utenom Bypakke Grenland

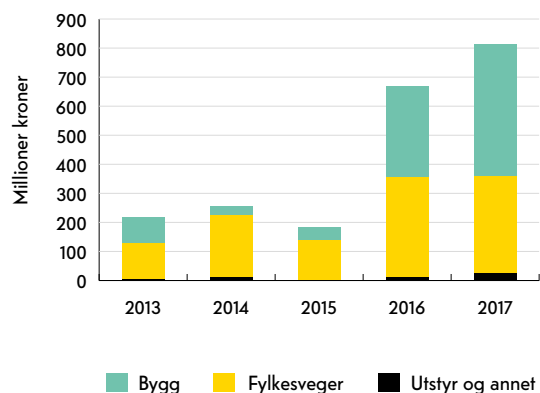
er 17,5 millioner kroner lavere enn budsjettet. Flere av programområdene har lavere investeringer enn beregnet. I all hovedsak skyldes dette at aktiviteter er forskjøvet til 2018, eller at sluttoppgjør gjenstår i avsluttede prosjekter.

Investering bygg

Investeringsbudsjettet for bygg var på 384,1 millioner kroner i 2017, og ble overskredet med 69,6 millioner kroner. Merforbruket skyldes at årsbudsjettet for nye Skien videregående skole ble justert ned i første tertialrapport uten at betalingsplanen ble justert tilsvarende. Avviket medfører ingen avvik i prosjektets totale investeringsramme, som ved utgangen av 2017 var på 698,5 millioner kroner. Skolen utgjør 76 prosent av investeringene i bygg i 2017, hvor medgåtte utgifter totalt er på 345,7 millioner kroner.

Ombygging av Skogmo og Hjalmar Johansen videregående skoler ble ferdigstilt og de nye lokalene ble tatt i bruk ved skolestart høsten 2017. Samlede utgifter i 2017 var 62,4 millioner kroner. Prosjektene har til sammen en investeringsramme på 227,9 millioner kroner. Kostnadsrammen til Skogmo videregående skole ble underveis i prosjektet økt med 5 millioner kroner. Ved utgangen av 2017 var det et merforbruk i forhold til prosjektrammen med 0,6 millioner kroner. Investeringene på Skogmo videregående skole har gitt ny avdeling for teknikk og industriell produksjon. Ulike bygg er koblet sammen og fellesareal er oppgradert. På Hjalmar Johansen videregående skole er et påbygg gitt spesialtilpassede rom for opplæring i mindre grupper, samt noen ordinære klasserom.

Figur 33: Investeringsutgifter

Oppgradering av Porsgrunn videregående skole hadde en total investeringsramme på 30 millioner kroner, og ble ferdigstilt i 2017. Skolens kantinelokaler er utvidet og kantinekjøkken og lagerrom er fornyet. Videre ble fellesarealer oppgradert, og skolens bibliotek er totalrenovert. Klasserom og fysikkrom har fått oppgradert innredninger, samt økt brannsikkerhet og bedre lysforhold. Uteområdet fikk en betydelig oppgradering. Det ble også foretatt en utskifting av skolens el-tavle (hovedtavle) og en vesentlig forbedring av øvrige tekniske anlegg. I tillegg ble det foretatt rehabilitering av setningsskader på hovedbygget.

Oppgradering av tekniske anlegg og brannforebyggende tiltak er høyt prioritert. Det er investert 30,9 millioner kroner i ulike fylkeskommunale bygg i 2017. Energiltak er gjennomført på flere bygg og utgjør 18,5 millioner kroner i 2017. Investeringsrammen for EPC-prosjektet er 30 millioner kroner og arbeidet ble ferdigstilt i 2017. Prosjektet skal gi redusert energiforbruk i fremtiden.

Tabell 35: Budsjettavvik investeringsutgifter 2017

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Avvik
Utstyr og transportmidler skole	8 686	7 434	-1 252
Utstyr tannhelse	4 733	4 000	-733
Investeringer IT	7 033	7 500	467
Investering kollektiv	2 915	3 600	685
Sum utstyr, transportmidler og IT	23 368	22 534	-834
Større prosjekt veg	3 366	5 569	2 203
Gang- og sykkelveger	28 491	34 127	5 636
Trafikksikkerhetstiltak	9 628	13 207	3 579
Miljø- og servicetiltak	252	700	448
Kollektivtiltak og universell utforming	6 508	4 767	-1 741
Grunnerverv og planlegging	5 926	5 964	38
Infrastruktur regional utvikling	14 164	19 059	4 895
Tunnelsikring	3 540	6 000	2 460
Sum fylkesveg utenom Bypakka	71 874	89 393	17 519
Lilleelvgate	222 890	252 400	29 510
Bypakke fase 1 fylkesveg i Porsgrunn	17 717	32 600	14 883
Bypakke fase 1 fylkesveg i Skien	12 412	9 750	-2 662
Bypakke fase 1 fylkesveg i Siljan	4 141	4 300	159
Bypakke fase 1 fylkesveg kommune-overgripende	4 170	3 500	-670
Prosjektkontor Bypakka	3 434	3 900	466
Prosjekter Bypakka belønningsmidler	599	-	-599
Sum Bypakka	265 363	306 450	41 087
Totalt fylkesveger	337 237	395 843	58 606

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Avvik
Oppgradering brann og tekniske anlegg	30 868	32 459	1 591
Universell utforming	1 708	3 300	1 592
Effektive skolelokaler	5 613	5 008	-605
Salg av bygg/tomter	1 346	-	-1 346
Skien vgs. Klosterøya	345 733	275 000	-70 733
Utbygging Skogmo og Hjalmar Johansen vgs.	62 427	59 756	-2 671
Oppgradering Porsgrunn vgs. ferdig 2017	5 915	8 152	2 237
Utbygging Bamble vgs.	-	-	-
Ombygging mindre prosjekter	94	422	328
Totalt bygg	453 704	384 097	-69 607
Sum investering anleggsmidler	814 308	802 474	-11 834
Aksjer, andeler og utlån	3 427	3 377	-50
Sum investering anleggsmidler	817 735	805 851	-11 884

Balanseregnskapet

Balansen viser fylkeskommunenes eiendeler, gjeld og egenkapital (tabell 36). Anleggsmidler og pensjonsmidler utgjør de største postene på eiendelssiden, mens langsiktig gjeld og pensjonsforpliktelser utgjør de største postene på gjeldssiden.

Anleggsmidler har en stor økning fordi investeringene er betydelige. Pensjonsmidler omtales sammen med pensjonsforpliktelser under avsnittet om gjeld. Telemark fylkeskommune har også en del aksjer og eierandeler i andre virksomheter. Disse er omtalt under avsnittet om eierskap.

Tabell 36: Balanseregnskap

Tall i 1000 kroner	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Regnskap 2017
Sum anleggsmidler	2 188 495	2 382 891	2 508 861	3 081 373	3 733 483
Pensjonsmidler	1 639 250	1 749 982	1 847 473	1 767 241	1 823 919
Omløpsmidler	726 510	728 259	882 740	1 014 684	1 046 865
Sum eiendeler	4 554 255	4 861 132	5 239 074	5 863 298	6 604 267
Disposisjonsfond	-216 558	-240 235	-283 723	-390 317	-452 698
Bundne driftsfond	-130 816	-125 094	-75 725	-93 611	-141 476
Investeringsfond	-10 759	-9 688	-5 460	-3 515	-3 653
Endring i regnskapsprinsipp	76 810	76 810	76 810	76 810	76 810
Regnskapsmessig mindreforbruk	-22 491	-	-39 954	-54 790	-56 332
Udekket i investeringsregnskapet	-	-	-	-	37 757
Kapitalkonto	-99 013	-281 825	-462 625	-637 061	-1 115 031
Sum egenkapital	-402 827	-580 032	-790 677	-1 102 484	-1 654 623
Pensjonsforpliktelser	-2 047 797	-2 096 105	-2 114 910	-2 194 472	-2 237 514
Langsiktig gjeld	-1 750 749	-1 835 742	-1 858 414	-2 083 970	-2 205 006
Kortsiktig gjeld	-352 882	-349 253	-475 073	-482 372	-507 124
Sum gjeld og forpliktelser	-4 151 428	-4 281 100	-4 448 397	-4 760 814	-4 949 644
Sum egenkapital og gjeld	-4 554 255	-4 861 132	-5 239 074	-5 863 298	-6 604 267

Anleggsmidler

Nye investeringer er omtalt under avsnittet om investeringsregnskapet. Totale anleggsmidler har økt med 652,1 millioner kroner fra året før. Eiendelene er avskrevet med 105,4 millioner kroner i 2017. I 2017 er det bygg som har størst tilgang, mens det i flere år har vært størst økning på veger. Det vises til note 15 i årsregnskapet om tilgang, avgang og avskrivning av anleggsmidlene.

Egenkapital

Ved utgangen av 2017 var bokført egenkapital på 1,65 milliarder kroner, en økning på 0,55 milliarder kroner fra året før. Disposisjonsfondene har samlet økt med 62,4 millioner kroner, mens bundne driftsfond har økt med 47,9 millioner kroner. Mindreforbruket i drift i 2017 utgjør 56,3 millioner kroner, og udekket i investeringsregnskap er på 37,8 millioner kroner. Sistnevnte må dekkes opp med låneopptak i 2018. Den største egenkapitaløkningen gjelder kapitalkontoen, som har økt med 478 millioner kroner. Den gjenspeiler at årets økning i anleggsmidler er større enn økningen i gjeld.

Fylkestingets disposisjonsfond har økt med 49,3 millioner kroner og er nå på 160,6 millioner kroner. Selv om det er brukt av fondet både i opprinnelig budsjettvedtak og ved 2. tertial, så er tilførselen større. Fjorårets resultat er satt av, budsjettinnsparinger ved 2. tertial er satt av, og ved årsavslutningen i 2016 ble tidligere års merforbruk satt av på dette fondet, da alle virksomhetene med slik gjeld kunne innfri sin forpliktelse. Memoriakontoen er derfor i null. Det

vises til note 21 i årsregnskapet, som spesifiserer bevegelsene på fondet.

Bundne fond er i hovedsak knyttet til regional utvikling, areal og transport og videregående opplæring. Det er som regel ubrukte øremerkede statstilskudd som ligger på slike fond. Dersom midlene ikke nyttes fullt ut eller i henhold til vilkårene, må de returneres til giver. Ved årets slutt står det 141,5 millioner kroner på bundne driftsfond og 2 millioner kroner på bundne investeringsfond. 30 millioner kroner på bundne fond gjelder midler fra KMD til regionreformen, og skal brukes av Vestfold og Telemark fylkeskommuner i fellesskap.

Ubundne investeringsfond er midler fra tidligere salg av bygninger, og kan kun brukes i investeringsregnskapet. Ved årets slutt står det 1,9 millioner kroner på slike fond.

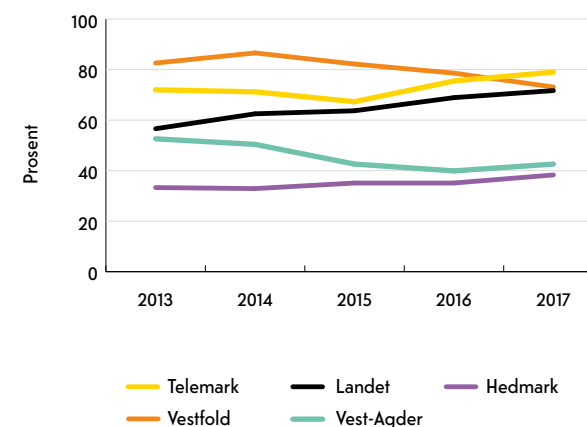
Gjeld

Telemark fylkeskommunes langsiktige lånegjeld var per 31. desember 2017 på 2,2 milliarder kroner. Se note 11 i årsregnskapet.

Figur 34 viser fylkeskommunens gjeldsbelastning over år. Telemark har en netto lånegjeld i 2017 på 79,0 prosent av driftsinntektene (konsern), mens landsgjennomsnittet for fylkeskommunene (uten Oslo) er på 71,7 prosent. KS mener at fylkeskommuner med lånegjeld på mellom 60 og 90 prosent av driftsinntektene har et moderat økonomisk handlingsrom.

Figur 34: Netto lånegjeld i prosent av driftsinntekter sammenlignet med andre fylker og landet utenom Oslo

Kilde: KOSTRA

Pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler

Beregning av fylkeskommunens pensjonsforpliktelser skal ta utgangspunkt i de pensjonsytelser som kan forventes. Disse må stå i forhold til det pensjonsløftet som er gitt. Det er dermed ikke ytelsene i henhold til lønns- og pensjonsnivå på balansedagen som danner utgangspunkt for fylkeskommunens pensjonsforpliktelse, men sluttlønnnivå og forventet nivå på pensjonen de årene den ansatte forventes å være pensjonist. Beregningen må derfor baseres på forventninger om fremtidig lønnsvekst for å komme frem til sluttlønn, og samtidig ta hensyn til reguleringer av framtidige pensjonsutbetalinger.

Sum pensjonsforpliktelser i balansen var per 31. desember 2017 på 2,2 milliarder kroner. Dette er en økning på 43 millioner kroner fra året før. Sum pensjonsmidler var på samme tidspunkt 1,83 milliarder kroner. Dette er en økning på 56,7 millioner kroner fra 2016. Det vil si at i 2017 har netto pensjonsmidler økt med 13,6 millioner kroner. I 2016 var det motsatt. Da økte forpliktelsene langt mer enn midlene, så 2017 har vært et positivt år på dette området.

Premieavvik

Akkumulert premieavvik står i balansen med en netto fordring på 182,9 millioner kroner. Pensjonsfondet er per 31. desember 2017 på 182,9 millioner kroner. Det er dermed likhet mellom fordringen og avsetningen på disposisjonsfond, noe som har vært en målsetting gjennom mange år. Kun betalbar pensjonskostnad vil fra 2018 påvirke driftsresultatet, og det vil bli enklere å budsjettere pensjonsområdet korrekt.

Tabell 37 viser betalt pensjonspremie til pensjonskassene, som utgjør 105,3 millioner kroner i 2017. Bokført pensjonskostnad i driftsregnskapet er ca. 22 millioner kroner høyere, men dette er delvis dekket opp med bruk av

pensjonsfondet. Nå som pensjonsfondet er 100 prosent lik premieavviket i balansen, vil betalbar pensjonspremie være lik belastningen i årsregnskapet. Premieavvik, amortisering av premieavvik og premiefond, vil være et nullspill og uten påvirkning på driftsregnskapet. Se note 4 i årsregnskapet.

Tabell 37: Pensjonskostnader

Tall i 1000 kroner	2013	2014	2015	2016	2017
Betalte regninger til KLP og Statens pensjonskasse inkludert administrasjonen	124 163	148 787	118 452	131 217	120 755
Arbeidstakers andel	-13 805	-14 194	-14 960	-15 259	-15 410
Betalbar pensjonspremie	110 358	134 593	103 491	115 958	105 345
Årets premieavvik KLP og Statens pensjonskasse	-31 489	-53 082	-26 310	-29 076	-12 571
Amortisering premieavvik KLP og Statens pensjonskasse	15 567	18 716	26 329	30 088	34 241
Sum årets pensjonskostnad i driftsregnskapet	94 436	100 227	103 510	116 970	127 015
Avsetning til/bruk av premiefond	31 489	24 403	33 100	27 400	-6 840
Sum pensjon og avsetning	125 925	124 630	136 610	144 370	120 175

Økonomiske fremtidsutsikter

Skatteinngangen har vært uvanlig god både i 2016 og 2017, og kommunesektoren samlet har fått svært gode netto driftsresultater både i 2016 og 2017. Dette må særlig ses i sammenheng med uventede høye uttak av utbytte, som trolig skyldes tilpasninger til skattereformen. Det er ikke grunn til å tro at denne veksten vil fortsette.

Det er stor usikkerhet knyttet til fylkeskommunens fremtidige inntektsinngang. Forslag til nytt inntektssystem for fylkeskommunene vil komme i kommuneproposisjonen i mai 2019, med virkning for inntektsåret 2020. Omlegging av inntektssystemet vil føre til omfordeling av midler mellom fylkeskommunene. Telemark fylkeskommune skal slå seg sammen med Vestfold fylkeskommune 1. januar 2020, og nåværende inntektssystem er ikke sammenslåingsnøytralt.

Et ekspertutvalg nedsatt av KMD la i februar 2018 frem rapporten Regionreformen: desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene. Utvalget foreslår å overføre en rekke nye oppgaver til fylkeskommunene. Utvalget anslår at forslagene samlet vil medføre en overføring i størrelsesorden 23,5 milliarder kroner fra staten til fylkeskommunene. Utvalget presiserer at fylkeskommunene fortsatt i hovedsak bør finansieres av frie inntekter. Det er usikkert hvordan dette vil påvirke Telemark fylkeskommunes økonomi, og om oppgavene vil være fullfinansiert.

De viktigste driverne for økte utgifter i kommunesektoren

Foto: Dag Jensen

er befolkningsvekst, økende standardkrav og vedlikeholdsetterslep. Telemark har lav befolkningsvekst, og med dette følger behov for å redusere utgiftene i takt med elevnedgangen i de videregående skolene. Telemark fylkeskommune har i likhet med de fleste andre fylkeskommuner utfordringer med store vedlikeholdsetterslep innenfor bygg og veg.

Fylkeskommunen forventer økt gjeld og reduserte inntekter i kommende år, som følge av store investeringer og reduserte

rammeoverføringer fra staten. Det er lagt opp til omfattende effektivisering og utgiftskutt i vedtatt økonomiplan. Det må forventes ytterligere effektivisering eller kutt i tjenestene i kommende perioder for å tilpasse utgiftene til inntektene. Digitalisering av arbeidsprosesser og innovative innkjøp er svært viktige bidrag for å oppnå reduserte utgifter uten å kutte i tjenestene.

Eierskap

Tabell 38: Virksomheter fylkeskommunen eier eller har eiendeler i

Selskap	Eierandel	Selskap	Eierandel
Fylkeskommunalt foretak (FKF)		Aksjeselskap (AS)	
Telemarkskanalen FK	100	Vestviken Kollektivtrafikk AS	33,33
Vertsfylkeskommunesamarbeid med styre		Vegfinans AS	16,67
Oslofjordfondet (regionalt forskningsfond)	Avtale	- Vegfinans E18 Telemark AS	(datterselskap)
Interkommunalt samarbeid (IS) med styre		- Vegfinans RV36 Telemark AS	(datterselskap)
Telemarkskanalen Regionalpark	33	- Bypakke Grenland AS	(datterselskap)
Nasjonal digital læringsarena (NDLA)	1/18	E134 Haukelivegen AS	2,22
Interkommunale selskaper (IKS)		Skien Dalen Skipsselskap AS	26,87
Telemark kommunerevisjon IKS	20, 87	Telemark og Vestfold regionteater AS (Teater Ibsen)	33,33
Agder og Telemark kontrollutvalgssekretariat IKS	9,1	Visit Telemark AS	1,188
Interkommunalt arkiv for Buskerud, Vestfold og Telemark IKS (IKA Kongsberg)	3, 52	Industriinkubatoren Proventia AS	6,98
Kragerø Fjordbåtselskap IKS	50	BTV Investeringsfond AS	0,63
Brevik Fergeselskap IKS	50	Vest-Telemark Næringsbygg AS	9,92
Gea Norvegica Geopark IKS	34,40	Midt-Telemark Næringsutvikling AS	1
VIGO IKS	5	Raulandsakademiet AS	1,39
Vest-Telemark PPT IKS	12	Rehabiliteringssenteret AIR AS	0,72
Tannhelsetjenestens kompetansesenter Sør IKS	20	Høyere yrkesfaglig utdanning AS	20,83
		Andre	
		Innovasjon Norge	2,58
		Konsesjonskraftstyret i Telemark	avtale
		Telemark Utviklingsfond (TUF)	fond/avtale
		Telemark interkommunale næringsfond (TIN)	64
		Biblioteksentralen AL	30 andeler
		Opplæringskontoret for offentlig sektor i Telemark (OKOS)	forening
		Fagskolen Telemark	særlov
		Stiftelser	
		Stiftelsen Telemarksforskning	stifter
		Stiftelsen Tel-Tek	stifter
		Stiftelsen Geneticum	stifter
		Stiftelsen Sauherad Samtun	stifter

Interaktiv PDF med bokmerker og hyperlenker

For PC eller Mac

Dokumentet er designet for Adobe Acrobat Reader. Uavhengig av plattform, er Adobe Acrobat Reader den anerkjente standarden for pålitelig visning av PDF. Programmet er gratis.

Skal du finne noe raskt?

Søkefunksjon i PDF-leseren aktiviseres ved å taste Ctrl+F på PC, eller Cmd+F på Mac. Skriv inn ønsket ord i søkefeltet som dukker opp.

Alle kapitler er bokmerket og snarveier til disse finnes i PDF-leserens meny.

Utskriftsvennlig

Dokumentet er designet for liggende A4-utskrift. Skriv ut dokumentet i 100 prosent størrelse (ikke tilpasset størrelse) for best resultat.

Lese PDF-dokumentet på iPad?

Når du mottar dokumentet på e-post bør du ikke lese den direkte via e-post-viseren. For best mulig visning anbefaler vi at du laster ned dokumentet og åpner det i iBooks (dersom du ikke har Adobe Acrobat Reader).

Dokumentet fungerer godt i iBooks, med god søkefunksjon og tydelige bokmerker. Naviger ved å bla gjennom dokumentet, eller gå direkte ved å trykke på hyperlenker i innholdsfortegnelsen. Hyperlenker vises som understreket tekst.

Leser du dokumentet på en svært liten skjerm, anbefaler vi å dobbelttrykke på ønsket tekstspalte. iBooks vil zoome inn til lesevennlig størrelse. Dobbelttrykk igjen for å se hele layouten.

På Androide enheter anbefaler vi Adobe Acrobat Reader dersom den innebygde leseren ikke fungerer godt.

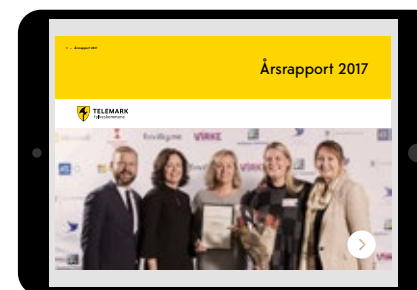
Dokument mottas på e-post

- Hold fingeren på ikonet til meny dukker opp

Importer med iBooks

- Klikk på ikonet
- Dokumentet legges i biblioteket

iBooks gir optimal lesemodus på iPad

- Naviger med knappene
- Klikk på hyperlenker i innholdsfortegnelse
- Vis alle sider som miniatyrer
- Bruk bokmerker
- Dobbeltklikk på kolonner for å zoome inn
- Søk i fritext
- Still lys og kontrast
- Bla fram og tilbake